

Сангардак бари.

ЕШ МУСАВВИР
ТУРСУНПУЛАТ ҲОҚОВ
АСАРЛАРИДАН

Сурхондарё чўпонлари

Тоғ гули.

МУСТАҚИЛЛИК МУБОРАК, АЗИЗ ЮРТДОШЛАР!

Биз билан самимий дўстлик алоқаларини, тенг ва ўзаро фойдали ҳамкорликни ўрнатмоқчи бўлган барча кишилар бу тadbирларимизни тўғри тушунишларини хоҳлайман.

Биз бу алоқаларни, бу ҳамкорликни бундан кейин ҳам мустақил давлатлар ҳамкорлиги сифатида ривожлантирмоқчимиз. Беш жумҳурият раҳбарларининг Тошкентда бўлиб ўтган учрашувида қабул қилинган қарорларни оғишмай амалга оширамыз. Минтақада яшовчи барча халқларнинг ҳаётига ва тинч-тотувлигига таъсир қилувчи мураккаб экологик, иқтисодий, ижтимоий муаммоларни фақат биргаликда ҳал эта олишимизга ишончимиз комил.

Сўзимнинг охирида Ўзбекистоннинг мустақиллиги эълон қилиниши муносабати билан унинг ҳудудида яшовчи бирон-бир фуқаронинг миллатига қараб камситилишига йўл қўйилмаслигини яна бир қарра ишонтириб айтишни ўзимнинг Президентлик бурчим деб биламан.

Жумҳуриятимизда истиқомат қилувчи барча миллат вакиллариининг Конституциявий ҳуқуқларини муҳофаза этиш, уларнинг маданияти, миллий урф-одатлари ривожланишига, она тилида сўзлашиши ва ўқишига барча шароитларни яратиш учун бор имкониятлар ишга солинади.

Мен шу бугундан эътиборан биринчи сентябрни жумҳуриятимизда Мустақиллик куни, умумхалқ байрами деб эълон қилишни таклиф этаман.

Бу байрам, сизга, халқимизга муборак бўлсин, азиз юртдошларим!

Бу байрам абадул-абад бўлсин!

Президент И. КАРИМОВ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ҚОНУНИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ДАВЛАТ МУСТАҚИЛЛИГИ АСОСЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон ССРнинг Мустақиллик декларациясига ва Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисидаги Баёнотига асосланиб, Ўзбекистон Республикасининг Олий Кенгаши ушбу Қонунни қабул қилади.

1-модда. Ўзбекистон Республикаси, ўз таркибдаги Қорақалпоғистон Республикаси билан бирга мустақил, демократик давлатдир.

2-модда. Ўзбекистон Республикасининг халқи суверендир ва у республикада давлат ҳокимиятининг бирдан-бир соҳибидир. У ўз ҳокимиятини ҳам бевосита, ҳам вакиллик идоралари тизими орқали амалга оширади.

3-модда. Ўзбекистон Республикаси тўла давлат ҳокимиятига эга, ўзининг миллий-давлат ва маъмурий-худудий тузилишини, ҳокимият ва бошқарув идоралари тизимини мустақил белгилайди.

4-модда. Ўзбекистон Республикасининг давлат чегараси ва ҳудуди дахлсиз ва бўлинмас бўлиб, унинг халқи ўз хоҳиш-иродасини эркин билдирмасдан туриб ўзгартирилиши мумкин эмас.

5-модда. Ўзбекистон Республикасида Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва унинг қонуллари устундир. Ўзбекистон Республикаси давлат идораларининг тизими ҳокимиятни қонун чиқарувчи, ижроия ва суд ҳокимиятига ажратиш тартиби асосида қурилади.

6-модда. Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари вазирлигини тузиш, миллий гвардия ва ноҳарбий (муқобил) хизмат ташкил этиш ҳуқуқига эга.

Суверен Ўзбекистон Республикаси ҳудудида СССР Қуrolли Кучларини шакллантириш ва уларга раҳбарлик қилиш масалаларида ҳарбий сиёсатни амалга ошириш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолади.

7-модда. Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг моддий асоси унинг мулкидир.

Республика ҳудудидаги ер, ер ости бойликлари, сув ва ўрмонлар, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиий ва бошқа ресурслар, республиканинг маънавий бойликлари Ўзбекистон Республикасининг миллий бойлиги, мулки ҳисобланади.

8-модда. Давлат мулки объектлари, шунингдек давлат корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг, шу жумладан Иттифок қарамоғида бўлиб келган корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг мол-мулки, уларнинг асосий ишлаб чиқариш, ноишлаб чиқариш ва оборот ёки бошқа фондлари ҳамда ўзга мол-мулки, ички коммуникация, транспорт, алоқа ва энергетика тизимлари, республика картографияси ва геодезияси Ўзбекистон Республикасининг мулкидир.

9-модда. Ўзбекистон Республикасининг мулкни давлат тасаруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш республика қонунарига мувофиқ амалга оширилади. Республика ҳудудида жойлашган, Иттифок қарамоғида бўлиб келган давлат корхоналарини акцияли жамиятларга айлантириш, уларни мулкнинг бошқа шаклларига ўтказиш фақат Ўзбекистон Республикаси қонунарида кўзда тутилган шартлар асосида ва тартибда амалга оширилади.

10-модда. Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида олтин, бошқа қимматбаҳо металллар ва тошларни қазиб чиқариш, қайта ишлаш

ва сақлашни мустақил амалга оширади ҳамда назорат қилади, ўз олтин захирасини яратади.

Ўзбекистон Республикаси СССРнинг олтин захирасида олмос ва валюта жамғармаларида ўз улушига эга.

11-модда. Ўзбекистон Республикаси ўз пул бирлиги — миллий валютасини жорий этишга, жами пул обороти, пул ва бошқа давлат қимматли қорғозлари эмиссияси ҳажмларини мустақил белгилашга ҳақли.

12-модда. Ўзбекистон Республикаси мустақил молия ва кредит сиёсатини амалга оширади. Республика ҳудудида олинадиган соликлар ва йигимлар Ўзбекистон Республикасининг давлат бюджетига ва маҳаллий бюджетларга тушади.

13-модда. Ўзбекистон Республикаси чет давлат билан дипломатик, консуллик, савдо алоқалари ва бошқа алоқалар ўрнатади, улар билан муҳтор вакиллар айирбошлайди, халқаро шартномалар тузади, халқаро ташкилотларнинг аъзоси бўлиши мумкин.

14-модда. Ўзбекистон Республикаси халқаро иқтисодий муносабатларнинг мустақил субъекти бўлиб, чет эл инвестицияларини амалга ошириш шартларини, инвесторларнинг ҳуқуқларини белгилайди, ўзининг конверсия қилинадиган валюта жамғармасини яратади, олтин ва бошқа захираларни, айирбошланадиган валютани сотади ва сотиб олади.

15-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида инсон ҳуқуқлари умумий Декларациясига мувофиқ ҳолда Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги жорий этилади.

Ўзбекистон Республикасининг барча фуқаролари миллатидан, элатидан, ижтимоий чиқишидан, қайси динга мансублигидан ва этникоидан қатъи назар бир хил фуқаролик ҳуқуқларига эгадирлар, республика Конституцияси ҳамда унинг қонунари ҳимоясида бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари республикадан ташқарида ҳам Ўзбекистон Республикасининг ҳимоясида бўлади.

16-модда. Ўзбекистон Республикаси ўз тараққиёт йўлини, ўз номини аниқлайди, ўз давлат рамзларини: Герби, Байроғи, Мадҳиясини таъсис этади, ўз Давлат тилини белгилайди.

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг рамзлари муқаддасдир ва уларни ҳар қандай тахқирлаш қонун билан жазоланади.

17-модда. Ўзбекистон Республикаси ўз таркибдаги Қорақалпоғистон Республикасининг ҳудудий бутунлигини ва мустақиллигини эътироф этади. Ўзбекистон Республикаси билан Қорақалпоғистон Республикаси ўртасидаги ўзаро муносабатлар тенг ҳуқуқлик асосида, улар ўртасидаги икки томонлама шартномалар ва битимлар воситасида қурилади.

Қорақалпоғистон Республикаси Ўзбекистон Республикаси таркибидан тегишли қонуналар асосида эркин чиқиш ҳуқуқини сақлаб қолади.

Тошкент шаҳри,
1991 йил 31 август.

Ўзбекистон Республикасининг
Президенти И. КАРИМОВ.

№ 10 (500)

АҚРАБ

Октябр

Ойнома 1925 йилдан
чиқа бошлаган
Ўзбекистон Компартияси
Марказий Қўмитаси
нашриёти

Бош муҳаррир:
МИРМУҲСИН

Таҳрир ҳайъати:
М. АБДУЛЛАЕВ,
Б. АМИНОВ,
С. АЗИМОВ,
Х. ДАВРОН,
Н. ИБРОҲИМОВ,
Ҳ. ЗИЁЕВ,
ШУКРУЛЛО,
И. СУЛАЙМОН,
Д. ҒУЛОМОВА,
Ғ. МИРЗАЕВ
(масъул котиб),
Э. МУҲАММАД,
А. КАРИМ,
А. КАЮМОВ,
О. ҲУСАН
(бош муҳаррир
ўринбосари).

Саҳифаловчи
Б. Тўхтабоев.
Мусахҳих
М. Қиёмов.

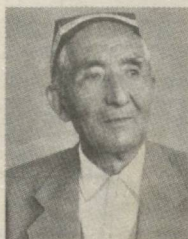
Манзилгоҳимиз:
Тошкент—П. 700000, «Правда»
рўзномаси кўчаси, 41.

Муҳарририят телефонлари: бош му-
ҳаррир — 33-35-20; бош муҳаррир
ўринбосари — 33-35-90; масъул
котиб — 32-58-33; ижтимоий-сиё-
сий бўлим — 33-36-02; адабиёт ва
санъат, фан ва маданият бўлимла-
ри — 33-36-59; мусаввирлар бўли-
ми — 32-58-77; мусахҳих — 32-58-78.

Жумҳуриятларнинг Президентлари ҳужжатларни имзоламоқдалар.

БУ СОНДА:

Саъдулла ХҲЖАЕВ:

Муҳаммад Али Ғарибий қўрқувдан юра-
ги ўйнаб: «Емгирдан қутулиб, қорға ту-
гилибмиз», деб ўйлаб, Муҳаммад Тархон
олдида тиз чўкиб, шафқат тилади:
— Шафқатингизни биздин дариг тутманг,
марҳаматли шоҳим!

Икром ОТАМУРОД:

Қишлоқ — кенгликларга бош қўйган олам,
Қишлоқ — оқибатга сунган дунё.
Мен сени соғиниб бораман, олам,
Мен сени соғиниб қайтаман дунё.

БИРЛАШГАН ДАРЁ БҒЛУР

Қозоғистон делегацияси.

Қирғизистон делегацияси.

Она Турон заминиди яшаб келаётган тақдир ва толеи муштарак, урф-одати, турмуш тарзи деярли бир хил бўлган қавмларнинг дўстлиги, қон-қардошлиги узоқ тарихга бориб тақалади. Неча асрлар мобайнида юртимиз туркман, тожик, қирғиз ва қozoқ халқларининг юрти билан бир қўлнинг беш бармоғи сингари ягона кафтга бош қўйган. Бу халқларнинг дини бир, дили яқин, тили яқин. Шундан бўлса керак, қozoқ ўзбекни ўз оғам деса, ўзбек қирғизни бовирим дейди, тожик билан қуда-анда, туркман билан тўю маъракаси бир. Октябр инқилобигача бу халқларнинг яшаш жойини ажратиб турувчи чегараю сарҳадлар йўқ эди. Надоматлар бўлсин-ким, не бир пинҳон ва узоқни кўзлаган машъум режалар асосида катта заминда бешта номдаги кичик жумҳуриятлар пайдо бўлди. Лекин бу халқларнинг оғанилиги олдида чегаралар ҳам ожиз бўлиб қолаверди.

Ўзбекистонда қozoқ, Туркменистонда тожик, Қирғизистонда ўзбек туб аҳоли сифатида истиқомат қилади. Масалан, биргина Тожикистонда 1 миллион 200 минг ўзбек истиқомат қилса, Ўзбекистонда 800 минг қozoқ яшайди.

Бу халқларнинг дарду ташвиши ҳам бир хил. Узоқ вақт меҳнатнинг оғири, фароғатнинг ози ҳам шу халқлар зиммасига тушди. Мамлакатнинг Европа қисмидаги жумҳуриятларга нисбатан бу минтақа кўпроқ аграр соҳага мослаштирилди. Масалан, жуда катта ресурслари мавжудлигига қарамай, мамлакат саноат ишлаб чиқаришида минтақанинг улуши атиги саккиз фоизни ташкил қилади. Урта Осиё жумҳуриятлари ва Қozoғистонда турмуш даражаси эса мамлакатдагидан икки баравар пастдир. Кўпроқ хомашё етиштирувчи бу жумҳуриятларнинг экин экадиган далалари бугунги кунда турли хил минерал дорилар билан тўйинган, Орол фожеаси замин суягини қакшатмоқда. Бойкўнгирдаги космодромнинг таъсиридан қozoқ боласининг сочи тўкилиб кетаётган бўлса, Орол денгизи атрофида яшовчи халққа рақ касали раҳна солаётир. Умри пахта дала-сида ўтаётган ўзбек дехқонининг ҳар иккитадан бири жигаридан шикоят қилади. Турсунзода шаҳридаги алюмин заводининг қувурларидан чиқаётган заҳар заққумдан тожик биродарларнинг бошлари айланиб, кўзлари тинади.

Атроф муҳити бузилган, иқтисоди издан чиққан бу жумҳуриятларнинг қаддини қайта тиклаши эса кўп жиҳатдан беш халқнинг бирлашиб бир-бири билан узвий боғланиб, ҳамфикр бўлиб яшаш ва иш-лашларига боғлиқ. Айниқса ҳозирги улуғ уйғониш арафасида турган мамлакатимиз халқлари қайта қуриш ва демократиялаш сиёсати туфайли ўз-ўзлигини англамоқдалар ва имкониятларини рўёбга чиқармоқдалар. Шиддатли сиёсий жараёнлар, аниқ ечимини тополмаётган иқтисодий муаммолар, мамлакатнинг бозор иқтисоди сиёсатига ўтиш жумҳуриятларнинг ўзаро алоқаларини кучайтиришни давр талабига олиб чиқди. Айниқса табиий иқлим шароитларининг, демографик жараёнларни бир-би-

рига ўхшаш, халқ ҳўжалигида юзага келган муаммолари бир хил бўлган Урта Осиё жумҳуриятлари ва Қозоғистоннинг бугунги кунда ҳамкор ва ҳамқадам бўлиши иқтисодий танглики бартараф қилишда асосий ечимдир.

Бундан бир йил муқаддам Қозоғистон ва Урта Осиё жумҳуриятларининг Олмаотадаги учрашуви ҳаракатлар бирлигига эришиш ва куч-ғайратларни мувофиқлаштиришга қўйилган илк қадам эди. Шарқ донишлиги Олмаотада тўлиқ намоён бўлди, десак янглишмаган бўламиз. Чунки, ҳаммага маълум, Иттифоқ шартномасини имзолаш чўзилиб кетганлиги ва Иттифоқ Шартномасининг имзоланмаётгани мамлакат учун қанчалик қимматга тушаётди. Минтақалараро товар алмашишда узилиш, бир ечимга келинмаган ҳолда нарх белгилашдаги ўзбошимчалик юзлаб корхоналарнинг тўхтаб қолишига, ишлаб чиқаришда жуда катта йўқотишларга, халқ ҳўжалик маҳсулотларининг камёблашиб кетишига сабаб бўлаётди. Олмаотада эса минтақа жумҳуриятлари раҳбарлари марказнинг йўл-йўриғисиз Иттифоқ доирасида ўзаро манфаатли ҳамкорлик Баёнотномасини имзоладилар. Бу Иттифоқ Шартномаси учун илк дастур эди. Ушандан буён орадан бир йил ўтди.

Халқаро музокаралар, анжуманлар, фестиваллар шаҳри Тошкентда 13 август куни антиқа рамз туширилган суратлар пайдо бўлди. Бу бешта баҳайбат шохли ям-яшил чинор устида порлаб турган қуёш Урта Осиёдаги тўрт жумҳурият ва Қозоғистоннинг рамзидир. Ўзбекистон пойтахти Қозоғистон, Қирғизистон жумҳурияти, Туркменистон, Тожикистон жумҳуриятлари ҳамда меҳмон сифатида қатнашаётган Озарбайжоннинг катта делегацияларини қабул қилди. Улар Ўзбекистон делегацияси билан биргаликда ўтган йили Олмаотада имзоланган ҳужжатлар қандай бажарилаётганини муҳокама қилди.

Маълумки Олмаота ҳужжатлари — Урта Осиё жумҳуриятлари ва Қозоғистон халқаларига Мурожаатнома, жумҳуриятлар раҳбарларининг қўшма Баёноти ва Иқтисодий-техникавий, маданий ҳамкорлик битими халқ ҳўжалигини, илм-фан, маданиятини, ижтимоий соҳани, экология ва таълимини ўз ичига олган эди. Жумҳурият раҳбарларининг биринчи учрашуви бўлиб ўтганига оз фурсат бўлса-да жумҳуриятлар ўзаро ҳамкорликда иқтисодий, ижтимоий, экология соҳасида анча ишларни амалга оширдилар. Ҳозирги пайтда Ўзбекистон қўшни жумҳуриятлар ва Қозоғистон билан ўзаро манфаатли амалий ҳамкорлик қилмоқда. Масалан, қўшни жумҳуриятларга пахта териш машиналари, трансформаторлар ва бошқа ўнлаб корхоналарнинг маҳсулотлари юборилмоқда. Ўз навбатида Ўзбекистон ҳам қўшниларида кўпгина халқ ҳўжалик маҳсулотларини олмоқда. Шунингдек, Жумҳуриятлар ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисида бир қанча икки томонлама шартномалар тузилди. Масалан, Ўзбекистон — Қирғизистон, Ўзбекистон — Туркменистон, Туркменистон — Тожикистон. Бу шартномалар ҳамкорлигининг янги тараққиёт босқичига кирди.

Тожикистон делегацияси.

Туркменистон делегацияси.

Озарбайжон делегацияси.

Иттифоқ шартномаси имзолаш арафасида мамлакатда юз берган 19—21 август давлат тўнтарыши белгиланган тадбирларнинг моҳиятига пўтур етказди. Лекин қайта қўриш давомиде шаклланиб улгурган демократик кўчларнинг кескин қарши қўраши натижасида давлат тўнтарыши ҳаракатиға барҳам берилди. Марказ диктатураси инқирозға учради. Мамлакатда республикаларнинг мустақил ривожланишиға шароит вужудға келди. Бўлиб ўтган воқеаларға қарамай 14 август куни Тошкентда Ўзбекистон Жумҳурияти президенти И. А. Каримов,

Қозоғистон президенти Н. А. Назарбоев, Қирғизистон президенти А. Акаев, Тожикистон президенти (собик) Қ. Маҳкамов, Туркменистон президенти С. А. Ниёзовларнинг ўзаро ҳамкорлик соҳасидаги муҳим ҳужжатларини имзолаш тарихий жиҳатдан катта аҳамият касб этиб қолаверади. Шунингдек Озарбайжон жумҳурияти делегациясига раҳбарлик қилган Г. А. Гасановнинг бу тантанада иштирок этиши ҳам келгуси режаларнинг мукамаллигидан далолатдир.

Яна бир гап Тошкентда Урта Осиё жумҳуриятлари ва Қозоғис-

тон жумҳуриятларида Маслаҳат кенгашини тузиш тўғрисидаги битим доимий ишлайдиган иқтисодий идорани барпо этишға асос солинди.

Учрашув рамзи бўлган чинорнинг беш шохига яна битта шох қўшилди, десак бўлаверади. Озарбайжон ҳам мамлакатнинг ушбу кенг ва аҳолиси зич жойлашган минтақа иқтисодиётиға тенг ҳуқуқли асосда қўшилиш истагини билдирди.

Абдураззоқ КАРИМ

Хайриятки, ЗУЛМАТ чекинди

... Ҳаво очиқ, ҳар қалай, осмон мусаффо эди. Теварак-атроф тинч, ҳатто қилт этган шабада ҳам сезилмади. Хилма-хил кушлар қорин тўйдириш гамида у ён-бу ён учиб юришар, дарахтларнинг шохларида чирқиллашар эди... Ана шундай оёсийишта бир паллада ногаҳон осмонда қора булутлар пайдо бўлдию ҳаммаёқни ўраб олди, китталар зулмат қўйнига чўмди. Қора булутларнинг авзойи ҳализамон қаттиқ шамол ва довул юз беришидан, катта офатдан: табиатнинг пайхон қилинишидан, кўпбал одамларнинг қурбон бўлишидан дарак берарди. Хайриятки, қора зулмат ўз мақсадига эриша олмади.

Ҳа, 1991 йилнинг 19 август куни тарқалган шум хабар худди ана шу тахлитда одамларнинг тасаввурини қолади. Ўзларини ФХДҚ, яъни фавқулодда ҳолат бўйича давлат қўмитаси (ўрусчада ГКЧП — Государственный Комитет по чрезвычайному положению) деб атаган бир тўда қора кучлар Совет Иттифоқида давлат тўнтариши ясаб, Ер юзининг катта бир минтақасида юз бераётган демократик ўзгаришларни бўғиб қўймоқчи бўлдилар. Мамлакатнинг қонуний президенти М. С. Горбачев ва унинг оиласи хордиқ чиқараётган қароргоҳида қора халқа билан ўраб олинди. ФХДҚнинг дастлабки баёноти ва фармонларида халққа мутлақо ёлғон ва имкондан ташқари вадалар берилди. Ана шу ёлғон вадаларга учган лақмалар эса, давлат тўнтариши ясаган қора кучларнинг буйруғини бажаришга киришиб ҳам кетдилар. Худо кўрсатмасин, мабодо қора кучларнинг қўли баланд келганда борми, қанча-қанча қиргин-баротлар, қатгонлар олдинда турарди.

Хайриятки мудҳиш зулматни чекинтиришга муваффақ бўлинди. Демократик эркинликлар туфайли кундан кунга ёришиб бораётган онг, Иттифоқ халқларининг куч ва ғайрати, халқ орасидан етишиб чиққан донишманд ўтоғасиларнинг сайи ҳаракатлари, тадбиркорлик, эпчиллик билан иш тутишлари натижа-сида даҳшатли довулнинг олди олинди. Бир-бирлари билан тил бириктириб, катта-кичик эл-элатларни зулм ва қийноққа мустахик қилмоқчи бўлганларнинг ўзлари бор-йўғи уч кунлик ҳокимликдан сўнг мағлуб бўлдилар. Ҳақиқат ва адолат, демократия

ва эркинлик, ошкоралик ўзининг навбатдаги ғалабасига эришди.

Хушёр ва фаросатли фуқаро тўнтариш ясаган тўданинг дастлабки баёнотларини эшитган заҳотиёқ бир қаттиқ чўчиб тушди, биринчи дақиқалардаёқ қонунийлик юз берганини ҳис этди, билди ва қаршилик кўрсатишга шайланди. Зеро, фитначилар ўзларининг дастлабки баёнотларидаёқ мутлақо ёлғон гапларни ўзларига қалқон қилиб чиқдилар: соппа-соғ президентни бетоб деб эълон қилдилар, ўзларининг ноқонуний тўнтаришга оид кирди-корларини эса, конституция моддалари билан ҳаспўшламоқчи бўлдилар. Ваҳолаки одамларнинг оқни оқ, қорани қора деб аташига ўрганаётганлари бир пайтда, тўппа-тўғрисида кўчи: «Давлат тўнтариши қилишга мажбур бўлдик», дейишлари ҳам мумкин эди. Ёлғон сўзлар билан катта одамларни эмас, ёш болаларни ҳам алдаб бўлмасли-

гини улар ҳаёлларига келтира олмадилар.

Халқ бир қўзғалса борми, ҳеч қандай куч унга бас келолмайди. Давлат тўнтариши қилишга уринган фитначилар билан курашилган соатлар ва кеча кундузлар бу сўзга яққол далил бўла олади. Зулматга қарши танқла кунларида бозор иқтисодиёти бўйича кўпчиликнинг бошига тушган қийинчиликлар ҳам эсдан чиқиб кетди. Ўлкан пойтахт Москвага Совет армияси танқларининг пайдар-пай кириб келиши фуқаронинг ғазабига дучор бўлди: «Шундоқ тинчлик замониди бу нима ўзи? Бу танқлар билан кимга қарши курашилмоқчи? Ахир Ўлуғ Ватан уруши йилларида ҳам мўътабар пойтахтга танқлар йўламаган эдику!.. Бу қанақа кўргулик ўзи?»

Хуллас, Москва фуқароси уйларида қалқиб чиқди. Кўчалар ва майдонлар одамларга тўлиб кетди. Қонунийликка қарши қўзғалган халқ қўлига илинган нарсани кўтариб келиб, баррикада — тўсиқлар ясади. Пойтахтнинг аксар аҳолиси уч кеча-кундузгача уйку нималигини билмади. Бир тарафда РСФСР халқ депутатлари ўзларининг шошилинч сессияларини бошлаб юбордилар. Халқ эса сессия ўтказилаётган «Оқ уй» биносини халқадек ўраб олиб, қора кучлар томонидан юз бериши мумкин бўлган ногаҳоний ҳужумлардан асраб турди. Вуюк Россиянинг фахри бўлган Ленинград шаҳри аҳолиси ҳам фитначиларни қаттиқ қоралаб чиқдилар. Иттифоқдаги бошқа шаҳар ва қишлоқларнинг аҳолиси ҳам демократия ва ошкораликни ҳимоя қилиб, адолат ва қонунчи-

ликнинг ғалабаси учун ўз овозларини билдириб турдилар.

РСФСР президенти Б. Н. Ельцин ва унинг ҳамфирклари ташаббусни ўз қўлларига олиб шошилинч чоралар кўрдилар. Бу орада Москва кўчаларидаги ҳарбу зарба пойтахт фуқароларидан уч қилми ҳалок бўлди. Ана шу фожиа москваликларнинг қаҳр-ғазабини ошириб юборди. Фақатгина мамлакат аҳолисининг эмас, бутун дунёнинг латнатиға қолган фуқаролар бирин-кетин қўлга олиндилар. Фитна тугади, зулмат чекинди. СССР президенти Қримдан қайтиб келиб, ўз вазифаси бўйича иш бошлади. Одамлар енгил нафас олдилар.

Шу тариқа зулмат чекинди. Зулмат қўланқасида ўтган уч кеча-кундуз кўпчилик учун катта сабоқ бўлди. Одамлар катта синовдан ўтдилар. Кимнинг кимлиги яққол билиниб қолди. Ана шу уч кун мобайнида демократия ва адолатнинг, ошкоралик ва эркинликнинг кадр-қиммати яна ҳам ошиб кетди. Фитначиларнинг маҳв этилиши муносабати билан кенг ҳудудларда бошланган демократик жараёнлар яна ҳам тезлашиб кетди. Чунончи, РСФСР президенти Б. Н. Ельциндан ўрнатилган СССР президенти М. С. Горбачев КПСС Марказий Комитети Бош қотиблиги лавозимини ўз зиммасидан соқит қилди; КПСС Марказий Комитети тарқатиб юборилди ва унинг биносига қулф тушди; Болтиқбўйидаги учта жумҳурият — Литва, Латвия, Эстония бутунлай мустақилликка эришдилар, Ер юзиди уларни мустақил давлат сифатида таниган мамлакатлар сони тобора ор-

Москва

Сураткаш В. КОРНЕЕВ

БУҒДОЙЗОРЛАР ШОҒУЛЛАГАНДА

Табиат инсон...
Инсон ва табиат...

Қанчалар бир-бирига мухтасар бирикиб кетган асрий тушулчалар. Бироқ, инсон табиатнинг фарзанди эканлигини унутиб қўйиб, унга зугум қила бошлар экан, табиат ҳам бу қилмишлар учун бора-бора ўч олиши муқаррар эканлигини ҳамма эндиликда очик-ойдин кўриб турипти. Табиатдан доимо олиш эмас, унга бериш ҳам керак. Унга меҳр, мурувват, охир-оқибатда шафқат ҳам керак.

Урта Чирчиқ туманидаги Қорасув Қишлоқ кенгашининг раиси Урозали Мамбетов билан далавларни кезар эканмиз, бунга яна бир бор амин бўлдик. Зеро деҳқоннинг ерга ихлоси яна орта бошлади. Ҳозирги танг иқтисодий бир шароитда деҳқонларнинг ер билан таъминлиниши, моддий-маънавий жиҳатдан кўрилатган чора-тадбирлар ишонч-этиқод туйғусини бир қадар мустаҳкамламоқда. Жумҳуриятимиз Президентининг бу

борадаги бир қатор қарорлари деҳқонга, ҳақиқий меҳнат кишисига мадад бўлди.

— Кишиларимиз мудроқ кайфиятдан қутулиб бораётдилар, — дейди қишлоқ кенгаши раиси. — Сабаби — ер уларнинг ўзлариники эканлигини англамоқдалар. Яширишнинг ҳожати йўқ: ерга муносабатда бефарқлик аломатлари ҳам сезилиб қолаётганди. Ерга ҳақиқий хўжайинлик туйғуси деҳқонни қайтадан яшартирмоқда.

Булар нималарда кўринади? Бу хўжаликда энг аввало, танг иқтисодий аҳволдан чиқишда кўпчилик билан кенгашиш иш юритилмоқда. Жумҳуриятимизнинг ҳамма жойларида бўлгани каби бу ерда ҳам иморатлар қуриш кенг тус олди. Бироқ қурилиш материаллари ниҳоятда тақчил. Шуни инобатга олиб, Россиянинг ўрмон эгалари билан алоқалар ўрнатилмоқда. У ёқларга ўзлари етиштирган

махсулотни олиб борган кишилар ҳам иморатбоп ёғочлар билан қайтиб, ҳамюртларининг ҳожатини чиқаришмоқда. К. Маркс ва Н. Терешкова номидаги жамоа хўжаликларини ўз ҳудуди доирасида бирлаштирган Қишлоқ кенгаши ходимлари сайи-ҳаракатлари туйфайли аҳолининг маданий турмуш даражаси қишлоқлар қиёфасида ҳам яхшилик томон ўзгаришлар рўй бера бошлади.

— Ҳар икки жамоадаги хонадонлар, — Ёнбошовул маҳалласидаги ўнга яқин хўжаликдан ташқари, — газ билан тўла таъминланган. Қисқа вақт ичида ўн ярим чакрим йўлга асфалт ётқизилди. Шоҳ кўчага баланд-баланд симёғочлар ўрнатилиб электр чироқлари келтирилди.

Юзимдаги ажабланишни кўриб Урозали менга тушунтира бошлади.

— Четдан келган кишига булар майда ишлар бўлиб туюлиши мумкин, лекин булар ўн икки мингга яқин аҳоли истиқомат қиладиган жой учун мақтаса арзийдиган ўзгаришлар ҳисобланади. Аҳолига етмиш гектардан ортиқ ер берилди. Кишиларга озгина бўлса-да нафи тегар деган ниятда шағалдан блоклашган гишт куйиш цехи ишга туширилди. Деҳқонларимиз иссиқхоналарда қишлоқ хўжалиги маҳсулоти етиштириш маромини олганлар. Бу соҳани рағбатлантириш мақсадида К. Маркс номи жамоа хўжалигида плёнка тайёрлаш цехи ишга туширилди. Тўла бўлмаса ҳам, аҳоли эҳтиёжи мумкин қадар қондириб турилпти.

Биз жойларда бўлиб, одамлар билан суҳбатлашар эканмиз, уларнинг руҳиятида ва кайфиятида ишонч туйғулари мустаҳкамланиб бораётганлигини ҳис этдик. Мана, икки гектар майдонда теразор барпо этилди, эллик минг туп мирзатерак экилди. Ариқ бўйлари, кўча ёқаларида ҳам терак кўчатлари пайдо бўлди. Боғчалар, мактаблар, корхоналар олдига беш минг туп мевали дарахт кўчатлари ўтқазилди. Терешкова номидаги хўжалик ҳудудида эса ўзимизнинг қадимий тегирмон қурилмоқда. Икки хўжалик ерларини оралаб шитоб билан оқиб бораётган Қорасув дарёси ёнбошида қад кўтараятган каттагина бу тегирмон аҳолининг дон маҳсулотлари экишга иштиёқини кучайтирди. Зеро, халқ депутатлари Қўйи Чирчиқ тумани кенгаши (раиси Мирзамурод Икромов) йиғилишларидан бирида ажойиб бир ташаббус ўртага таш-

ланди. Бу — дон маҳсулотларига бўлган эҳтиёждан келиб чиқиб, агар чинакамига фикр-мулоҳаза билан иш юритилса, анчайин яхши нарсалар рўёбга чиқиши мумкинлигини аңлатади.

Маълумки, Тошкент вилояти туманларида пахта билан бирга каноп ҳам етиштирилади. Ҳосил август ойидаёқ ўриб-йиғиштириб олинади. Шундан кейин вақти-фурсати билан ер ҳайдалиб, келаси йил баҳорига қадар майдон бўш ётар эди. Энди эса, экиндан бўшаган ана шу ерларга бугдой уруғи сепилади. Қарабсизки, унумдор ерлардан кўшимча ҳосил олинади. Баҳорда эса ер каноп учун яна бўшатиб берилади.

— Қанча майдонга бугдой экишни мўлжаллагансизлар?

— Бизга қарашли ҳудуднинг ўзидан 160 гектар ер бугдойзорга айланади. Ерлар унумдор бўлгани учун майдоннинг ҳар гектаридадан ўттиз центнердан бугдой ҳосили олишни ўйлаб турибмиз. Бундан ташқари, 160 гектар ерга шולי, 50 гектар ерга арпа, яна 100 гектар ерга маккажўҳори экамиз. Бугдойзорлардан етиштирилган ҳосил эса аҳоли ўртасида тақсимланади ва фақат уларнинг эҳтиёжига сарфланади.

Ҳа, қурилатган тегирмоннинг асл сабаб-моҳияти бу ерда экан. Зотан, бу йил кузда экилган уруғдан нариги йил баҳорда пайдо бўлажак бугдойзорлар майин шовуллайди, оромбахш насим деҳқоннинг бағрига илҳом бағишлаб ўтади.

Жамоа хўжалиги раислари Турғун Орипов, Зокир Юсупов, Қишлоқ кенгашининг фаоллари ва маслаҳатчилари Умри Ҳасанова, Собир Қорабоев, Умар Бейсенов, Валентина Парцевская ва яна ўнлаб кишилар деҳқоннинг моддий томондан ҳожатини чиқаришга, маданий-маънавий эҳтиёжларини тўлароқ қондиришга ўзларининг кўп йиллик тажрибалари, фикр-мулоҳазалари билан чинакамига ҳисса қўшмоқдалар. Бу — маҳаллий ҳокимиятнинг эл дилига қандай қилиб йўл топаётганидан ҳам далолат.

Ҳадемай шовуллаб ётган, бўлиқ бошоқзорлардан инсоннинг ризқ-рўзи—ғалла хирмони бунёд бўлади. Табиат инсон билан, инсон табиат билан тирик, деган катта фалсафа бу ерда ўзининг мўъжзагина ифодасини топаётгани билан ҳам эъзозли ва ибратлидир.

Баҳодир АМИНОВ

тиб бормоқда; 50 миллиондан кўпроқ аҳолига эга бўлган Украина жумҳурияти ўзини мустақил давлат деб эълон қилди, шу юрт ҳудудидаги ҳарбий кучларни ҳам ўз ихтиёрига олди; Молдава, Грузия, Арманистон, Озарбайжон жумҳуриятларида ҳам мустақил давлат сифатида шаклланиш жараёнлари давом этмоқда.

Бир гуруҳ ёвуз ниятли тўданинг давлат тўнтариши қилишга уриниши мамлакат Президенти М. С. Горбачевнинг ўзи учун ҳам катта сабоқ бўлди, десак янглишмаймиз. Чунки президент атрафда иш юритиб юрган кўпгина мансабдор шахсларнинг демокра-

тия ва ошқораликка, М. С. Горбачевнинг тутган йўриғига ва шахсан ўзига нисбатан хон бўлиб чиқишлари ҳар қандай кишини ҳам мушоадага етаклаши табиий ҳолдир. Демак кадрлар танлаш санъатида шахсий мулозаматлардан кўра истиснод ва ишни уддалашнинг кадрланиши лозимлиги ўз-ўзидан аён бўлиб қолди.

Сўнгги ойларда юз берган тезкор воқеалар Ўзбекистон жумҳурияти меҳнаткашлари учун ҳам катта сабоқ бўлди. Кўп ўн йилликлар давомида «катта марказга» бўйсуниб, силласи қурилган, бутун нони ҳамиша туя қи-

либ келинган ўзбек халқининг онги-шуури ҳам қайси йўриқ билан яхши яшаш мумкинлигини ўйлай бошлади. Халқимизнинг ўзлигини таниб бориш жараёни якуни сифатида август ойининг охири ва сентябрнинг дастлабки кунларида Ўзбекистон жумҳурияти мустақил давлат деб эълон этилди. Ўзбекистон ҳудудидаги ер ости ва ер усти бойлиқларининг барчаси шу мустақил давлат ихтиёрига олинди. Ўзбекистон ўзининг давлат байроғига, гербига ва мадҳия (гимн)-сига эга бўлди. Мустақиллик ҳаммамиз учун муборак бўлсин, азиз муштарийлар! Ишқилиб

охири бахайр бўлсин, шу эзгу қадамларимизга кўз тегмасин!

Шундай қилиб бостириб келаётган зулмат чекинди. Хайриятки чекинди. Ўзи-ку осонликча, чекинамд-я, уни халқ чекинтирди, адолатли ва ҳақиқатчи кучлар чекинтирдилар. Эндиликда ҳаммамиз бир-биримизни ёруғлик ва озолик билан, мустақиллик билан табрикласак бўлади. Роппа-роса 130 йиллик тобеликдан сўнгги эркинлик, истиқлол рост бўлсин!

Ойдин кунлар олдинда

Ўзбекистоннинг бугуни ва келажаги кўп жиҳатдан қишлоқ хўжалиги соҳасининг ривожланиши билан борлиқ. Айниқса озиқ-овқат маҳсулотлари танқислиги муаммоси кийин ҳал бўлаётган ҳозирги пайтда қишлоқ хўжалик соҳаси алоҳида эътиборни жалб этади. Жумҳуриятимиз деҳқонлари ҳам баҳоли-қудрат юзага келган муаммони меҳнатлари билан бартараф қилишга жазм этганлар.

Мухбиримизнинг Ўзбекистон Жумҳурияти Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкама-си қишлоқ хўжалик саноати бўлимининг соҳа мудирі Ҳошимжон Сатторов билан қилган суҳбати ҳам шу мавзуга бағишланади.

— Ҳошимжон Маҳкамович! Шу кунларга қадар биз учун мавҳум бўлиб келган «бозор иқтисодиёти» аста-секинлик билан ҳаёти-мизда воқеликка айланмоқда. Йўқ, у ҳали воқелик даражасига етмади. Эртаминдин-ми чинакам бозор иқтисодиётини кўрсак, мўл-кўлчиликка ва арзончиликка, фаровон-ликка эришсак, янги иқтисодиёт неъмат-ларидан татисаккина ҳаётбахш ВОҚЕЛИК дейишимиз адолатдан бўлади. Бугунги кун-да жамиятимизда оғир кечаётган тақчил-лик, қимматчилик одамларнинг жонига теги. Назаримда, бозор иқтисодиётининг йўриғи: яратиш, ишлаб чиқариш, қайта ишлаш деган гапларнинг ҳаммаси ёлғиз ўзимизга — меҳнат кишиларигагина боғлиқ бўлиб қолар экан. У ҳолда жумҳуриятимиз-да меҳнатни ташкил этиш қай йўсинда давом этади?

— Умр бўйи даладан бери келмайдиган, деҳқончилик сирларини пухта эгаллаб, ер билан тиллаша оладиган деҳқонга фармон-бардорлик, тўрачилик кетмайди! Унга ҳадеб «ундоқ қилиш керак, бундоқ қилиш керак», деб ўргатиш ҳам шарт эмас. Мўҳими, деҳқон қадоқ кўллари-ла етиштирган маҳсулотига ўзи хўжайинлик қилиши керак.

Бу гапларни бавзилар турлича талқин қилишаётир. Кимдир, деҳқонга эрк берили-шини — «ўз ҳолига ташлаб қўйилиши» деса, бошқа биров, жамоа хўжалиқларининг ер-ларини тақсимлаб бериш керак, вассалом, дея аюханнос солмоқда. Бу деҳқончиликка илмий нуқта назардан ёндошмаслиқнинг касри, таъбир жоиз бўлса, деҳқончиликни саводсизларча кетмон чопишдангина иборат, деб талқин қилишнинг ўзгинасидир!..

Бугунги кунда ерни пала-партишлик билан «хотмалаш» қилишдан бурун ундан қай йўсинда оқилона фойдаланиш йўл-йўриқ-ларини ахтариш даркор. Йўқ. Бу билан, деҳ-қонга ер бериб бўлмайди, деган ўйга бормас-лик керак. Ер — деҳқонники! Унга жамики шарт-шароитларни яратиб бериш жоиз. Фа-қат, фойдасига келганда, маълум шахслар-гина чўнтакни қалпайтирмаслик керак-да. Айтайлик, ижарага берилган ерлар аслида жамоа хўжалиқиники эди-ку? Нега энди ундан чиққан сабзавотни «ижрачи»лар хоҳ-лаган нархда пуллаши мумкин? Халққа, истеъмолчиларга нима нафи бўлади? Модо-мики, жамоа ери бир деҳқонга ижарага бе-рилди — бундан ўша деҳқонгагина хоҳла-ганча манфаат кўрсин, дегани эмас-да!

Тўғри, ҳар ким етиштирган маҳсулотига ўзи хўжайин. Аммо, инсоний қадриятлар, меҳр-оқибат, диёнат деган гаплар қаерда қолди? Ижарачи, дейлик бодрингни кўп

етиштирди. Унинг kilosини тўрт сўмдан арзонга сотмаса! Ким учун, кимнинг ман-фаати учун хизмат қилган дейиш мумкин? Илгари, яқин беш-ўн йил олдин одамлар картошка ё пиёзнинг давлат баҳосини аниқ биларди! Сабзавот ё мевани давлат дўконидан сотувчи ортиқча пуллай олмасди. Карам, помидор, бодринг каби маҳсулотларни дў-конлардан арзимас тийинларга исталганча сотиб олиш мумкин эди!!

Бозор иқтисодиётига жуда яхши ниятлар билан ўтдик. Жамиятимизнинг гуллаб-яшнашини, тўкинчилик, ҳақиқий фаровон-лик бўлишини кўлаб шу эзгу йўлни тан-ладик. Ёдингизда бўлса, бозор иқтисодиёти ҳақидаги гаплар бошлиниши асосида ерни деҳқонларга бериш, эғалик ҳуқуқини рўёб-га чиқариш ва ҳоказо қатор табдирлар амал-га оширила бошланганди. 1988 йили Бутун-иттифоқ колхозчилар анжумани бўлди. Бутуниттифоқ деҳқонлар уюшмаси ташкил топди. 1990 йили Ўзбекистон деҳқонлари-нинг биринчи татсис қурултойида жумҳу-рият деҳқонлар уюшмаси ташкил этилди. Мазкур анжуманлардан сўнг ССЖИ Вазир-лар Маҳкамасининг 358-қарори чиқди. Унда деҳқонларнинг эрки, ҳақ-ҳуқуқлари тўғри-сида жуда муҳим ҳулосалар қайд этилган. Айтайлик, ушбу қарорда кўрсатилишча, деҳқонлар етиштирган маҳсулотларнинг 30 фоизини ўзлари тасарруф этишлари мум-кин. Яъни, деҳқонларнинг ўша 30 фоиз маҳ-сулотларини хоҳлаган жойда, келишилган нархда сотиш ҳуқуқига эғалиги таъкидлан-ган.

— Тушунишимча, бир хўжалик, масалан, Иштихон туманидаги Муродбод жамоа хўжалиги етиштирган маҳсулотларнинг 30 фоизини Урсияга ё бошқа ўлкага обориб эркин олди-сотди қилиши мумкин...

— Худди шундай. Бундан ўша хўжалик ҳам, олис ўлкалардаги кишилар ҳам ман-фаатдор бўлади. Деҳқон ўз маҳсулотини қаерга обориб сотишни яхши билади. Ҳам-маси қонуний бўлгач, чайқовчилигу олиб-сотарчиликларга ўрин қолмайди.

Тагин такор айтиман: бу ишлар режали асосда ташкил этилсагина, кўзланган мақ-садга эришиш мумкин. Ерни ҳозирлашда ҳам, уруғ қадашдан тортиб, экинни кўнгл-дагидек парвариш қилишда ҳам, бошқа иш-ларни амалга оширишда ҳам пухта билим-донлик зарур. Акс ҳолда, бошбошдоқлик бўлиб кетиши турган гап. Ҳозирча, давлатга қарашли мева-сабзавот дўконларининг деяр-ли хувилаб қолишлари-ю бозорда нарх-навоининг бу қадар кўтарилиб кетишини шунақа «бошбошдоқлик»нинг нишонаси деб биламан...

— Афуски, ўша 358-қарорда бирмунча номуқаммалликлар бор. Масалан, 30 фоиз маҳсулотни деҳқонларнинг ўзлари тасарруф этишлари мумкин, деган ажойиб имтиёздан негадир пахтакорлар бенасиб қилиб қўйил-ган?! Пахта етиштирадиган деҳқонларга бундай ҳуқуқ берилмаслиги — уларни кам-ситиш эмасми? Ваз устига, жумҳуриятимиз деҳқонлари асосан пахтачилик билан маш-гуллар...

— Пахта шу қадар қимматбаҳо хома-шбёки, унинг якка ҳоқоки млик даражасига чиқариб қўйилгани бежиз эмас. Мамлакат иқтисодиётини барқарорлаштириб турган, шу кунга қадар ҳазинамизни бойитиб кел-

ган пахтага ҳамиша эҳтиёж катта. Муста-қиллик мақомини олган жумҳуриятимиз пахтадек қимматбаҳо хомашбёни ҳам муста-қил равишда тасарруф этса борми?.. Иқтисо-дий муаммо деган иборатга сира ўрин қолма-ган бўлур эди!

Энди, ўша қарорда пахтакорларимизнинг атай «кўксидан итарган» кишини ўйлан-тиради. Дарҳақиқат, бундай камситишларга йўл қўйиб бўлмайди. Умид қиламизки, эрта-ми-кечми бу муаммо ҳам адолат юзасидан ҳал этилади. Зеро, пахтага давлат буюрт-масини камайтириш, унинг таннархини ошириш борасида жумҳуриятимиз раҳба-рияти озмунча елиб-югурмаяпти. Ҳозирча-лик кўнглимиздаги натижаларга эриша олмаётган бўлсак-да, барибир ниятларимиз тўла рўёбга чиқишдан умидвормиз. Қачон-ки, жумҳуриятимиз Мустақиллик Деклар-ациясига асосан жамини бойлиқларини, жум-ладан пахта ва бошқа деҳқончилик маҳсу-лотларини ўзи мустақил равишда тасарруф этсагина кўзланган мақсадга эришиш мум-кин. Давр тақозоси ҳам шу! Энди бог-рог-ларни ривожлантириш масаласига келсак, мавжуд ерлардан унумли фойдаланишнинг ўзиёқ мўмайгина фойда келтириши турган гап. Ҳозирда жумҳуриятимизда 231 минг гектар ер богдорчилик учун ажратилган. Шундан 92 минг гектари аҳолининг шахсий томорқасига тўғри келса, қолган қисми жамоа хўжалиқларига тегишлидир. Энди гап аҳолини сархил мева-сабзавот билан таъминлашда режали иш юритишимизда қолган. Бунинг учун алоҳида «Бош режа» устида иш олиб бораёямиз.

— Мумкин бўлса, ўша Бош режа тўғри-сида батафсилроқ гапирсангиз...

— Ўзбекистонни беҳудая жаннатмакон ўлка деб тарифлашмайди. Еримиз шу қадар ҳосиятлики, унда ҳар қандай мева-чева, сабзавот ва ҳоказо муҳсулотларни етишти-риш мумкин. Ўқилму имкониятларимиз ҳақида гапириб ўтиришимга ҳожат йўқ. На-доматлар бўлғайким, ҳисоб-китобларга қа-раганда, жаҳондаям, Иттифодаям мева-сабзавот маҳсулотларини энг кам даража истеъмол қиладиганлар, афуски, ўзбекис-тонликлар экан... Бўзчи белбоққа ёлчимай-ди, деганларидек, халқимизнинг энг зарур маҳсулотларни кам истеъмол қилишини ни-ма билан изоҳлаш мумкин? Ҳозир кўпчилик анжир нималигини унутиб қўяёзган. Узум-нинг турларини ҳамма биламди. Нок ва наштаги сингари сервитамин мевалар ҳами-ша танқис. Қўйингки, серкўёш жумҳурия-тимизда бирор мева ё сабзавот турини тўкин-сочин, мўл-кўл ҳолида учратиш кийин бўлиб қолган. Ҳатто, анча-мунча шахсий томор-қаларига эга бўлган қишлоқликларнинг ҳам дастурхони мева-сабзавотга ёлчимай қолди... Нера?

Тагин таъкидлашимизга тўғри келади: деҳқончилик илмидан йироқлигимиз, ердан пала-партиш фойдаланишимиз, кўпроқ ўз-бошимчалик билан иш тутушимиз натижа-сида шундай қўйларга тушиб юрибмиз. Агар жумҳурият миқёсида Бош режа асоси-да иш юритилса, аминманки, кўпгина муам-молар осон ҳал бўларди-қўярди.

Бош режада асосан аҳолининг талаб-эҳтиёжлари мунтазам ўрганиб борилади. Йил мобайнида аҳоли қанча мева, сабзавот, картошка ва ҳоказо маҳсулотлар истеъмол

қилиши аниқ ҳисоб-китоб қилинади. Сўнгра, шунга яраша сабзавот етиштиришга киришляди, боғлар барпо қилинади. Муҳими, етиштиралаётган мева-сабзавот фақат ёзу кузда эмас, балки йил мобайнида етказилиши керак. Бунда биринчидан, эртанги, кечки экинлар (жумладан мевали дарахт турлари ҳам) парвариш қилиб борилса, иккинчидан, уларнинг «умри» ҳам қатъий ҳисобга олинishi тақозо этилади. Айтайлик, битта боғдан беш-ўн йил мева олиш мумкин. То ўша боғ «қариб», унинг ўрнига янги боғ барпо этилишини кутиб ўтирмай, босқичма-босқич янги-янги қўчатларни режали асосда парвариш қилиб боравериш лозим.

Учинчидан, етиштирилган маҳсулотларни қайта ишлаш саноатининг имкониятлари ва ривожланиш йўллари, бу борадаги ҳисоб-китоблар эътиборга олинishi зарур. Қайта ишлаш саноати кенг йўлга қўйилса ва замонавий техника, малакали мутахассислар билан етарлича таъминлаб борилса, истиқболли йўлга ўтганимиз шу бўлади.

Бу муҳим режани бемалол амалга ошириш, аввало уни илмий-назарий жаҳатдан ишлаб чиқиш учун бизда етарлича имконият бор. Ушбу муаммони ҳал этиш кўпроқ илмий жамоатчилик зиммасига тушади. Масалан, боғдорчилик ва узумчилик билан шуғулланидиган илмий-тадқиқот марказлари: Тошкент давлат деҳқончилик дарил-фунуни ва Самарқанд қишлоқ хўжалик олийгоҳларининг тегишли куллитлари, минбаргоҳларида фаолият кўрсатишаётган етук мутахассислар жалб этилиши зарур. Булардан ташқари, Тошкент вилоятидаги Усмон Юсупов номили «Халқобод», Андижон вилоятидаги Киров номили, Шредер номили илмий-ишлаб чиқариш бирлашмалари ва уларнинг филиаллари, Соғлиқни сақлаш вазирлигининг махсус илмий-тадқиқот олийгоҳи илмий жамоатчиликларини мазкур эзгу ишга жалб этиш мумкин.

Ҳозирча битта хайрли иш амалга оширилганини таъкидлаш жоиз: ўтган йили шахсий томорқа эгаларининг алоҳида уюшмаси таъсис этилди. Унга ВАСХНИЛ академиги, Ўрта Осиё қишлоқ хўжалик иқтисоди илмий-тадқиқот олийгоҳининг директори Саидмаҳмуд Нуъмонович Усмонов раис қилиб сайланди. Уюшма мустақил иш юритиш ҳуқуқига эга. Мазкур уюшманинг мақсади асосан: шахсий томорқа ерларининг унумдорлигини тобора ошириш учун курашиш, аҳоли етиштирган маҳсулотлардан унумли фойдаланиш, қишлоқ хўжалик машиналарининг энг замонавий турларини жорий қилиш, жойларда мевани қайта ишлаб чиқарадиган цехлар, заводлар қуриш сингари муҳим ишларни амалга оширишдан иборатдир.

— Ҳошим ака, мулоҳазаларингизни тинглаб туриб, кўнглингизда умид учқунлари пайдо бўлади-ю... тагин тушқунликка тушасан киши. Негаки, ҳозиргача жуда кўп умидбахш гаплар айтиляпти, турли минбарлардан туриб ваъдалар қилинапти-ю, аммо негадир, турмушимиз борган сайин орқага кетётганга ўхшайди. Одамлар кимга ишонишини, кимга суянишини билолмай қолди. «Эрта-индин нонга зор бўлиб қолмасак гўрга эди», деган ташвишли, ваҳимали фикрлар қийнамоқда кўпчиликни. Меҳнаткашларда ишонч, инсонлар орасида оқибат деган нарсалар йўқолиб бораётгандек туюлади...

— Фикрларингизда жон бор. Дарҳақиқат, жамиятимиз жуда оғир аҳволга тушиб қолди. Бунинг сабабларини Президентимиз И. А. Каримовнинг меҳнаткашлар билан учрашувларидан бирида жуда чиройли иборалар билан тушунтириб бергани ёдимда: «Янги иморатни қуриб битказмасдан туриб, эскисини — кунимизга яраб турганини аёвсиз бузиб ташлаётганимиз қимматга тушмоқда...» деганди у киши. Яхшими-ёмонми ҳозир биз «турғунлик» деб ном бер-

ган даврда ҳайтовур мўл-кўлчилик, арзончилик эди-да! Тўғри, жамиятимизда муаммолар ҳам тўпланиб қолган эди. Аммо, бу муаммоларни бу тарада «ҳал этиш»га киришиш анча қимматга тушди. Ҳатто, бозор иқтисодиёти ҳақидаги гапларнинг пухта ўйланмасдан, омма онгига етказилмасдан, илмий-назарий жиҳатдан ишлаб чиқилмасдан зудлик билан «жорий қилишга киришиш» қандай оқибатларга олиб келаётганини кўриб турибсиз.

Ғишт қолипдан кўчди. Эндиликда умидсизликка тушишга, чекиниш ва орқага қайтишга ҳаққимиз йўқ. Бу ҳақда ўйлашга ҳам ҳожат қолмаган. Бирдан-бир тўғри йўл — олға қараб дадил қадам ташламоқ керак. Зотан, ойдин кунларимиз олдинда! Меҳнаткашлар, кечроқ бўлса-да, бозор иқтисодиётининг туб моҳиятини тўлароқ англаб етаётirlар. Демакки, ҳозирги қийинчиликлар ҳадемай ортда қолиши, дориломон кунлар келиши аниқ.

Ҳозир кўпгина режалар аввало қонунлаштириб олинмоқда. Биз ороу қилаётган Бош режа ҳам тўла ишлаб чиқилганидан сўнг ва зарур ташкилотларнинг тасдиғидан ўтгач, Олий Шўроимизнинг сессияси муҳокамасига қўйилиб депутатларимиз ҳукмига ҳавола этилгани маъқул, деб ўйлайман. Ундан кейин бу Бош режага бутун жумҳуриятимиз ҳудудида амал қилса борми!

Ҳа, бозор иқтисодиёти муаммоларини ҳал этиш фақат ўзимизга боғлиқ, Шоир айтгандек, тақдирин қўл билан яратур одам! Яъни ўзимизга боғлиқ. Асосий гап: оқибатни унутмасдан баҳамжиҳатлик билан ҳаракат қилмоғимиз лозим.

— Мароқли суҳбатингиз учун ташаккур.

Суҳбатдош Тўлқин ЭШБЕК

● Янги шеърлар ● Янги шеърлар ● Янги шеърлар ● Янги шеърлар ● Янги шеърлар ●

Исмоил ТҲЛАКОВ

Митти қушча

Ўзича чулдираб қўяди,
хаёлларга ботир ўзича.
Нимадандир қалби қуяди,
сал бошқача кўринар
борлиқ кўзига.

Улкан қушлар билан иши йўқ,
ҳар хил гуруҳларни қилмайди ҳавас.
Битта тарик ила қорни тўқ,
Чанқоғига томчи бўлса бас.

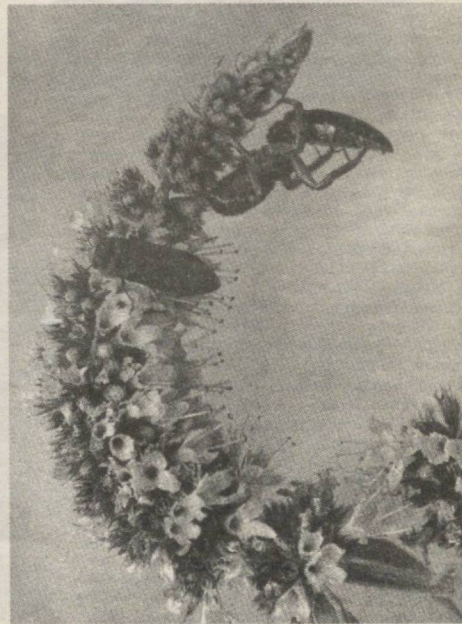
Сал панада юрар
олғирлардан у,
истамайди
катталарнинг
бўлишини рақиб.
Лекин зўрлар доим
солди қутқу,
ҳар бир қадамини
этарлар таъқиб...

Тушлар салтанатин маликасисан,
ўз ҳукминг бор,
катъий ва кескин.
Тобеларинг
тиз чўкмиш қатор,
инжиқ ҳисларингга
бергали таскин.

Жилмаясан.
Куласан гоҳо.
Гоҳ ғазабга босасан қамчи.
Сен — тушингда
тенгсиз бир даҳо.
Сен — улкансан.
Борлиқ — бир томчи.

Уйғонасан.
Тахтдан тушасан.
Қайтиб боролмайсан тушингга.
Девордаги чинқироқ соат
келтиради бор оз ҳушингга.
Хизматга шошасан,
қўлда тўрхалта,
бешафқат милларга
қилиб итоат.

Қалбинг бўм-бўш
Вужудинг оғир.

Ҳар ким ўз насибасини ейди.

Сураткаш М. Болтабоев

Сураткаш Р. НУРИНБОВ

БАҒРИТОШЛИК

- Она нега ўз фарзандларидан воз кечди?
- Ахлатлар орасидан топилган қизалоқ.
- Ойишжон, мени қачон олиб кетасиз?!

арзанд. У — келажакимиз, инсон шажарасининг давомийлиги. У — ҳаётимиз гултожи. Жамиятимизнинг бўлажак соҳиби. Оилаларимизнинг эса янада мустаҳкам бўлиши кўп жиҳатдан фарзандлар билан боғлиқ. Шунинг учун балогат ёшига етиб турмуш қурган ҳар бир қиз дунёдаги энг катта бахт — ОНАЛИК бахтига, йигитларимиз ОТАЛИК бахтига эришишни жуда-жуда хоҳлайдилар. Қолаверса, барча инсонлар шу улуг бахтга интилиб яшайдилар.

Халқимиз: «Болали уй — бозор, боласиз уй — мазор!» деб бежиз айтмаган. Ҳар бир ота-она кўзларининг оқу қораси ҳисобланган фарзандларини ҳаётда ўз ўринларини топиб, келажакда яхши инсонлар бўлиб етиштишларига бутун умр хизмат қиладилар. Лекин... баъзи бир бағритош ота-оналар эса ўз жигаргўшалари тақдирига бефарқ қарашиб, яшашнинг енгил-елпи йўлларини излашлари оқибатида уларни болалар уйларига, яъни етимхоналарга топширадилар. Оқибатда бечора бегуноҳ болаларнинг кўксига айрилиқ ханжарлари санчилиб, бошлари етимлик тошига бориб урилади.

Болалар уйи! Мен ҳар гал бу сўзларни кимлардандир эшитганимда ёки қаердадир ўқиганимда бутун вужудимни титроқ босиб кетади. Чунки ҳар кун эрта тонгни КУТИШ билан қаршилаб, КУТИШ билан ётоғига кузатаётган, чехраларини кулги абадий тарк этган ўқик қалблар кўз ўнгимдан бирин-кетин ўша бошлайди. Улар эркин ўйнаб-кулишдан, ота ва оналарнинг иссиқ МЕҲРИДАН тўйиб-тўйиб нафас олишдан маҳрум бўлган жабрдийдалар қанглигини билган заҳотим юрагим унсиз йиғлайди! Ахир, бу мурғак норасидалар қайси гуноҳлари учун бундай оғир жазога маҳкум этилганлар?!

Кўпдан бери болалар уйларидаги жабрдийдалар ҳаёти ва яшаш шароитлари билан яқинроқ танишишни, кўнгли кемтик норасидаларнинг бир дақиқа бўлса-да бошини силаб ўз меҳрибончилигини кўрсатишни мақсад қилиб юрардим. Лекин улар билан дилдан суҳбатлашиб, эски яраларини яна бир бор тирнашга юрагим ҳеч бетламасди. Тўғрироғи, уларнинг юзларидаги қотиб қолган маюслик, кўзларидаги меҳр-оқибатга ташналик, мурғак қалбларидаги битмас жароҳат изларини кўриш мен учун дахшат-

ли азоб эди. Лекин бу сафар юрак ютиб уларнинг дардли дунёси билан ошна бўлишга қарор қилдим.

Зил-замбил хаёллар гирдобиди Ўзбекистон жумҳурияти Халқ таълими вазирлигининг Тошкент шаҳар 23-сон болалар уйи томон йўл олдим. Бу масканга кириб борганимда, ҳали онасининг бўйнидан ачомлаб, кечалари она тўшига бош қўйиб волидан муҳтарамасининг сути анқиб турган кўкракларини уйқу аралаш пайпаслаб қоладиган беғаму беташвиш яшаши лозим уч ёшлар чамасидаги (ўғил ва қиз аралаш) бир гала болажонлар маза қилиб сунъий сув ҳавзасида чўмилишгаётган экан. Улар мени кўришдию, жойларида тош қотганларича тикилиб қолишди. Бу сон-саноксиз ўйчан нигоҳлардан: «Сиз қайси биримизни йўқлаб келдингиз?» деган саволни уқиб олиш қийин эмас эди. Зудлик билан ўзимни уларнинг ўйчан қарғиларидан олиб қочишга ҳаракат қилдим. Лекин оёқларим ерга михлаб қўйилгандай жойидан қимирламас, пешонамдан совуқ тер чиқиб, аъзои-баданим даг-даг қалтираб мадорсиз бўлиб қолган эди...

— Мен уч йилдан бўён мана шу болалар уйига директорлик қилиб келаяпман, — дейди Татьяна Федоровна Меленькая ўзини таништиради экан. — Шу ўтган қисқа давр ичида қанчадан-қанча бағритош ва худбин ота-оналарнинг ўз фарзандларига нисбатан қилган ваҳший ёвузликларининг гувоҳи бўлдим! Уларнинг аксарият қисми ҳеч нарсадан тап тортмасдан болаларини йўл четигами, ариқ ва ҳовузлар бўйигами ёки ахлатлар ташланадиган темир қутиларгами, қисқаси, дуч келган жойга ташлаб кетадилар. Бу азоб-уқибатлардан ўлмай соғ-омон қолган болаларни шаҳар милиция ходимлари бизга олиб келиб топширадилар. Келтирилганларнинг ўзларидан исмларини сўрасак, индамай елка қисиб туришади. Кўпчилиги эса ҳали ғудак бўлганликлари учун ҳатто ўз исмини ҳам билишмайди. Мен ўз жигарлари бошига бундай кулфатларни солган ота-оналарни ёвузлар, жаллодлар дегим келади! Чунки улар дунёдаги энг муқаддас номга доғ туширган бағритошлардир!

У билан суҳбатимиз жараёнида шу нарса маълум бўлдики, бу масканда ҳаммаси бўлиб 130 нафар уч ёшдан олти ёшгача бўлган ўғил ва қизлар тарбияланар эканлар. Шундан 60 фоизи рус қолган фоизи ўзбек,

татар, қozoқ, корес, чуваш каби миллат болалари экан.

Энг аламли томони шундаки, бу ердаги болаларнинг бирор нафари ҳам ҳеч кими йўқ етим болалар эмас — кўпчилигининг отаси бетайин, айримларининг онаси ташлаб кетган тирик етимлар экан. Тарбияланувчиларнинг ёши ва қандай қилиб бу ерга келиб қолганликлари билан қизиқаётганимда Татьяна Федоровна қўлимга бир талай қоғозларни узатди. Мен диққат билан уларни синчиклаб ўқий бошладим. Болалар уйи директори номига ёзилган аризани ўқидиму, кўз олдим қоронгулашиб кетди. Унда шундай сўзлар битилган эди:

«Мен Қашқадарё вилояти Китоб шаҳридан Каромат Норова турмуш ўртоғим Очилов Мамажондан ажрашганим учун ўғилларим Жўрабек ва Жонибекларни тарбиялашни хоҳламайман. Шунинг учун ўз-ўғилларимдан воз кечаман. Улар менга бошқа керак эмаслар!.. 1991 йил, 24 июл.»

Ҳали сиёҳи ҳам қуриб улгурмаган бу ариза бундан 2 кун олдин ёзилган эди. Наҳотки она ўзи туққан фарзандларидан батамом воз кечса?! Ахир бу не кўргулик, бағритошлик эмасми? Қабиҳликнинг бундан ҳам ортиқ кўриниши бўладими?

— Каромат, — деб гап бошлади директор, — қадди-қомати келишган, оғзи тўла тилло тиш, жуда ҳам чиройли жувон бўлиб, у бизнинг болалар уйимизга бундан олдин ҳам икки марта (ҳар хил машинада ва бошқа-бошқа йигитлар билан) келиб: «Мен болаларимни шу ерда қолдириб кетмоқчиман, улар билан бирга яшай олмайман», дея ҳеч иккиланмасдан ўз мақсадини очик-ойдин айтди. Мен: «Ахир сен тирик бўла туриб жигарларингни шу ерда қолдирмоқчимсан? Бола туққандан кейин тарбиялашни ҳам бўйининг ол-да», деб унинг илтимосини қатъий рад қилдим... Учинчи бор келганида (яна бошқа машина, бошқа йигит билан) эса бутун ўзининг оналик гурурини ер билан яксон қилиб очикчасига: «Болаларим менинг ўйнаб-кулишимга халақит беришяпти, шунинг учун шу ерда қолдираман. Агарда, йўқ, олмайман десангиз, барибир хилватроқ жойга ташлаб кетаман ёки бўлмаса сув-пувга чўктириб юбораман», деди ва жоҳат билан.

Болалар уйи директори қанчалик ялиниб-ёлвормасин у ўз фикрида қаттиқ туриб олади. Уша пайтда уни ҳеч қандай куч бу фикр-

дан қайтара олмас, у инсонийлик, оналик қиёфасини бутунлай йўқотган экан. Столга ариза ва болаларнинг туғилганлик гувоҳномаларини «тап» эткизиб ташлайди-да, фарзандларига ҳатто қайрилиб ҳам қарамасдан хонадан чиқиб кетади.

— Ҳозирда у шахримиздаги «Ўзбекистон», «Ленинград», «Дустлик» «Чорсу» ва «Хадра» меҳмонхоналарида ўзини «муҳаббат» бозорига солиб, айшу ишрат билан фаровон кун кечирмоқда, — дейди болалар уйининг директори, — Умуман болаларидан хабар олишни ҳаёлига ҳам келтирмайди. Чунки, унинг учун миждолири билан шохона яшаш олдида болаларнинг келажадаги тақдири «сарик чақа»га ҳам арзимайди-да!

Мен Жўрабек ва Жонибеклар билан суҳбатлашганимда:

— Тоғажон, илтимос бизни бу ердан олиб кетин! Онам тезда келаман, деганди, нимагадир келмаяпти. Биз онамизни, бобоимизни ва бувимизни жудаюм соғиниб кетдик, — деб роса йиғлашди.

— Укам Жонибек онамни эслаб касал бўлиб қолди, кечаси билан бу ердан кетамиз, деб йиғлаб чиқади, — деди Жўрабек.

Мен Жонибек ва Жўрабекларнинг аччиқ кўз ёшларини кўриб, ич-ичимдан ачинганимдан юрагим юм-юм йиғлади. Мени бир нарсга қийнади: ҳў, она ўз фарзандларини ташлаб гоийб бўлибди. Нега энди уларни тезда олиб кетаман, деб умидвор қилади? Энди бу норасидалар бир умр соғинч ва кутиш аламларини тортишга мажбур бўладилар-ку?!

...Уч ёшли Зина исмли қизчини милиция ходимлари 1989 йил май ойида Тошкент шаҳар Чилонзор туманидаги темир ахлат қутиларидан бирида оёқлари боғланган ҳолда чинкириб йиғлаб ётганида топиб олишди. Қизча ўз исмини айтмаганилиги (балки кўрқидан унутган) сабабли унга Зина деб ном қўйишди. Мен Зина билан суҳбатлашганимда ҳамон у ўз онажони ва ота-онасини кутаётганини йиғлаб гапириб берди. Ўз фарзандини кўз кўриб, қулоқ эшитмаган ваҳшийлик билан ахлатга ташлаб кетган бундай онани ёки отани эслашга ҳожат бормикан? Ахир улар инсон қиёфасидаги қутиллар эканлиги ўз-ўзидан кўриниб турибди-ку! Бундай бадфелъ ота ва оналарга: «Фараанд хайф сендайларга!» дегинг келади. Чунки орадан шунча йил ўтса ҳам уларнинг ҳеч бири Зинани бирор марта йўқлаб келишмайди. Негаки сирлари фош бўлиб қолишдан кўрқишди...

— Яқинда Марат исмли татар бола оғир хасталиги туфайли устма-уст икки марта операция столига ётишга мажбур бўлди, — дейди Татьяна Федоровна. Операция жуда мураккаб кечади. У операция пайтида ҳам: «Ойижон, ойижон!» деб ўз волидасини кўп йўқлайди. Болалар уйдагилар, онаси келса бироз енгил тартади шекилли, деб онасини илтимос қилиб чақиртиради. Лекин икки марта ҳам уларнинг уринишлари зое кетади. Она ўз боласини йўқлаб келишдан бош тартади. Энг ачинарлиси — инсон қалбини ларзага соладиган жойи шундаки, Маратнинг онаси шахримиздаги касалхоналардан бирида врач бўлиб ишлар экан. Энди ўзингиз ўйлаб кўринг: операция столида ахволни ниҳоятда оғир ётган ўз боласининг ҳолидан хабар олишдан бош тортган бу бағритош врачдан нима кутса бўлади?! Наҳотки, фарзандларимизни мана шундай врачлар қўлига топшириб қўйсак? Ахир ўз нурийдисига ачинмаган қаҳри қаттиқ шахс ўзгалар боласига ачинадими? Мана шундайлар ҳисобига жумҳуриятимизда қанчадан-қанча болалар оддий операциялардан ҳам муваффақиятли чиқиш ўрнига абадий уйқуга кетмаётганимизни кўрадик?

Ҳовлидаги мўъжазгина ўриндиқлардан бирида дундиққина киз болалардан ажралган ҳолда кўзларини узоқ-узоқларга тикиб, маъжос қиёфада хаёл суриб ўтирибди. Мен секингина унинг ёнига бориб, исмини сўрадим. У бирдан менга ялт этиб қараб, ўйчан тикилиб турди-да: «Айсулу», деди ўрчисча-

лаб. Яхшилаб ҳол-аҳвол сўраганимдан кейин ундан ёшнин, ота-онасини ва бу ерга қандай қилиб келиб қолганлигини билмоқчи бўлдим. Шунда бирдан у пиқ-пиқ йиғлай бошлади. Мен эса кўнгил ярасини тирнаб юборганимдан ўзимни қаерга қўйишни билмай, уни тезроқ овутиш йўлини изладим. Ойсулу эса менинг кўйиб-пишиб ялинишларимга парво ҳам қилмай, янада қаттиқроқ йиғлай бошлади...

— У ҳозир тўрт ёшда, — дея гап бошлади тарбиячи Гуля Нишоновна. — Миллати қозоқ. Унга онасини бекор эслатдингиз, чунки биздан: «Ойижоним мени қачон келиб олиб кетади?» деб ҳар кун йиғлаб сўрайди. Биз эса: «Яқинда ойижонинг келади ва сени бу ердан олиб кетади», дея аранг юпатиб оламиз. Унинг онаси ўз қилмишларининг азобини тортиб Россиянинг Орловский вилоятидаги қамоқхоналарнинг бирида ўтирибди. Қамалишга аввало ўзи айбдор. Чунки эркинликда юрганида одамларга ҳар хил ёлгон ваъдалар бериб, товламачилик билан шуғулланган.

Тарбиячи Гуля опанинг гапларидан шу нарсга маълум бўлдики, Ойсулу бир йилдан бери ҳар кун ойижонининг йўлларида кўз тикади. Унинг мурғак қалби волидасининг меҳрига ташна, эркалаб суюшларини жуда-жуда соғинган. Бу ерга янги келган пайтлари бир неча кун умуман овқат ҳам емай, фақат йиғлаб чиқар экан. Ҳозир эса аста-секин шароитга мослаша бошлади. Лекин мана шу бир йил ичида унинг очилиб-сочилиб дилдан кулганлигини тарбиячилардан ҳеч ким кўрмаган. У доимо узоқ-узоқларга тикилиб ўз ойижонининг тезроқ келишини эзилиб-эзилиб, интизорлик билан кутиб яшайди!..

Мен болалар уйдан қайтар эканман, бу ердаги 130 нафар боланинг менга қандайдир илинж билан боқиси қалбимни тилка-пора қилиб, юрагимни юм-юм йиғлатди!

Бу ерда шу нарсани кўрдимки, болаларнинг бекаму кўст ҳаёт кечирishiлари учун ҳамма-ҳамма шароитлар мавжуд. Болалар уйи ходимлари эрта-кеч улар атрофида парвона. Лекин бу ерда фақатгина бир нарсга — у ҳам бўлса дунёда ҳеч бир нарсга ўрини боса олмайдиган ўз ота-оналарининг Меҳри, уларнинг иссиқ қучоқлари йўқ.

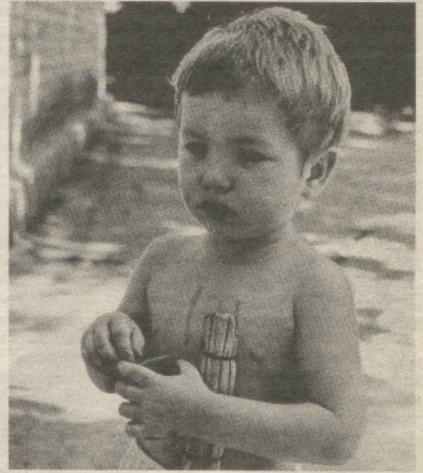
Мени бу масканда яна ташвишга солган нарсга — ўзбек болаларининг бу ерда 30 фоизни ташкил этиши бўлди. Дунё халқлари ичида ўз болажонлиги билан ажралиб турадиган ўзбек оилаларининг фарзандлари

нега бу ерлардан паноҳ топишга мажбур бўлдилар? Бизда Меҳр ва Оқибат, Имон ва Ўтиқод, Номус ва Ор, Виждон ва Эзгулик энг буюк тушунчалар саналади-ку! Лекин кейинги пайтларда ўзбек оилаларида ҳам фойз-баракка, одамларимиз ўртасида меҳр-оқибат, йигит ва қизларимизда шарм-ҳаё, кўтарилиб, ота-оналаримизда фарзандлари тақдирига бепасандлик билан қараш каби салбий ҳолатлар учраб турибди. Биз зудлик билан бунга чек қўйишимиз керак, токи фарзандларимиз етимхоналарда ўсмасинлар. Наҳотки биз арман халқчилик гурурли бўла олмасак?! Негаки у юртда бирорта ҳам болалар уйлари йўқ.

Мен юрагимдан отилиб чиқаётган бу мисраларни қозоғга туширар эканман, Вибиҳоним қабри устидаги битик бот-бот ёдимга келаверади. У шундай эди: «Бу дунё ўткин-чидир, умрни эзгуликка сарф этингиз».

...Улар ўз ота ёки оналарининг биттагина ўйламай босган қадамлари учун, ҳаётда кўпинча билиб йўл қўйган «арзимас» хатолари учун умр бўйи жавобгардирлар! Энди нима сабабдан бу бегуноҳлар ўзгалар қилмиши учун жабр чекишлари керак?! Бу ҳар бир ота-онага, имони ва эътиқоди бут инсонларга бериладиган саволдир.

Тўрамурад РАҲМОНОВ,
«Гулистон» ойнамасининг махсус муҳбири

Нидо

Ҳозир мамлакатимиздаги болалар уйидаги қаровчиса йўқ болалар соми Улуғ Ватан уруши йилларидаги етим болалар сонидан ҳам кўп экан. Афсуски бу болаларнинг асосий қисми тирик етимлар. Нега шундай, одамлар?

Мурғак юракларда исёнкор алам Бўғзида айтилмай қолган сўз — онам. Шунчалар гуноҳга ботдимиз олам, Фарзандидан тонар гуноҳкор одам.

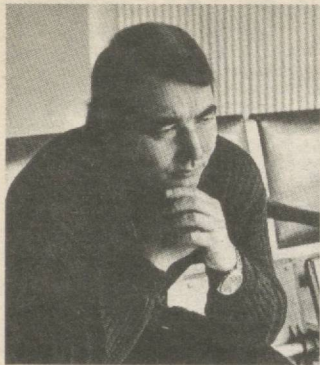
Дунёга келтириб сўнг, ташлаб кетган. Айшу ишрат сурган қайси қора юз? Жувормард ёшингда кўзингни ёшлаб Меҳрга зор қилган қайси қора юз?

Инсоннинг имони, инсофи бўлсин, Бағрида улғайсин, бағрида ўссин. Мўлтираб турмасин синиқ чеҳраси, Кўзига порлаган юлдузлар қўсин.

Тунлари тўлғониб, бўлмасин бедор, Шириш туш бўлмасин она алласи. Падарин меҳрига бўлмай интизор Қалбига нур берсин она нафаси.

Раззоқ БОТИР

Икром ОТАМУРОД

Диннаво сатрлар

* * *

Мен сени изладим, изладим узоқ,
Қўларим қароқиб манзиллар ошдим.
Тоғлар — баланд девор, дарёлар — тузоқ,
Юрагим ўртаниб ўтлар тутощди.

Рухимга тангридин сўрадим тоқат,
Тиладим жонимга аллоҳдан тўзим.
Сен — менинг биргина илоҳам фақат,
Минг йиллар ахтариб топган ёлғизим.

* * *

Ўтади ҳавога соврилиб,
Бир-бирига ўхшаган кунлар.
Елғизлик бағримда қоврилиб,
Юрагимда ўрмалар хунлар.

Мен сени қўмсайман интизор,
Соғина бошлайман гулимоҳ.
Ойналарни очиб бахтиёр,
Хонамга киради тирамоҳ.

Япроқлар узилиб илидан,
Хаёлимини қитиқлар қитмир.
Қучади ҳансираб белидан
Мираки боғларин октябр.

* * *

Сўнгги йўловчисин кузатар вокзал —
Хайр-хўш шошишлар тин олар бир он.
Поездлар жўнайди пойтахтдан ҳар гал
Соғинчларга тўлиб қишлоқлар томон.

Чексизлик қаърига сингар чексизлик,
Изтироб қатига ботар изтироб.
Хотира — кўксимда мангу чексизлик,
Соғинч — юрагимда мангу изтироб.

Соғинчлар чайқалар, хотира тошар,
Чопаётган вагон қабатларида.
Ёлалар кенглигини соғиниб яшар
Баланд уйлارнинг тор қаватларида

Кўргим келса агар Ўзбекистонни,
Суйгум келса агар Ўзбекистонни,
Соғинсан агарда Ўзбекистонни
Қишлоққа жўнайман — қадим Ватанга.

Қишлоқ — кенгликларга бош қўйган олам,
Қишлоқ — оқибатга суянган дунё.
Мен сени соғиниб бораман, олам,
Мен сени соғиниб қайтаман, дунё.

Бир кун кутмаганда,
қоласан қўмсаб —
Мени кидирасан ройишингга зид.
Ғуруринг — ёқаси йиртилган тумса,
Қадринг — қўзларингга қум сепган азид.

Ўзингни қаргайсан, қарғишинг ўтмас,
Шукрига нолиган ношуқур.
Йиғлайсан, сиқтайсан, жой тутмас,
Зориққан ҳисларинг лаънатлар ўкур.

Юрагинг ситилиб, тўкилар шунда,
Армонинг деворлари тилим-тилим.
Чиқиб келади ой, қоқ ярим тунда,
Сенинг соғинчингни масҳара қилиб.

Қурси момонинг зори

Айтаберсам тилим куяди,
Дош беролмай дилим куяди,
Бўгин-бўгин, лим-лим куяди,
Қўй, кўнглимни титмагин, қўйгин!

Айтаберсам қуриган дарё,
Сел бўлади, тўлади илло,
Букчаёди қадди тик дунё,
Қўй, кўнглимни титмагин, қўйгин!

Дардим ортсам синади бели,
Нортуянинг неча минг хилин,
Бағрим — куйган Карбало чўли,
Қўй, кўнглимни титмагин, қўйгин!

Не қиламан юрагинг эзиб,
Ишонч деган тилагинг эзиб,
Бир кун, охир, оларсан сезиб,
Қўй, кўнглимни титмагин, қўйгин!

Мен-ку тотдим чархнинг захрини,
Азобини, гами, қахрини,
Сенга берсин энди меҳрини,
Қўй, кўнглимни титмагин, қўйгин!

Айтаберсам тилим куяди,
Дош беролмай дилим куяди,
Бўгин-бўгин, лим-лим куяди,
Қўй, кўнглимни титмагин, қўйгин!

* * *

Ердан бергинг келаверади,
Ожиз — кўз ёшларни артиб, тиндириб.
Қўлларинг калталиқ қилаверади,
Ройишингни синдириб.

Барибир кўнмайсан, ўтиргинг
Хуш келмас, ёқмайди, сен — ҳамдард банда.
Сўзинг билан кўнглин кўтаргинг
Келаверар ҳеч бўлмаганда.

Мункиган мискинни кўрган заҳоти,
Қўлтиғидан кириб тутасан қўлинг,
Бу — не ҳайронлиқким, қоламан қотиб,
Олдинга ўтказиб берасан йўлинг.

Ўзингга қолмайин, борки хайрихоҳ
Томирларинг портлаб, кетса сўкилиб.
Афсус — ҳар гал шаштинг синиб қолар оҳ,
Имконсизлик ғалвиридан тўкилиб.

* * *

Сафардан қайтгач сўнг, таассуротлар
Айланар миянгда бир қадар гужгон.
Ҳайронлик кўзгатган пулисиротлар,
Ғашингни келтирган майда гап, мижғон.

Дарё бўйи — ором,
Тоғ бағри — ҳузур
Сийрилиб, сирғалиб борар кун сайин.
Ҳабарлар хотиринг қасрини бузур,
Хулиқ қорларга ён берасан тайин.

Қўшилиб кетасан қадрдон ташвишга,
Чопаҷоқ фикрингга киради ёриб.
Бирдайн ёшариб жўнайсан ишга,
Сўлиққан руҳ билан қайтасан қариб.

Қишлоқда нимкола, қариган онанг
Ёдингга тушади, мунғайган тахлит,
Йиғлайди — бухсанар юраги кўп танг,
Сал фурсат бормасанг кўнгли бўлар хит.

Чўғ босган кимсадек турасан сапчиб,
Қаторга чиқасан паттасиз ҳалак.
Мажбурсан, чопасан бурчингни опчиб,
Тошкент — Қасби йўлларида чархпалак.

Эсингдан чиқади сафар гашти ҳам,
Кўнглингга сиймайди ўй суриб — ёдлов.
Ҳамроҳинг бўлади яна эски ғам —
Пешонангга азал ёзилгон сийлов.

Хаёл қатламингга рангланар бир тус,
Хотирангга суврат солар битта из —
Инграниб жойидан жилган автобус
Ва ортингдан маъюс қараб қолган қиз.

Нақллар

I

Ёзда иссиқ куйдирган макон,
Қишда совуқ ялаган чўлда.
Кун кечирар экан бир инсон,
Яратганга сизгиниб дилдан.

Бисотида бори бир сигир,
Ём топаркан қиртишлаб ердан.
Хе йўқ, бе йўқ —
не бўлмиш содир,
Етаклабди бозорга бирдан.

Ногаҳонда бу қандайн ҳол?
Айтишча дар қолган эмиш.
Қўли калта, не қилсин, алҳол,
Аксига кўп қимматдир емиш.

Ишонибди соддалар лаққа,
Ишонибди закий зотлар ҳам:
«Сигирини сотмоқдан бошқа,
Иложи қолмабди чинданам.»

Бозорга мол солдингми, демак,
Йўқ хислатин тизганча қатор
Фақатгина мақтамоқ керак,
Шунга қараб келар харидор.

Ўзи билар молин феълени,
Сиртини гар турмаса силаб:
Тегиб солар ортдан келгани,
Қувар олддан келгани шохлаб.

Қилиғини бошласа борми,
Тўхтатмоққа топилмас чора.
Силарми ё сийпарми зорни,
Савоблари бўлар чилпора.

Шундан босиб келар хавотир,
Даллол гапни чўзгани сайин:
«Имилламай шарт кесиб, ахир,
Бирор нархни айтса-чи, тайин!»

...Бозор катта...
Савдоси битмиш.
Олибди бир пешонаси шўр.
Шошиб унга илани тутмиш —
Қутилибди — худого шукур.

Гўллик — шохдир одам наслига!
Ишонманг — дар қолгандан эмас,
Моллар сотилади, аслида:
Жонга тегиб
безор қилгач, бас!

2

Чўпоналдар¹ бўрининг дўсти.
Хайрон — ёқа ушлайсан жуфтлаб.
Эшитганда бу гапни рост
Сесканасан ичинга туфлаб.

Ақл сира қилмайди бовар:
Қандай асрор,
Қандай сирриёт?
Қатто кўхна офтоби ховар
Кам учратган бундай ҳодисот.

Табиатнинг иши таассуб:
Евузлик ва ёлгон — биродар.
Евузликка бўридир — мансуб,
Елгонининг шакли — чўпоналдар.

Оч саҳрода бир-бирин балки,
Борлигини билмас — беҳабар.
Тасодиф ҳам дуч қилмас балки,
Лек феъллари топишар хабар.

Мутаносиб тушар қилимиши:
Ибтидоси,
интиҳоси бир.
Мос келади қадам олиши,
Фурсат пойлаб ётиши мосдир.

Чўпоналдар айёрдир чунон,
Жилва қилар — жон олар қилиқ.
Унинг макрин сезмайди чўпон,
Соддалик курсин-эй, соддалик.

Учар... Кўнар... Йўргалар...
Озгина... озгина... озгина...

Ширин хаёл — тутмоқ нияти,
Эргашади ортидан чўпон.
Бир, икки, уч қадам...
Етади...
Бир, икки, уч қадам...
Бепоен...

Яйдоқ даштда эса беэга,
Қолар сурув — қўйлар бенажот.
Шуни кутиб ётган бўрига,
Вундай имкон қўл келар, хайҳот!

...Дашт заъфарон — муаллақ қотар,
Уфқларга кўз тутганича.
Бора-бора қуёш ҳам ботар,
Чўпон жимдир шу кетганича...

...Чўпон жимдир шу кетганича...

¹ Даштларда бўладиган қушнинг номи.

Йўллар. Хайдовчиликни ўзига
касб қилиб олган кишиларнинг
ҳаёт ришталари шу йўлларда
ўтади. Улар узоқ манзилларни
яқин қиладилар. Биз ҳар куни,
истаймизми-истаймизми, хай-
довчиларга ишимиз тушади.
Йўловчи сифатида узоқ-яқинга
боришимизга, жамоа транспорти-
дан фойдаланишимизга тўғри
келади. Кўзлаган манзилимизга
тез ва соғ-саломат етиб бориши-
миз кўп ҳолларда хайдовчининг
маъсулиятли меҳнати билан бог-
лиқ.

Шунингдек, халқ хўжалиги-
нинг барча соҳаларидаги юкса-
лиш ва ривожланиш ҳам тран-
спорт тармоғининг фаолияти би-
лан чамбарчасдир. Чунки таши-
лаётган юкларнинг асосий қисми
автотранспорт воситалари зим-
масига тўғри келади. Юкларнинг
ўз вақтида етказилиши эса ишлаб
чиқаришнинг узлуксиз фаолият-
тини таъминлайди.

Айниқса бизнинг жумҳуриятимизда автомобил транспортидан
фойдаланиш юқори даражада.
Бу ернинг жўғрофий тузилиши,
иклими, шарт-шароити юк та-
шувчи автомобил транспортидан
йил давомида тўлиқ фойдаланиш
имконини беради.

Қарши шаҳридаги 2529-сонли
автокорхона жамоаси фаолият-
тини ҳам воҳадаги халқ хўжа-
лигининг қон томири, десак ян-
лишмаган бўламиз. Уларнинг
фидойи меҳнатлари туфайли
минглаб тонна зарур юклар ўз
жойига вақтида етказиб берил-
моқда. Автокорхонанинг 500 га
яқин хайдовчиси ҳар куни ўзла-
рининг темир уловларида турли
томонларга қараб йўл оладилар.

Маълумки, ҳозир ҳар бир кор-
хона, хўжалик ва бирлашмалар
оғир иқтисодий жараёнларни
бошидан кечираётир. Бизнинг
корхонамизда ҳам автомобил-
ларнинг бекаму-кўст ишлаши
учун зарур бўлган эҳтиёт қисм-
ларнинг етишмаслиги баъзида
ишимизга салбий таъсир кўрсата-

УЗОҚНИ ЯҚИН ҚИЛИБ

ётир. Лекин жамоамиз аҳли
юзага келган қийинчиликларни
ички имкониятлар ҳисобиغا бар-
тараф этиб, меҳнат фаолиятла-
рида қувончли ютуқларга эри-
шаётирлар.

Масалан, улар жорий йилнинг
биринчи ярим йиллигида ташил-
ган юклар ҳажми бўйича режа-
ларини 105,4 фоизга адо этдилар.
Еки бўлмаса режадаги 24 милли-
он 100 минг ўрнига 24 миллион
318 минг тонна-километр юкни
турли манзилларга элтдилар.

Албатта, бу ишлар осонлик
билан амалга ошаётгани йўқ.
Катта меҳнат, изланиш, ташаб-
бускорлик эришилаётган ютуқ-
лар гарови бўлмоқда. Автокор-
хонанинг фахри-ифтихори бўлган
Ҳамроқул Орипов, Элмирза Ға-
ниев, Убайдулла Ражабов, Бах-
тиёр Ўтаев, Икром Арабов, Чори
Бекмирзаев каби ўнлаб фидойи
хайдовчилар меҳнатини алоҳида
айтишга тўғри келади. Бу моҳир
хайдовчилар аввало ўз оилала-
рини, қолаверса, корхонамиз
шаънини, эл-юрт фаровонлигини
ўйлаб тер тўкаптилар.

Корхонамизда соғлом фикр
билан ҳамжиҳат бўлиб иш тут-
лаётганлиги ҳар жабҳада сезил-
моқда. Ходимларнинг моддий
манфаатдорлиги яхшиланаётир.
Ярим йиллик режаларини ортиги
билан бажарган ходимларга 120
минг 800 сўм мукофот пули бе-
рилди. Ўзaro мусобақа ғоли-
ларига эса 11 минг 100 сўм, мод-
дий ёрдам тариқасида 3 минг
800 сўм пул бўлиштириб берил-

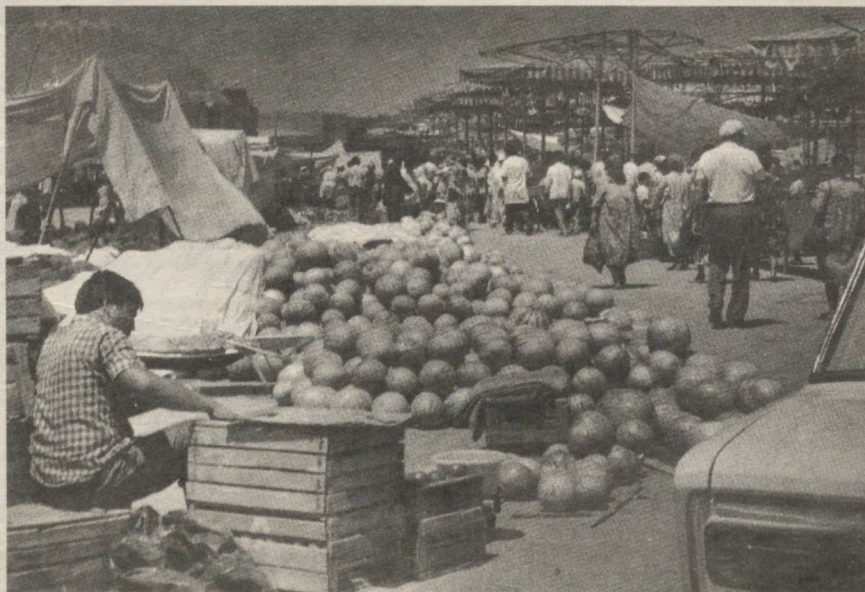
ди. Еш оилаларга икки ярим минг
сўмдан ёрдам пули ажратаётимиз.
Етти кишига минг сўмдан
ёрдам пули бердик.

Буларнинг ҳаммаси ишчи-хиз-
матчиларга кўрсатилаётган ғам-
хўрлик маҳсулидир. Апрель ойи-
дан бошлаб ҳар бир ходимга туш-
лик овқатни арзонлаштириш
мақсадида ойига 25 сўмдан пул
ўтказилаётир. Шу тадбирнинг
ўзига 41 минг 800 сўм ажратил-
ди. 1991 йилнинг биринчи ярим
йиллигида корхонамиз бўйича уч
миллион 36 минг сўм даромад
қилинди. Бу режадагидан 259
минг сўм кўп демакдир. Умуман
олганда, яхши ишлаб, яхши
яшашни ҳам ўрганиб бормоқда-
миз.

Тадбиркор, ишнинг рафторини
биладиган ходимлар билан ба-
маслаҳат анча-мунча ишларни
амалга ошираямиз. Ўзимизнинг
ёрдамчи хўжалигимиз бор бу-
гунги кунда. Бу ерда етиштирил-
ган дон ва сомондан 5 минг сўм
даромад қилидик. Ун уч гектар
ерга қовун-тарвуз экканмиз. Уч
мингта ўрдак боқилмоқда. Булар-
нинг ҳаммаси шу корхона ишчи-
хизматчилари манфаатлари учун
қилинаётир.

Ҳа, йўл танобини тортиб, кўз
нури, қалб кўрнини тўкиб меҳнат
қилаётганлар ҳеч қачон толма-
синлар. Эзгулик йўлида қўйил-
ган ҳар бир қадам қутлур бўлсин.

Тошннёз ТОЖИЕВ,
Қарши шаҳридаги
2529-автокорхона бошлиғи

Тарауз мўлу харидор йўқ. Селитраси кўп бўлса керак-да.
Сураткаш Р. Нурибоев

Жўра ФОЗИЛОВ

САЙР

Ҳикоя

Баҳорнинг майин еллари жийда гуларнинг муаттар бўйини ям-яшил ўт-ўланлар билан қопланган соҳилдан олиб чиқиб, дарё юзига сочар ва сув сатҳига турфа чизгилар солар эди. Атроф ниҳоятда гўзал, баландлаётган қуёш ёқимли нур таратарди... Шу тобда, бу масканда ҳали жуда ёш, айни чоғда гўзал бир буғуча пайдо бўлди. У, қуёш эндигина илтифатдан олтин кумни бир-бир босиб соҳилга келди ва назокатла соҳилга бош уриб, эринчоқлик билан чайқалаётган тўлқинларга лаб босиб, ҳузур қилиб сув смирди... Худди шу аснода оромбахш, бакира сукунат бағрини тилиб, дахшатли тумбураш эшитилди-ю, унинг сағрисиға ўтли бир оғриқ солди. Тезда бу ўт бутун вужудини ларзага келтириб, яна сув ичгиси келиб тамшанди... лекин бирдан кўзларидаги кўм-кўк осмон ҳам, оёқлари остидаги олтин зарралар ҳам хира торта бошлади, гўё зулмат сари чекинаверди ва уни тамом мадорсизлантириб, ҳўл кўм устига боши шилқ этиб тушди. Баданини илқ, шилимшиқ бир нимарсалар қоплади.

Кўп ўтмай ўша, сукунат бағрини тилкалаган одам — чарм камзул, шайтон тери шим, узун қўнжли этик кийган киши уни машина ёнига судраб борди. Терисини шошмай, хотиржамлик билан шилди-да, ҳали иссиққина бўлган гўштини шаҳардан атайлаб олиб келинган сикларига ўтказиб, саксовул олови устидаги кўрага тера бошлади.

Бу орада, бир кучоқ қизил-сарик чўл лолалари кўтарган, спортчидай кийинган, қош-кўзлари популдай қиз пайдо бўлди:

— Мана, қаранг, мен қанча лола тердим?!

Бирдан унинг куралай кўзлари кўрага тартиб билан терилган гўштни сикларга, қумга қоришиб ётган кулранг терига тушди-ю чўчиб:

— Бу нима? — дея олди аранг бир зум кўзларини юмиб-очи.

— Нималигини татиб кўрганда биласиз. Еганлар дармонда, емаганлар армонда, — дея хушчақчақлик билан жавоб қилди чарм камзулли киши кўлларини бир-бирига ишқа.

— Бекорга нобуд қилибсиз, ҳали жуда ёш экан, — қиз кулранг терига яна кўрка-писа қаради. — Гўшт деб...

— Нега энди бекорга бўлар экан, айни шунақасининг гўштин ширин бўлади, сиз билмайсиз-да! — деди у ая биланонлик қилиб.

— Билсам, билмасам, сиз эркаклар ҳамангиз ана шунақа бағритошсизлар! Ахир шунинг ҳам онаси бордир, излаб, бўзлаб юргандир?!

— Дилбархон, — деди юзига асама табасум олиб овчи, — дунёдаги жамики неъматлар инсон учун, сизу биз учун. Зеро, бу жонивор ҳам бундан мустасно эмас.

— Гап ундамас, — яна сўзида туриб олди қиз, — эшитишимча, воҳамизда бу буғуларинг сонин юзтагадан етмайди, шунинг учун Халқаро Қизил китобга киритилган. Вухоронинг ноб бугуси деб бежиз айтилмаган ахир.

— Оббо сиз-ей, менга табиат муҳофазаси ҳақида маъруза қилаёйсиз чоғи. Биз дам олгани, бир нафас бўлсин турмуш ташвишларидан фориг бўлгани келдик-ку, уч юз қақирим йўл босиб?!

— Бунақанги бағритошлигинингизни билганимда бу ёққа сираям келмаган бўлардим — деди қиз бўш келмай.

— Э, қўйинг энди, — муроса қилишга ўтди йигит. — Ие, ана, гап билан кабоб қуйиб кетди-ку!

У шундай деди-да, қаққон ҳаракат билан сикларни ағдарди. Атрофга хушбўй ҳид таралди.

— Оҳ-оҳ, — тамшанди у, — бу кабобни ўлик еса тирилади-я. Сиз еса мени қийноққа оласиз. Ахир буларнинг ҳаммаси сиз, фақат сиз учун, Дилбархон!

— Миннатдорман. Лекин бир бечора жониворнинг ҳунига зомин бўлиш... — раҳми келганидан қизнинг овози титради, — қўйинг шу кабобингизни, юринг, яна лола терайлик.

— Бемалол тераверинг, этагингизга сик-қанича теринг, мен сизни шу ерда кутаман...

... Ногаҳоний ўқ товуши серскол чолнинг ширин хаёлларини чил-чил қилди. Унинг бутун умри ана шу дарё соҳилидаги тўқай-зорда кечган, атрофда яшайдиган ҳар бир жонзотнинг изидан таниди, уларни беҳад яхши кўрарди. Дала халтасини олиб, милтигини елкасига илди-ю, соҳил томон шошилди.

У изни дарҳол таниб, қўнгли алланечук бўлди: «Наҳот, наҳот Кенжатойни отишган бўлса?»

Тўқайдаги буғу ва жайронлар ундан ҳайқишмас, қўлидан бемалол овқат ейишар, эндигина ёруғ оламга келган буғуча еса унинг эркатойи эди. Чол уни беҳад суйиб: «Кенжатой» деб атарди... соҳилдаги қон ҳалқоби, қумдаги ботиқ этик изларини кўриб: «Эвоҳ! Шўрлик Кенжатой, сени судраб кетибди, ҳатто халоллаб сўймабди ҳам ноинсоф!» деб юборди чол эзилб.

Узоқда кўзга ташланган машина ёнига юриб бордимиз, учиб бордимиз — билмайди. Машина ёнида қумга тўшалган шолчада чарм камзулли киши ёнбошлаб ётар, кичкина, қўлбола кўрада еса жижиллаб кабоб пияшар эди.

Йигитнинг кўзи тўқай бегига тушди, аммо у миқ этмади, салом ҳам бермади. Фақат унга қараган қўйи савол назари билан қуюқ қошларини чимириб қўйди, холос. Чол ўзини зўрга қўлга олди, газабини ютди, лекин ички қалтироғини босолмади. «Бундайлар билан ўз тилида гаплашиш керак» ўйлади у ва дарров милтигини қўлга олди.

— Қани, тур ўрнидан, олифта!

Унинг юзида нурунийликка хос самимийликдан асар ҳам қолмаган, важоҳати қўрқинчли, бир қўли тепкида эди. Йигит дик этиб ўрнидан турди.

— Ассалому алайкум, отахон. Нима гап, тинчликми ўзи? — талмовсираган бўлди у тилғамалик билан.

— Э, ҳа, тилинг бор экан-ку, мен гунгмисан деб ўйлабман, — захарханда қилди чол. — Нима гаплгини яхши билсан, қани, милтигини бу ёққа ол!

Йигит машинаси томон аланг-жалаң назар ташлаб:

— Э, шошманг, кимсиз ўзи? Менга бундай муомала қилишга нима ҳаққингиз бор? — деди дағдага қилишга уриниб.

— Гапни кўпайтирма, милтиқни бер, деяпман сенга!

Йигит тўқай беги билан пачакилашиб ўтириш бефойдалигини тушуниб:

— Милтиқми? Милтиқ машинада, ҳозир, — деди у ўзини бепарво тутишга ҳаракат қилиб ўрнидан тураркан. — Агар ўша зорманда сизга чиндан ҳам керак бўлса... — Қимирлама, ўзим оламан.

Чол машина ёшигини очиб, дарров орқа ўринидан милтиқни олволиб:

— Энди мирзо йигит, гап бундай: терини, мана бу гўштарни, сикларингизни ол-да, олдимга туш! — бурюди у қатъий оҳангда. Йигит девордай бўзарди, жиғибийрон бўлди, лекин буйруқни бажаришдан ўзга чораси ҳам йўқ эди. У терини олиб, нимталанган гўштарни, сикларни йиғиштирди, сўнг мўлтираб чолга қаради.

— Бобожон, қўйинг энди, бўлар иш бўлди, бир аҳмоқчилик қилдим, мени овора қилманг, ҳозир бу ерга аёл киши келади, шарманда қилманг, илтимос сиздан...

— Ҳа, бир ожиза олдида бошинг ҳам бўлишини истамайсан, яхши, лекин мана бу норасиданинг хуни тутишидан қўрқмайсанми?

Йигит бошини чангаллади: «Эй, бу қари кўппак мияни тоза қотирди-ку! Хун-хун деяпти, пул тақлиф қилсамми, мойдек юмшаб қолса керак».

— Менга қаранг, ўтираимизми ади-бади айтишиб, мен сизга буғунгизнинг хунини тўлайман, мана, қанча керак? — йигит чарм камзулли чўнтагини бир даста ўн сўмлик олиб чолга узатди. Лекин қўли ҳавода муаллақ қолди. Чол ундан кўз узмай, бошини сарак-сарак қилди:

— Хайф сенга шунча пул, пешона теринг билан ишлаб топганиданг бунчалик «сахий»-лик қилмасдинг. Сен ўйлаёсанки, мана шу бепоев қумликларни, дарёни, қолаверса табиатни сотиб олса бўлади. Йўқ! Дунёда сотилмайдиган нарсалар ҳам бор ахир, биласанми шунини?

«Оббо, бу чолни энди нима қилдим. Бундан яхшиликча қутилиб бўлмайдиганга ўхшайман. Пулниям олмайдим, менга маъруза ўқишини қаранг». Йигитнинг миясида фикр ялт этиб ўтди.

— Бошланг, идорангизгами, чайлангизгами, — деди, сўнг у итоаткорлик билан чолнинг олдига тушиб йўргалар экан. — Уша ёқда гаплашамиз!

Барханлар ичкарисига қараб чамаси юз қадамча юришгач, йигит тўхтади, эғлиб этигининг кўнжига қўлини солди.

— Ҳа, нима бўлди? — деди чол унинг тепасига келиб.

— Ҳе, шундай, этик қисаяпти, — деди йигит ва чолнинг биров чалгитганидан фойдаланиб, тезда қаддини ростлаб, бор кучи билан унинг жағию бўйини аралаш бир эмас, уч-тўрт мушт туширди.

Чол аввалига нима бўлганини тушунмади, кейин қандайдир бир кучли зарб уни орқага

Жумҳуриятимизнинг яримдан кўпроқ ҳудуди чўллар, саҳролар ва кўча кўмликлардан иборат. Қуш учса қаноти, одам юрса оёғи қуядиган — борса келмас саҳролардан бири Орол денгизининг ғарби жанубида жойлашган бўлиб, унинг ўртаси шўрхок, тақир ва туз қазиб олинадиган ерлар ва шўр кўллар билан қопланган. Бу ерларнинг «борса келмас ёки қайтмас» де-йилишининг сабаби шундаки, яланг — ўт-ўлансиз даштнинг айлана-агрофи усти юпқа шўрхок қатлам билан қопланган ботқоқлик билан ўралган. Ундан хабарсиз кишилар ботқоқ устига оёқ босиши билан ботқоқ — «аждаҳ» ўз дамига тортади ва ўлимга маҳкум этади. Бу «жаҳаннам» Устюрт баланд текислигининг бир чеккаси билан туташиб кетади.

Маълумки Устюрт даштлиги ер юзидан бирдан-бир сақланиб қолган ҳайвон тури — сайқоллар галасининг макони, бўри ва заҳарли илонлар диёри эди. Ана шу бебош раҳмсиз саҳро ҳам инсон хоҳишига бўйсиндирилди. Саҳронинг тинчлини геологлар биринчи бўлиб бузди. Улар ер ости бойликларини очиб учун барча қийинчиликларни енгиб, аёвсиз саҳро бағриларига кириб борди ва у ерларда қон қидиришди. Уша геологлардан бири ўзбек аёли Шарифа Содиқова эди.

...Шарифа ўрта мактабни битиргач, геологик касби — хотин-қизлар касби эмас, деган гапларга қарамай, ТошПининг геология куллиетида таҳсил олди. Уни битиргач, Тошкентдаги нефть ва газ олийгоҳида ишлаб бошлади. Унинг тез кунда яхши геолог бўлиб етишишини сезган жумҳуриятимиздаги етакчи нефтчи олимлардан бири, академик Обид Ақромхўжаев Шарифани шогирдликка олди ва унга аспирантурага киришни тавсия қилди. Шу кезларда Бухородаги Газ-лик конидан сўнг Бухоро-Хева ҳавзасида, Марказий Қорақумда, Қушқа ва Байрамали атрофларида, Жанубий Эмба ва Мангишлоқда нефть-газ конлари кетма-кет очила бошлаган эди.

Айни бир вақтда шу нефть-газ ҳудудлари орасида жойлашган Устюртда нефть ва газ борлиги муаммо эди. 1965 йилларга келиб Шахпахтада, 1968 йили Қувониқда отилиб чиққан газ фавворалари бу ҳудуднинг газ ва нефтьга бой эканлигидан дарак берди. Бу ерларда яна ҳам янгидан янги нефть ва газ конларини очиб учун у ердаги тоғ жинсларининг таркибини, ҳосил бўлиш шароитларини синчиклаб ўрганиш зарур эди. Ана шундай ниҳоятда маъсулиятли ишлардан бири Жанубий Устюрт ҳавзаси — Борса келмаси текшириш истеъдодли тадқиқотчи Шарифа Содиқова зиммасига юклатилди. 1961 йилдан бошлаб у Устюрт саҳроларини кеза бошлади. Парма қудуқлари олднда тунларни бедор ўтказиб, қудуқдан чиққан тоғ жинси намуналарини синчиклаб ўрганди.

Тадқиқот жараёни уч йил давом этди. Олинган намуналар сони мингдан ҳам ошиб кетди. Энди уларни кенг миқёсда усуллар билан тадқиқ қилиш ва олинган натижаларни илмий равишда умумлаштириш, Жанубий Устюрт ҳавзасининг нефть-газ истиқболлини аниқлаш зарур эди. Беш йиллик тинимсиз меҳнат, безовта қунар, уйқусиз

тунлар ўз самарасини кўрсатди. Шарифа Содиқова ўз меҳнатига яқун ясаб, олинган илмий натижаларни диссертация сифатида мужассамлаштириб, олимлар кенгашига ҳавола қилди. Олима илмий хулосалари натижасида Жанубий Устюрт ҳавзасининг чуқурроқ жойларида нефть-газ конлари кўздан беркиниб ётибди, у ерларда айни бир вақтда бирламчи ва иккиламчи нефть-газ конларини учратиш мумкин, деган қатъий қарорга келди ва келгусида газ фавворасининг отилиб чиқишини дадил башорат қилди.

Қизиги шундаки, бир хил геологларнинг бу ерларда кўтаринки (гумбази) жойларни пармалаб нефть-газдан дарак бўлмагани учун, бу тумanning истиқболи паст, деган уқтиришларини Шарифа Содиқова илмий равишда рад этди ва пармалаш ишларини бир томонга қия ётган жойларда давом эттиришни тавсия қилди.

Шарифахон фан номзоди шарафига эга бўлгандан сўнг ҳам тиниб-тинчимасди, илмий маҳсулот беришдан ва янгидан-янги кашфиётлар сари интилишдан тўхтамади. Муттасил изланишлари натижасида бир мунча салмоқли илмий муваффақиятларга эришди ва уларнинг кўпчилигини ишлаб чиқаришга жорий этди. Масалан, 1985 йил Устюртдаги Оқчелакда нефть-газ излаб топилган кавани (скважина) қовлаш зарурати ҳақида тавсиянома «Ўзбекнефть-газ геология» бошқармаси томонидан қабул қилинди; 1986 йилда ернинг юза қатламларининг коллектор хосасини синаб кўриш тавсияси ҳам юқоридаги бошқарма томонидан амалётда қўллаш учун қабул қилинди; 1987 йилда Борса келмас ғарбидagi майдонда разведка (қидирув) ер қованини қазиб ишларини илмий асослаб берди. 1990 йили Ғарбий Қўчелак майдонидаги қидирувда ер қованини қавлашни сейсмостратиграфик усул билан асослаб берди ва бу иш ҳам амалиётга қабул қилинди.

1983 йилда очилган Оқчелак конининг шимолий қисми газ маҳсулотларига бойлиги ва бу ерда газни ўзида ушлаб қолувчи қоп-қонлар — палеозой ғовак оҳақтошларида ҳамда, юра қумтошларида ҳам нефть-газ жойлашганлиги тўғрисида илмий мақола-лар ёзиб «Ўзбекгеофизика» ишлаб чиқариш бирлашмасига тавсия тариқасида тақдим этди. Яқинда (1990 й) Оқчелак конининг

шимолида жойлашган, Қорачелак деб номланган ер қованидан газ фавворасининг отилиб чиқиши полеозой оҳақтошларининг газ маҳсулотларига бойлиги тўғрисидаги Шарифахоннинг илмий мулоҳазасини тасдиқлади ва муаллифга тенгсиз қувонч бағишлади. Шарифахоннинг илмий ютуқларидан энг асосийси — Устюртда ёки Борса келмасда не-не азобу уқубатлар эвазига башорат қилинган ва янги очилган газ фаввораси десак муболага бўлмас керак. Чунки бу газ фавворасининг 3587 метр чуқурли-дан ер юзига отилиб чиқишида геофизик мутахассислар Ю. Ячменников, И. Перельман, В. Врублар қатори Шарифахоннинг ҳам ҳиссаси улкандир. Зеро бу янги газ кони жумҳуриятимиз нефтчи ва геофизик олимларининг биргаликда олиб борган ҳамкорлигининг улуғвор натижасидир.

Агар факатгина яқин 2000 йилларга бори-боқ энергиянинг асосий манбаи — нефть-газга бўлган Ўзбекистон талаби уч марта ошишини ҳисобга оладиган бўлсак, бу янги газ конининг кашф этилиши нақадар катта аҳамият касб этиши намоён бўлади.

Шунингдек Ш. Содиқованинг кашфиёти 50 йиллар давомида ечилмай келган мушкул жумбоқни ҳам ечишга ёрдам берди. У ҳам бўлса, ўз вақтида ССЖИ нефтчи олимларининг отаси — Иван Михайлович Губкин Устюрт ва унинг атрофи ҳақида фикр юртиб, унинг ғарбида — Шевченкода, жанубида — Туркменистонда ва шаркида — Ўзбекистонда нефть-газ конлари бўлса — нега Устюртда улар йўқ, деб бу жойларни ҳам яхшироқ ўрганиш зарурлигини уқтирган эди. Шарифа эса олимнинг фикрларини амалда тўла-тўқис исботлаб берди. Қорачелак газ кони бунинг ёрқин далилидир.

Ўзбек аёлининг геология соҳасидаги самарали илмий фаолияти, ўзининг амалдаги амалий натижаси билан ниҳоятда қадрли-ди. Мустақиллик сари қадам ташлаётган жумҳуриятимизнинг келажакдаги иқтисодий истиқболи ҳам кўп жиҳатдан Шарифа Содиқова каби олимларимизнинг ана шундай илмий изланишларига болғик.

Мажид ЗОКИРОВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган геолог.

Тошкент

итқитганини англагунча ҳушидан ажради. У кўзини очгандан шамош кўзролган, қуёш қора булутлар билан бекинмачоқ ўйнади, тепасида мунчоқдек бир қиз чўккалаб ўтирарди.

«Ҳа, — идрок қилди тўқай беги, — бу халигининг шериги бўлса керак, типир-чилиганича бор экан. Қўзлари худди Кенжатоиникига ўхшайди. Бечора Кенжатоини!»

У қизга бокди, жилмаймоқчи бўлди. Қизининг кўзларида ҳам табассумга ўхшаш бир ёлқин «ялт» этди. Сўнг жўрматсизгина: «Туринг, бобожон, кўрқитиб юбордингиз-ку», деди.

Чол секин ўрнидан турди.

— Кўрқма, қизим, биз қарияларнинг

жонимиз қаттиқ, — у қўлини соябон қилиб атрофни кузатди ва яна қизга юзланди. — Кетиб қолибди-да, майли, ўзига қийин, бари-бир қочиб кутуллолмайди.

— Бирор ерингиз лат емадимми? — деди қиз ҳамон синиқ овозда.

— Менга-ку ҳеч нафақа бўлгани йўқ, бунақа жўжаўроларнинг кўнини кўрганман, сени ёлғиз ташлаб кетгани ёмон бўлибди-да.

— Ташлаб кетгани йўқ, ўзим кетишни истамадим. Ахир сизни бу аҳволда қолдириб бўладимми?

Чолнинг чехраси ёришди: «Эҳ, яратганга шукур, ҳалиям дунёда меҳр бор, оқибат бор. Бўлмаса хароб бўлади одамзод, соб бўлади-я. Қизга раҳми келди:

— Майли, қизим, хафа бўлма, сени ўзим катта йўлга чиқариб қўяман.

Чол қизни катта йўлда кузатар экан:

— Сендан бир илтимос, қизим. Ҳалиги усти ялтироқлардан аҳтиёт бўл! — дея қўлидаги терига маънос назар ташлаб, қўшиб қўйди. — Кенжатоини ҳам сал аҳтиётсизлик қилмаганда бу аҳволга тушмасди.

Қиз майин жилмайиб, бош қимирлатди-ю, аммо унга жавобан ҳеч нарсга дея олмади. Бутун вужуди ҳислар тўфонидан ларзада эди.

Бухоро

НАВОИЙ САМАРҚАНДА

(шу номли китобдан парча)

1.

Ҳўжа Фазлуллоҳ Абуллайсийнинг хонаси. Меҳроб шаклидаги таҳмондаги сандиқ устида атлас кўрпалар тахтлоғлик, Токчадаги китобларга тартиб берилган. Дераза ёнидаги танча устига ёпилган атлас кўрпани тиззагача тортган уч киши танчанинг уч томонидан зарбоб ёстиқларга суяниб суҳбатлашишмоқда. Танча устидаги патнис ноз-неъматлар билан тўла.

Суҳбатдошлардан бири аччиқ алам билан гап бошлади:

— Ҳазратим Жалолиддин Фазлуллоҳ Хўжа билан Самарқанд маҳфузасида ҳоким Аҳмад Ҳожибек жаноби олийларига маълумки, Султон Ҳусайнга яқин қариндош Султон Аҳмадга тоға бўлурмен. Булар ўртасидаги уруш оқибати ҳақида иним Абдул Али Тархондин мактуб олдим. Унинг бизга маълум қилишича, Бадахшон ғалаёнида асир олинганларни сипоҳилар назоратида Райга юбормишлар эркан. Сипоҳиларга бошчилик қилмиш йигит Алишер Навоий эркан. Султон Абусаид Ҳазрати олийларининг фармони олийларига биноан: «Райга келтирилган ҳиротлиқлар Самарқанд сари ихрож қилинур. Ихрожга борганлар устидан қатъий назорат ўрнатиш Мухаммад Тархон зиммасига юкланур!» Бу мактуб сизлардан сир тутилмишдир. Воиси: Райдан Самарқанд сари ихрожга келганлар орасида Алишер Навоий билан Мухаммад Али Ғарибий йўқдурлар. Аларнинг изига ясовуларлар юбордик. Аларни топмасак бўлмас.

Аҳмад Ҳожибек таажжуб билан деди: — Алишер Навоий Мухаммад Вадахший билан Абулғози Султон Абусаид саройида хизмат қилур эрди, нечун ихрож буюрмишлар?

Фазлуллоҳ Хўжа Абуллайсий гапга қўшилди:

— Султон Абусаид Бухорода ҳокимлик қилган замонда хийла адолатпарвар эрди... — Ассалому алайкум! — бўсагада хушрўйгина йигит кўринди.

Фазлуллоҳ Хўжа Абуллайсийнинг сўзи бўлинди, йигитга юзланди:

— Ваалайкум ассалом! Келинг, ўғлим Хўжа Хонд?

Хўжа Хонд ачиниш ва изтироб билан деди:

— Ташқарида қор. Совуқдин тўнғон бўлса кераки, бир бемор йигитни бизнинг хонақога келтирмишлар эркан, ижозатингизсиз ташқарида тўхтатдим. Либосидин асёлзодаларга ўхшайдур. Кимлигини, қаерданлигини сўраб эрдим, бир нималар деди, англаб бўлмади.

Амир Аҳмад Ҳожибек иргиб ўрнидан турди.

— Беморни келтирсунлар, мардумилик юзасидин мудоов қилайлик.

— Қуллук, амирим.

— Ажабо! Самарқанддек шаҳри азимда бизнинг хонақоҳдин ўзга...

Амир Аҳмад Ҳожибек Фазлуллоҳ Хўжа Абуллайсийнинг галини бўлди:

— Пирим! Бу азим шаҳарда сиздин адолатли, сиздин саховатли киши топилмас. Фазлуллоҳ Хўжа Абуллайсий камтарона жилмайди:

— Султон Абусаид жаноби олийлари Хуросон мамлакатига Балх, Бадахшон, Машҳад ва шу каби мамлакатларни бирлаштирганин буён Султон Абусаид Мирзо Ҳирийд, Султон Аҳмад Мирзо Самарқанд тахтида ўтиргон бўлса ҳам биз учун Мухаммад Тархон Самарқанд подшоҳидурлар. Иншооллоҳ, Мухаммад Тархон биздин адолатли ва саховатлидирлар.

Хўжа Хонд билан икки йигит беморнинг қўлидан тутиб хонага олиб кирдилар. Аҳмад Ҳожибек танчанинг бўш томонидаги кўрпачани кўрсатди.

— Анови ерга ётқизинглар!

Бемор кўрпачага ётқизилди, боши остига ёстиқ қўйилди. Амир Аҳмад Ҳожибек унинг томир уришини текшириб, Хўжа Хондга юзланишди:

— Бир коса сутга икки қошиқ асал солиб, илтиб келтирингиз.

— Қуллук, амирим.

Амир Аҳмад Ҳожибек бемор бошида қайғуриб ўтирган кишидан сўради:

— Бу ерга қайдин келдингиз?

— Райдин.

Аҳмад Ҳожибек кишига астойдил қараб: «Бу чехра танишга ўхшайдур. Қаерда кўрганим бор эркан», ўйлаб қолди.

— Исми-шарифингиз?

— Мухаммад Али Ғарибий, — унинг овози қалтирагандай дармонсиз эди.

Аҳмад Ҳожибекнинг мушоҳадасидан: «Бу киши Мухаммад Али Ғарибий бўлса, бемор, — шубҳасиз — Алишер Навоий бўлғай», деган фикр ўтди.

— Бу йигитни очлик, совуқ енгиб қўйибди-ку! Йўлда ул-бул егулик олмасизлар-да.

— Олиб эрдик. Султон Абусаид Мирзонинг фармони олийлари ила оғамиз Мирсаид Қобулий қаторинда қатлга буюрмишдилар. Сарахс кўргонида оғамиз Мир Саид Қобулий шаҳид қилингондин сўнг, оллоҳнинг марҳамати ила, адолатли Султон Абусаид Мирзо фармони олийлариндаги қатлни ихрожга алмаштириб, аввал Райга, сўнг Самарқанд сари ихрож буюрмишлар. Ҳалокатдин қутулғонимиз садақаси — олганларимизни йўлимизда учраган оч-яланғочларга улашиб келмишмиз.

Мухаммад Тархон: «Изолаганларимиз ўз оёқлари ила келганга ўхшайдурлар», деб ўйлаб Ғарибийни саволга тутди:

— Бул беморга вуслатлигингиз борму?

— Тогайн бўлурмен.

Шу пайт Хўжа Хонд косада сут олиб кирди келди:

— Мана, амирим, хушхўр, қувват бўлсин учун бироз муруч солдим.

Амир Аҳмад Ҳожибек косани Хўжа Хонддин олиб, патнисдан иккита пиёлани олиб сут тўлдириди. Вирини Мухаммад Али Ғарибийга узатди, иккинчисини беморга ичирди.

Мухаммад Али Ғарибий ҳам қўлидаги пиёладан икки ҳўплам сут ичиб, қолганини беморга тутиб, илтижо қилди:

— Е оллоҳ! Жиянимга қувват, дардига шифо бер! — Алишернинг бошини кўтариб, оғаига пиёла тутиб: — Алишер! Мана бу сутдан яна бироз ичинг! Манинг сўзимни эшитмишсизми? Кўзингизни очинг!

Алишер оҳиста кўз очиб, атрофдагиларга хижолат билан қараб, қўлини кўксига тутиб, сўниқ садо берди:

— Ассалому алайкум, азизлар! — Хонадагилар алик олишди. — Сизларни ташвишга қўйғоним учун узр сўраймен.

Амир Аҳмад Ҳожибек қувониб, Алишернинг боши узра эгилди:

— Дийдор кўришганимизга минг бора шукур! Бир кўришиб олайлик, Алишер!

Алишер ўзини дадил тутиб, аста ўрнидан туриб Мухаммад Тархон билан Фазлуллоҳ Хўжа Абуллайсийларнинг қўлларини кафталари орасига олиб, кўзга суртди.

Мухаммад Тархон иниси Абул Али Тархоннинг хат орқали: «Оғайим! Самарқанд сари ихрож бормиш бўлғай Алишер Навоий била Мухаммад Али Ғарибийга марҳаматингизни дариг тутманг!» деганини эслаб сўзлади:

— Кишиларнинг кўзи нурланди, юзинг равшанлигидан. Жаҳон кўз қорачиги бўлдинг, айни инсонлигидан. Кимлигинг, аҳволнинг баён айт, эй йигит!

Алишер хижолат чекиб деди:

— Ҳирийлик, Сабзавор мулкатининг ҳокими бўлмиш Ғиёсиддин кичик мирзонинг фарзанди Алишер алмутахаллас бин Навоийдурмен. Оллоҳга шукур, аҳволим ёмон эрмас.

Аҳмад Ҳожибек: «Мухаммад Тархон бул шикаста кўнгилларга савол бериб қийнама-син», деб ўйлаб Мухаммад Тархонни Алишер Навоийга танитди:

— Мухаммад Тархон жаноби олийлари Султон Абусаид Мирзога қайнога, Мирзонинг катта фарзанди Султон Аҳмадга тоға бўлурлар. Самарқанд пойтахтида подшоҳдирлар.

Мухаммад Али Ғарибийнинг қўрқувдан юраги ўйнаб: «Емгирдан қутулиб, қорга тутилибмиз», деб ўйлаб, Мухаммад Тархон олдида тиз чўкиб, шафқат тилади:

— Шафқатингизни биздин дариг тутманг, марҳаматли шохим!

Мухаммад Тархон: «Мен бу йигитларга газаб қилгоним бўлмаса, нечук мендин кўрқурлар», ўйлаб Мухаммад Али Ғарибийга кулиб қараб деди:

— Алишер Навоийнинг газаллари бирлан кўпдан таниш эрдим, мана, ўзи бирдан ҳам танишиб олдим. Шу боис иккинчининг гуноҳларингиздан ўтдим — ихрожга буюрилгонлар киби шаҳардин ташқарида қувмасмен. Гар Жалолиддин Фазлуллоҳ Хўжа Абуллайсий ҳазратим лозим кўрмиш бўлсалар, шул хонақода истикомат қилурсизлар.

Фазлуллоҳ Хўжа Абуллайсий: «Фарзандимиз Хўжа Хонд қаторинда хизматимизда бўлар», деган гапни хайёга келтириб деди:

— Алишер Навоийдек кишига хонақоимизнинг тўри, мана шу биз ўтирган жойни муносиб кўрурмен.

Олий малакали шифокор Феруза Бобохў-
жаева.

МЕҲНАТ — ФАРОВОНЛИК ОМИЛИ

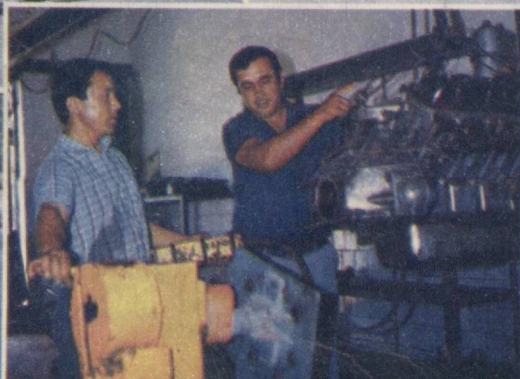
Қариш шаҳридаги 2529-сонли автокорхона ишчи ва хизматчилари эл юкини ерда қолдирмай ўз хизмат вазифаларини сидқидилдан адо этмоқдалар.

Жамоамизда инсон омилига катта эътибор берилмоқда, — дейди корхона директори Тошнӣёз Тожиёв (юқоридаги сурат), — ҳар бир ишчиға 115 сўмдан тўлов пули, 75 сўмдан овқат пули, ҳар фаслда 140 сўм миқдорида ёрдам пули, кам таъминланган 100 кишиға ойиға бир қопдан ун, ёш оилаларға қайтариб олмаслик шарти билан 1000 сўм миқдорида ёрдам пули, беш йилда қайтариш шарти билан шуиҗа миқдорда қарз. Ўруш ва меҳнат фидойилари нафақаларига 50 сўмдан қўшиб беришни ташкил этганмиз. Албатта бу ғамхўрлик корхона ишчи ва хизматчиларининг меҳнатда кўрсатётган фидойиликларига жавобан қилинаётган тadbирлардир. Меҳнат яхши ташкил қилинган жойда ҳамиша фаровонлик бўлади. Жамоада хизмат қилаётган 580 кишининг ялпи ойлик маоши ўтган йилға нисбатан 117 фоиз ошди. Корхонада амалға оширилатган ишлар доимо ошиғи билан адо этилмоқда.

Қуйида аҳил ва ишбилармон жамоа фаолиятидан лавҳалар акс эттирилган.

АВТОКОРХОНА № 2529

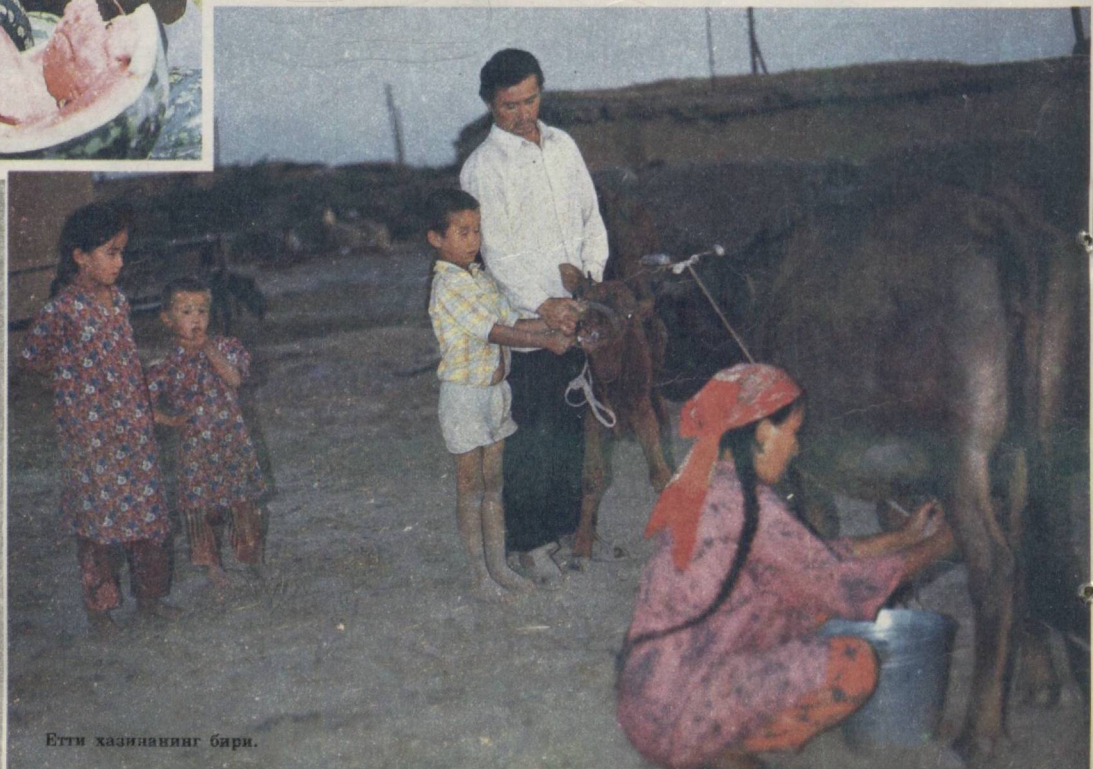
Хушбӯз хонанда Охунжон Мадаммев.

Оқ олтин туманидаги Собиржон Сиддиқов номли давлат хўжалигида ташкил этилган фольклор халқ дастаси иштирокчилари.

Заминнинг ширин дегмази.

Етти хазинанинг бари.

Бу орада Алишер анча тетикланиб қолганди. Фазуллоҳ Хўжа Абулайсийдан миннатдор бўлди:

— Кулдук, давлатингиз бундин ҳам зиёда бўлғай!

Фазуллоҳ Хўжа Абулайсий очик дил билан:

— Мен сизлардин бир нима тамаъ қилмасмен,— деди.— Фарзандимиз Хўжа Хонд қатори фарзанд бўлурсиз.

Алишер Навоий беҳад мамнун ҳолда: — Фарзандлик қилиб, сизни бошимга кўтара олсам — оллоҳдин ёлғиз умидим шудир,— деди.

Фазуллоҳ Хўжа Абулайсий Алишер Навоийнинг истейдоди, жасорати ҳақида Аҳмад Ҳожибекдан кўп ҳикоятлар эшитиб эди, кўнглига яқин тутиб деди:

— Алишер, ўғлим! Бизнинг хонақода илмга ташна толиби илмлар анчагина бордир. Алар сиздин илм ўрганмоқ истасалар, алардин тамаъ тиланам, тамаъ ҳаром.

Тамаъ нониға оғиз очгунча ўл, оч,

Тамаъдин қоч, тамаъдин қоч, тамаъдин қоч!

Алишер Навоий ҳозиржавоблик билан ушбу тўртликини ўқиди:

Эй Навоий, олам аҳлида тамаъсиз йўқ киши.

Ҳар кишида бу сифат йўқдир, анга бўлғай шараф.

Сен агар тарки тамаъ қилсанг улўғ иштур бу ким,

Олам аҳли барча бўлғай бир тараф, сен бир тараф.

Фазуллоҳ Хўжа Абулайсий Алишер Навоийнинг ҳозиржавоблигидан хурсанд бўлди:

— Офарин! — Хўжа Хондга юзланди.— Мехмонларингизнинг шарафига зиёфат бермоққа ҳозирлик кўринг! Алишер Навоий зерикиб қолмасин, мавлооларни ташриф буюришларини тилан!

Муҳаммад Тархон Фазуллоҳ Хўжа Абулайсийнинг гапидан бироз ранжигандек Хўжа Хондга юзланди:

— Аввал таом, баъдаз калом. Алишер Навоий билан Муҳаммад Али Ғарибийни энгил ҳазм бўлувчи иссиқ овқат билан сийлан! Сўнг, ҳаммомда ювиниб, дам олсинлар! Мен булар учун янги кийим-бош юбюрмен, кийиниб ораста бўлиб олсинлар! Сўнгра аларнинг қошига мавлооларни тиласангиз бўлур!

Хўжа Хонд отаси Фазуллоҳ Хўжа Абулайсийни хижолатдан қутқармоқ ниятида деди:

— Падари бузургворимиз ҳам шундай демишдилар, амирим. Барча айтгонларингиз бажарилур.— Алишер Навоий билан Муҳаммад Али Ғарибийга юзланди.— Оғалар, мен билан юрингиз!

Улар бошлашиб чиқиб кетдилар. Аҳмад Ҳожибек безовталанди:

— Бу ерда узоқ ўлтириб қолдик. Юмуш билан келган улуслар кутиб қолмасинлар, девонга борайлик.

Фазуллоҳ Хўжа Абулайсий фотиҳага кўл очиб деди:

— Омин, оллоҳ таоло барчамизга соғлиқ, хотиржамлик бергай! Подшоҳларимиз дилида адолат барқарор топгай! Мамлакат тинч, эл-улус фаровон бўлғай! Оллоҳу акбар!

2.

Хўжа Хонд Ҳаримий Қаландар, мавлоно Халвоий ва Мирзо Алибекларни хонага бошлаб кирар экан, мағрурланиб деди:

— Падари бузургворимиз зиёфатга ҳозирлик кўрмаклики буюрмишларидан меҳмонимиз буюклардин бўлса бўлғай.

Ҳаримий Қаландар ишонмай деди:

— Меҳмонни ёш йигит дедингиз, ёш бўлса, буюклик қайдин бўлғай. Қирқдин оша бўлур буюклик.

Мавлоно Халвоий гапга кўшилди:

— Ажаб дерсиз, Ҳаримий Қаландар! Улўғбек Мирзо ўн ёш чоғинда етти қироат билла Қуръони мажид ёдида — ҳайъат ва риёзийни бўй билмиш эканлар...

Ҳаримий Қаландар ҳазил қилган бўлди: — Уша сиз ёд этган Улўғбек Мирзо ўн ёшда Муҳаммад Султоннинг қизи Оғабегимга уйлангандан сўнг яна ҳам буюк бўлмиш.

Хўжа Хонд кулгидан ўзини базўр тийиб: — Буюклик камолатдадир,— деди.— Улўғбек Мирзо ўн беш ёшда Самарқанд тахтига мушарраф бўлиб, қирқ йил подшолик қилишлар эрканлар. Андоқким зич битди, расад боғлади ва ҳоло анинг зичи орасида шойиғдур. Азизлар, тузатган жойимиз Мирзо Алибекдек ораста бўлмаса, ундан балого қоламиз.

Мирзо Алибек Хўжа Хонднинг айтганига жавобан тўртлик ўқиди:

Ораста, саришта бўлғони

Саришта, ораста кулғони

Бахри дил очғучи бир богдур.

Дил — кўнгул шул ерда кўп чоғдур.

Ҳаримий Қаландар бу тўртликдан завқланиб Мирзо Алибекка деди:

— Балли! Балою офат сиздин узоқ бўлғай! Сўз нахридин гавҳарни кимё қилмишсиз. Ўқимши шеърингиз ўзингиздек орастадир.

Мирзо Алибек камтарона жавоб қилди: — Бунчалик мақтовга сазоворлигим йўқдир.

Инс ичра баланду пастан,

Учмоққа ҳашағу хасман,

Яхшига Одаму хосман,

Емонга баду покасман.

Хўжа Хонд ҳам Мирзо Алибекка хуш гап айтди:

— Сизнинг яхши хислатларингиз бисёрдир.

Бойўғли булбулни дебди:— Кўримсиз,

Турарга жойи йўқ сайёр, кўнимсиз.

Нозли навосини ҳеч ким тингламас,

Сайрашин кўймайди бўлбул ярамас.

Ҳар ким сизни ёмон деса, ўз атворин дер.

Ҳар ким иzzатда бўлғай атвордин,

Ҳар ким ғурбатда ўтгай атвордин.

Яхши атворлик киши ҳеч кўймагай,

Кўйсанлар билсин ани атвордин.

Хўжа Хонд сўнгги тўртликини ўқиётганда Алишер Навоий эшик олдида тўхтаб тинглади, сўнгра «Офарин» деб хонага кирди. Унинг бошдан-оёқ либоси янги, ўзига жуда ярашган эди. Хўжа Хонд: «Бу киши Алишер Навоий бўлурлар», деб ёндагиларга таништирди. Алишер Навоий хонадагилар билан омонлашиб чиққач, Мирзо Алибекнинг елкасига қоқиб, ундан сўради:

— Бизнинг девондаги ғазаллардан ёд олибсен, ўзинг ҳам шеър битурмусен?

Мирзо Алибек уялиб жавоб берди:

— Қоғозга туширгоним йўқдир, ёд айтгонларим бисёрдир.

Алишер Навоий қувониб деди:

— Шеърларингдин ўқигил!

Мирзо Алибек шеър ўқиди:

Кўзинг не бало қаро бўлбтур.

Ким жонга қаро бало бўлбтур...

Алишер Навоий Мирзо Алибекни бағрига босиб деди:

— Офарин! Инсонийлик ва хуш ахлоқликда Хуросон ва Самарқанд мулкида ягона бўлғайсен. Ва табъ, фаҳм, отар-тутарда бу икки мулк йигитлари орасида саромади замона бўлғайсен. Иншоолло раббил оламин!

3.

Орадан ойлар ўтди. Бу орада Алишер Навоийнинг истейдоди ҳақидаги хабар Самарқанд муҳфизасида тез тарқалди. Фазуллоҳ Хўжа Абулайсий хонақосидаги Алишер Навоий хонасидан одамлар аримай қолди.

Меҳмонларни Хўжа Хонд билан Алишер Навоий кутиб, меҳмонликини ўрнига кўярдилар...

...Баҳор бошланиб, хонақо дарвозаси қаршисидаги хонадонда бодом гуллаган. Шу хонадондаги меваги дарахтлар Навоий ўтирган хона дарчасидан кўриниб турарди. Танча ўрнига қўйилган хонтахтада Алишер Навоий ғазал битар, тиббиёт, тарих, риёзиёт фанларини мутолаа қилар эди. Шундай машғулот билан банд бўлиб турганда, Хўжа Хонд муқоваланган дафтар кўтариб кириб, хонтахта устига қўйди.

— Бу нима? — сўради Алишер қизиқсиниб.

— Падари бузургворимизнинг далоийиллариди,— деди Хўжа Хонд.

Алишер Навоий дафтарни varaқлаб турганда, оҳиста қадам ташлаб, Муҳаммад Али Ғарибий хонага кириб, Хўжа Хонд ёнида ўтирди.

— Қизик, ҳазратим бу далоийиларида нима дебилар, эшитинг! — Ўқиди: — «Мулк шажараларининг бўстони ва салотин гавҳарларининг уммони ҳоқони жаҳонгирни соҳибқирон Темур Кўрагон (анораллоқ бурхонаҳи) агарчи назм айтимқоқ илтифот қилмайдурлар, аммо назм ва насрни андоқ хўб маҳал ва мавқийда ўқубтурларким, анингдек бир байт ўқугон, минг яхши байт айтқонча бор. Бир табарруқ хайсияйдинким, ул ҳазратнинг муборак исми бу мухта-сарда бўлғай, ул латойифдин бири биля ихтисор қилилур, мундоқ нақл қилурларким, чун Мироншоҳ мирзо Табризда чоғирга кўп иштиғол кўругзди, димоғ ва мизонғи эътидо тариқидин инхироф топиб, андин номуллойим амр кўп сураат тутта бошлади. Самарқандда ул ҳазрат арзига бу навъ еткурдиларким, уч надим борким, муфрит чоғир ичмакка боис алардурлар. Хўжм бўлдиким, тавочи миод биля чолиб бориб, уччаласининг бошин келтирсун. Алардин бири Хўжа Абдулқодир эрди, бири Мавлоно Муҳаммад Қохий эрди ва бири Ўстоз Қутб нойи. Тавочи бориб иккисини ясоққа еткурди. Аммо Хўжа Абдулқодир қочиб, қаландар бўлур, ўзин девоналигга солиб, мулкдин мулкка мута-вори бўлур эрур эрди, то улким, ул ҳазрат яна Ироқ юруши қилди, ул мамолиқда хўжанин ул ҳоли баъзага маълум бўлур, юқори арз қилдилар. Хўжм бўлдики, тутуб келтирсунлар. Ул Ҳазрат тахтда эрдиким, Хўжа фақирни девоналик қўймай, судраб тахт илайига келтурдилар. Андин бурунким, сибсат ҳукми бўлғай, чун Хўжанин камолотидин бири Қуръон хифзи ва қироат киши эрди, филҳол биийк ул биля Қуръон ўқумоқ бунъёд қилди. Ул ҳазратнинг ғазабил лутфа мубаддал бўлиб, фаал ва камол аҳли сари боқиб, бу мисраъни ўқудиким:

Абдол зи биийм чанг дар мусҳаф зад.

(Қаландар кўрқувдан қуръонга чанг солди).

Андин сўнгра Хўжага илтифот ва тарбиялар қилиб, ўз олий мажлисида, надим ва мулозим қилди... Шундай қилиб Хўжа Абдулқодир ўз илми ва аллоҳнинг марҳамати ила ўлимдан қолди...

Хона эшиғи олдида ҳажжонланиб турган кишига Хўжа Хонднинг кўзи тушиб, ичкарига таклиф қилди:

— Ассалому алайкум! Ичкарига киравринг!

— Ва алайкум ассалом! — деб меҳмон ичкари кирди. Ўтирганлар билан сўрашиб чиқди. Алишер Навоийнинг таклифи билан Хўжа Хондга яқин ўтирди. Навоий унга синовчан қараб сўради:

— Қаердан сўрайлик, биродар?

— Исим Мир Ҳожи Сундий, Самарқанд-дандурмен. Алишер Навоий ташриф буюрмишлар деб эшитдим. Ул улўғ зот биля уч-рашмоққа муяссар бўлурмизми?

Хўжа Хонд такчадаги нон қутидан дастурхонни келтириб, хонтахта устига ёзар экан деди:

— Иншооллох, муяссар бўлурсиз.

Мир Ҳожи Сундий шу хонақода ахлоқ, одоб, илму фандан, фалсафа ва ҳуснихатдан дарс олганини эслади-да:

— Навоий жаноблари юмуш биля бирон

Бола дунёни тебратар

— Дилларни қувончга тўлдириб яна бир гўдак дунёга келди. Кунлар шу тақдир ўтаверди. Ширин «инга-инга»лар, кулдиригилари чўқур ботган майин-майин жилмай-ишларга, шодон ҳайқириқларга айланади. Бола улғаймоқда. Она бахтиёр. Отанинг шодлиги чексиз. Эрта-индин элни йиғиб тўй бошлаб юборади. У навқирон йигит бўлади. У ҳали дунёни тебратди...

Боласини бағрига босиб, нажот истаб шифохонага келган ота-оналарни бола соғайиб уйига қайтганда кузатаркан Феруза опанинг ҳаёлидан юқоридагидеки фикрлар тез-тез ўтиб туради.

Ҳа, шoir ҳақ гапни айтган. Бола дунёни тебратар!

Биз қуйида Чкалов номидаги Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмаси қошидаги тиббий-санитария шифохонасининг чақалоқлар бўлими мудири, тиббиёт фанлари номзоди Феруза Собирова Бохоўжаева ҳақида ҳикоя қилаёмиз.

Феруза Собирова 1972 йилда Тошкент табобат институтини тугатиб, тўппа-тўғри шу даргоҳга ишга келган. Омади юришганини қа-

ранки, шифохонада унга Аваз Усмонов, Назира Назарова сингари устозлари раҳномалик қилди. Назарий билимларини амалда мустаҳкамлашга яқиндан ёрдам беришди. Ахир тил ўқмас гўдакларнинг, ҳали чилласидан ҳам чиқмаган чақалоқларнинг дардини англаб, уларни даволашнинг ўзи бўладими. Бунинг учун катта билим керак.

Ана шундай фазилатлар Феруза опада мужассам. Ҳаёт дошқозони, меҳнат жабҳаси, тинимсиз изланишлар янада пишитди. Тоблади, улғайтирди уни.

Жамоа аҳли билан тезда тил топишиб кетасанг Феруза Бохоўжаева 1985 йилда очилган чақалоқлар бўлимига мудири этиб тайинланди. Ташвишлари янада ортди. Қийналиб қолган пайтларда устозларидан кўмак сўради.

Қолаверса, турмуш ўртоғи, Жумҳурият табилбар малакасини ошириш илмгоҳининг даволаш бўйича ректор ўринбосари, даволаш минбаргоҳи мудири, профессор Нажим ака Бохоўжаев ҳам у кишига маддат бериб турди.

Ушандан буён ўта масъулиятли, мураккаб бўлимга раҳбарлик қилмоқда. Бўлимдаги йигирма тўрт нафар табиб ва ҳамширалар аҳил бўлиб келажак авлод саломатлигини муҳофаза қилиш йўлида бир тан бўлиб фаолият кўрсатишмоқда. Чақалоқларнинг мурғаклигида дардга чалиниш сабабларини Феруза опадан сўраймиз:

— Бизнинг бўлимида 30 ўринли. Асосий беморларимиз 40 кунликча бўлган чақалоқлар. Ҳатто туғруқхонадан тўғри бўлимига келтирилган она-болалар ҳам учраб туради. Кўпинча ҳомиладор пайтида камқон, камқувват оналар чақалоқли бўлганларида бола касалманд бўлиб туғилади. Чақалоқларда зотилжам, шамоллаш, асаб тўқималари камқонлик сингари касалликлар кўп учрайди.

Шундай пайтларда беморларни бўлимига табиблари тезгина кўришдан ўтказиб тиббий ёрдам беришга ошиқшади. Фото даволаш усуллари қўлланилади. Бундай тезкорлик ва синчковлик билан муолажа қилинган чақалоқлар узоғи билан икки, уч ҳафтада соғайиб кетадилар.

Чақалоқлар бўлимида меҳру шафқат, саховату садоқатли табиблар меҳнат қилишар экан. Гули Аҳмедова, Раиса Савинова, Тен Людмила, Доно Аҳмедова, Шоҳида Мирзахонова, Муҳаббат Тошбоева сингариларининг ҳар бири ана шундайлар сирасига қиради. Уларнинг тили ширин, қўли эм. Давоси танларга малҳам.

Ундан ташқари шифохонада туғруқхонадан келтирилган оналар ҳам медицина қаровидан синчиклаб ўтказилиб, яхшилаб даволандилар. Ғамхўрлик қилинади. Хоналар тоза, озода. Турфа гуллар кўн-гилларни очади.

Ахир бу даргоҳда бугун бемор чақалоқнинг дардди «инга-ингаси» эшитилаётган бўлса, Феруза опа сингари меҳрибон, кўйинчак, одамжон шифокорлар малҳамидан кейин эса обод хонадонларни, болали уйлари бозор қилиб болажонларнинг ҳайқирини, кулгуси жаранглайди. Уларнинг барча-барчаси улғайиб дунёни тебратди.

Илоҳим шундай бўлсин!

Аббас Қўралбой ўғли

ерга кетмишларми? — деди. Алишер Навоий Хўжа Хонд билан Муҳаммад Али Ғарийбийга сирли қараб қўйди. У саволига жавоб олмай Навоийга юзланди:

— Сиз ҳам ул жанобни кўргани келмишсизми?

Алишер босиқ жавоб берди:

— Хуросон мулкидин Навоий бирлан келмишмен.

— Бағоят дуруст, — деди Мир Ҳожи Сугдий. — Жаноб Навоий девонидин мутолаа қилгач, ул азияни кўриш иштиёқинда эрдим. Хуросон сари бормок, Навоий суҳбатларида бўлмоқ ниятим бор эрди. Йўл харжига бироз маблағ жамғариб, таралдул кўрмоқда эрдим. Жаноблари Самарқандга келиб, шул хонақога жойлашганларини эшитдим у йўлга тушдим. Жаноби Навоий анча кексайиб қолган бўлсалар керак?!

Навоий ўзини танитмаганидан хижолат чекиб деди:

— Сиз ўйлаганчалик кекса эрмас... ул киши.

Мир Ҳожи Сугдий: «Шул одамнинг ўзи Навоий бўлса-я! Нега ўтирганлар билан танишиб олмай, маҳмаданалик қилдим», деб ўйлаб ўзидан ўзи хижолат бўлди:

— Навоий девонидидаги теран фикрларни ўқиб, олтишдан ошган ўйлагон эрдим, — Алишер Навоийга ҳадиксираб. — Навоий ўзингиз бўлманг?

Хўжа Хонд хандона кулиб Мир Ҳожи Сугдийга деди:

— Топдингиз.

Мир Ҳожи Сугдий Навоийга шикоятмуз қараб, ўзича шеър ўқиди:

*Ухшатти қоматингиз санавбарни борбон
Бечора билмас эрмиш алифдин тағр не.*

Хўжа Хонд, Муҳаммад Али Ғарийбийлар кулишди.

Алишер Навоий Мир Ҳожи Сугдийга юзланди:

— Бу байтингизда хили сўз ранги ва чашнис бордир. Масални яхшигина боғлагондирсиз. Офарин айтмоқдин ўзга чорамиз йўқар.

Мир Ҳожи Сугдий хурсанд бўлиб деди:

— Бошимни осмонга еткурдингиз. Умрингиз узок, буюклардин буюк бўлғайсиз! Бир илтимосим бор эрди!

— Айтинг! — деди Навоий.

— Магар малол келмаса бир-икки дафтар қораламам бор эрди...

Навоий Мир Ҳожи Сугдийнинг гапини бўлди:

— Англадим. Иложини топсангиз, ҳар ҳафтанинг душанба, чоршанба кунлари адабий мажлисимизга қатнашиб туринг. Сигари син жихатидин шеърингиз хомлиг бўлса, ислоҳ қилилур.

Мир Ҳожи Сугдий хурсанд бўлди:

— Иложини топамен. Марҳаматингизни даринг тутмасангиз бас.

Хонақо дарвозаси томонидин аллақандай кишининг: «Самарқанд шуароси орасида дув-дув гап — «Алишер Навоий келмиш...» саҳҳофликда ҳам, собунхонада ҳам, толиблар орасида ҳам шу гап...» деган овози эшитилди.

Алишер Навоий таажжубланиб турган эди, Хўжа Хонд уни огоҳ қилди:

— Бу киши Мавлоно Риёзийдир. Бадхулқ ва муъжиблиги (такаббурлиги) бордир, андин ранжимаёйсиз, деган умиддамен.

Риёзий хона эшиги олдида тўхтаб, унга салом беришларини кутиб турарди. Алишер Навоий ўрнидан турганидан кейин, бошқалар ҳам туриб, ҳаммалари бараварига салом бердилар:

— Ассалому алайкум!

Риёзий алиқ олиш-олмаслигини билмай туриб қолди. Алишер Навоий уни дастурхонга таклиф қилди. Риёзий оstonадан қадам кўяр экан деди:

— Ва алайкум ассалом! «Ким ўзи ўша Навоий, шу отни бир кўриб келай», ўйлаб келмишдим. — У хонтахта атрофида ўтирганлар қаторида ўтирди. Хўжа Хонд нон ушатиб қўйди. Риёзий нон чайнаб туриб сўради. — Маҳбубим Мавлоно Халвоий келмадимми?

— Ҳафтанинг душанба ва чоршанба кунлари шуаро аҳли йиғилур, шунда келурлар, — деди Хўжа Хонд.

Риёзийнинг дилида ҳасад ўти ёниб, рўйи ўзгариб деди:

— Эсимни таниманки, хонақода шуаро мажлиси бўлғонини эшитмагандим. — Хўжа Хондга юзланди. — Бошқа фанлардан ҳам мажлис бўлурми?

— Бўлур, — жавоб берди Хўжа Хонд.

— Мажлисини ким бошқармиш бўлғай? — сўради заҳарханда қилиб Риёзий.

— Ким бошлагон бўлса — ўша, — энсаси қотиб жавоб берди ва охирида қўшиб қўйди Хўжа Хонд. — Алишер Навоий.

Риёзий Мир Ҳожи Сугдийни танирди. Унга юзланиб сўради:

— Ҳеч нарсга арзимас ўша қораламангизни кўтариб келдингизми? Сиз шоирлик эмас, ўтинчилик қилишингиз керак. Ўзингиз ва одамларга фойда бўлур.

Мир Ҳожи Сугдий индамай ўтирар, унинг юзида хижолат тери маржон-маржон эди.

Алишер Навоий далда берди:

— Жаноби Мир Ҳожи Сугдий! Мажолисдан қолмоқни ҳаёл қилмангиз. Ҳеч кимса ано қоринидин ўрганиб тушгон эрмасдур. Риёзий Алишер Навоийга ўқрайиб қаради ва деди:

— Эй қилол қош, юлдуз кўз, қуёш юз, гўзал йигит! Бундайлардин ашғор кутгандин, куруқ кудукдин сув кутган афзал.

— Одамзот куруқ кудукдин сув чиқармоқ қудратига эгадур. Инсон меҳнат билан азиздур, — деди Навоий.

Риёзий Алишерга зимдан қараб деди:

— Гапларингдин Алишер Навоийга ўқшайсен? Ғазал ва ашғор бобида сенга ҳасад қилурмен. Бу бобда мажлис аҳли орасида мушоира қилиб кўрурмиз.

Алишер Навоий Риёзийга кулиб туриб тўртлик ўқиди:

*Жоҳилки, ҳасад бўлғай анинг жаҳлига
зам*

*Нур эл кўзидин англаса ўз кўзида кам.
Кўзларни олишмоққа чекиб тиги ситам,
Эл кўзини ҳам ўйгаю ўз кўзини ҳам.*

Мавлоно Риёзийни титроқ босди...

амлакат ниҳоятда оғир ва мураккаб шароитни бошидан кечирмоқда. Тамомилла мантиққа, ақлга сиғмайдиган воқеалар содир бўлмоқда. Са-

ноат ва қишлоқ хўжалик соҳасида ишлаб чиқариш муттасил пасайиб бораётир. Масалан, ўтган йили мамлакатимизда ғалла ва бошқа қишлоқ хўжалик экинларидан мўл ҳосил еттиштирилган эди. Лекин бу ҳосилнинг жуда катта қисми далада қолиб кетди. Мамлакат эса яна чет элдан дон маҳсулотларини сотиб олишга мажбур бўлаётир.

Айниқса иқтисодий ислохотлар ва мулкчиликнинг турли хил қўринишлари вужудга келаётган ҳозирги кунда деҳқончилик соҳасида катта муаммолар юзага келди. Ҳатто мамлакатда: «Давлат ва жамоа хўжаликларини тугатиш керакми?» деган баҳс қизгин давом этмоқда. Чунки ҳозир давлат ва жамоа хўжаликларидagi ишлаб чиқариш муносабатлари замон талабига жавоб бермай қолаётир. Аграр соҳадаги нотўғри сиёсат туфайли деҳқон ернинг асл хўжайини бўлиш ўрнига ёлланма ишчига айланиб қолди. Жамоа аъзолари фақат давлат буюртмасини бажариш учун туну кун меҳнат қилди. Лекин ҳеч қачон рўзғори бут, дастурхони тўкин бўлмади.

Ҳозирги кунда эса қишлоқда қайта қуришнинг асосий вазифаси деҳқонга деҳқон ишончини қайтаришдир. Шунингдек қишлоқ хўжалиги ислоҳотини ўтказиш, авваламбор деҳқонларнинг ишдан манфаатдорлигини тубдан ўзгартириш, ўз меҳнатини — ҳосили пировард натижасини биринчи навбатда ўзларига қайтаришдир.

Ҳозир жумҳуриятимизда давлат ва жамоа хўжаликларининг ички муносабатларида янги шакллар пайдо бўлаётир. Ижарачи-ишлаб чиқариш бирлашмалари, давлат-ширкат уюшмалари тузилмоқда. Оила ва ижара пудрати асосида иш кўраётган хўжаликлар сони борган сайин ортиб бормоқда. Уларнинг иш натижалари аски услубда ишлайётган хўжаликларнинг иш натижаларидан анча юқоридир. Масалан, Октябрь туманидаги Собир Раҳимов номида давлат хўжалиги ижара пудратини жорий этгач, маълум ижобий ютуқларга эришди. Ҳозирги кунда хўжалик деҳқонлари пировард натижаларни қўлга киритиш мақсадида астойдил меҳнат қилмоқдалар.

Ижара пудрати — ерларни одамларга бўлиб бериш — ердан самарали фойдаланишга, меҳнат унумдорлигининг оширилишига сабаб бўлди. Хўжаликда ижара пудрати илк ташкил этилган йили кўп тушунмовчиликлар бўлди, юқоридан берилган кўрсатмалар деҳқон режасининг амалга ошишини қийинлаштирди. Турли муаммолар пайдо бўлиб, ижарачи билан хўжалик ўртасида тузилган шартнома бўйича ҳисоб-китобларда чалкашликларга йўл қўйилди. Йил якунида меҳнатига яраша ҳақ олмаган, хўжалик раҳбарларидан хафа бўлиб, ижарачиликка киришдан ҳафсаласи пир бўлган деҳқонлар ҳам учради. Лекин хўжаликда Т. Эргашев, К. Ража-

ларда териб олишга, пахта йиғим-теримига четдан ёрдамчи куч жалб этмасликка қарор қилдилар. Хўжалик директори, тажрибали муҳандис чўлда ишни оддий механикликдан бошлаган Тошпўлат Эргашев бу ташаббусга бош-қош бўлди. Ягана, чопиқ ва ниҳоят, теримга четдан ишчи кучи олинмади. Ташаббусни тумандагилар ҳам, вилоятдагилар ҳам маъқулладилар, очик гап, айрим раҳбарлар эса кўп ҳам ишонмадилар. Бу ўз навбатида ташаббускорларнинг янада масъулиятини оширди, улар ҳар қандай шароитда ҳам ўз сўзларининг устидан чиқиш учун курашдилар. Ахир, нега мумкин эмас экан? Тўрта илгори йириклаштирилган бригада ялпи ҳосилни

фақат пахта теримининг ўзидан қариб 3 минг сўм даромад қилди.

Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда аввало ҳусусий мулк уйғунлашуви зарур эканлиги маълум. Қишлоқ хўжалиги юксак даражада ривожланган кўпгина мамлакатларда шу асосга таянганлиги сир эмас. Визда эса узоқ вақт деҳқон эҳтиёжи эътиборга олинмади. Ў ўзи ишлаб чиқарган маҳсулотлардан манфаатдор бўлмай қолди. Деҳқон ўз маҳсулотини ўзи сотмади, тайёрлов идораси орқали давлатга топширади. Ишчи билан деҳқон ўртасидаги воситага барибир, ким зарар кўраяпти, ким фойда олаяпти — унга ҳеч қандай алоқаси йўқ. Чунки у ҳар иккаласига ҳам бўйсунмайди. Бу ҳолат ҳамон давом этаётирки, оқибатда бу деҳқоннинг иқтисодига ва маънавиятига салбий таъсир кўрсатади.

Ижара пудрати оз бўлса-да деҳқонга мустақиллик берди. У энди ўз меҳнатидан манфаатдор. Деҳқон яхши фойда олиш учун маҳсулот таннархини пасайтиришга ҳаракат қилади. Бунинг учун ҳисоб-китобни тўғри олиб бориш керак. Ижара пудрати эса деҳқонга барча ҳисоб-китоб ишларини ўзи олиб бориш ҳуқуқини берди. Натижада кўпгина ижарачи-деҳқонлар оёққа туриб олишмоқда. Собир Раҳимов номида давлат хўжалигида ҳам ижарачилар мустақил пахта, сабзавот, маккажўхори, гўшт етиштирмоқдалар. Ишбилармонлар деҳқон қосасини қандай оқартиришни яхши биладилар. Масалан, хўжаликдаги Маҳрам Маллаев етакчилиги қилаётган ижарачи бригада фақат пахта етиштириб қолмасдан бошқа эҳтиёж учун зарур маҳсулотларни ҳам етиштирмоқда. Икки гектар ерда бог яратилган. Ҳозирги озиқ-овқат танқислиги сезилаётган бир пайтда улар 6 гектар ерга бугдой экишган. Уни тегирмонда тортиб ун қилишмоқчи.

— Бу йил ўз мингга яқин терак қаламчиси экиб, кўкартириб олдик, — деб далага ишора қилди Маллаев, — икки-уч йилдан сўнг етилиб ёғоч бўлади, ақалли ўн сўмдан сотилганида ҳам бир миллион сўм фойда келади.

Биз инсон омилига эътибор бермай, унинг эмин-эркин ишлашига узоқ вақт йўл бермай келдик. Энди икки оғимиз бир этикка тикилганда фаровонлик соҳиб деҳқондан мадад кутаётимиз. Деҳқон умидини оқлаши шубҳасиз. У фақат ёлланма ишчи эмас, ернинг асл хўжайини бўлсин.

Абдукарим ШАРИПОВ

Жиззах вилояти

Деҳқонга эрк керак

бов, М. Маллаев ва бошқа табдиркорлар ташаббус кўрсатиши, муаммоларга мустақил ечим топиши.

— Манфаатдорлик билан қилинган меҳнатинга самара бериш табиий, — дейди жумҳуриятда хизмат кўрсатган пахтакор, тажрибали деҳқон Ҳабиб Жуманов, — деҳқоннинг иш ҳақини ошириш, маҳсулот таннархини камайтириш, харид нархини ошириш, техникадан унумли фойдаланиш билангина ижара пудратининг манфаатини кўриш мумкин.

Табдиркор деҳқонларнинг шундай кўрсатмалари асосида хўжалик деҳқонлари Жиззах чўлида янги ташаббус билан чиқдилар. Улар ялпи ҳосилни машина-

машинада териб олиб, биринчи теримдаёқ режани бажариш мумкин-у, бутун давлат хўжалигида нега мумкин эмас?!

Шу йили режа ёғоч юз билан урдаланди. Бунинг замирида табдиркорлик, манфаатдорлик борлиги ҳеч кимга сир эмас.

Хўжаликда ўн минг тонналик хирмон уйилди. Бу бутун туманининг учдан бир қисса пахтаси эди. 90 фоиз пахта юқори навага топширилди. Йил охирида деҳқонлар яхши даромад олишди. Ҳашарчилар ва улар билан боғлиқ бўлган ишлар учун аввалги йиллари 0,6—0,8 миллион сўмдан маблаг сарфланган бўлса, энди ана шу пул хўжалик аҳлига тегадиган бўлди. Биргина механизатор Абдураул Шералиев

шу ерда кўпайиб, шу ерда яйрашади. Бу қушларнинг бўйи, думи билан қўшиб ҳисоблаганда, бир метрдан зиёдрок. Оғирлиги эса бир килограммга яқин. Ачинарлики шундаки, ялғиз товланувчи тўтиқушлар ўзларининг мовий тусдаги патлари туфайли қирлиб кетмоқдалар.

Сайёрамизда уларнинг сони беш мингга яқин деб чамаланмоқда. Уларнинг яқин орада янада камайиб кетиш хавфи бор. Шунга қарамай бу қушларнинг олармонлари сони ортиб бормоқда.

Жанубий Амриқодан ҳар куни икки мингга яқин тўтиқуш бошқа қитъаларга сотиб олиб

кетилмоқда. Ўн минглаб қуш ўғирлари эса олғирлиқни қўлдан беришмаётир. Табиийки, узоқ сафарлар, тажрибасизлик, йўл азоби бу қушларнинг йўл-йўлақай қирлиб кетишига сабаб бўлаётир. «Гўзаллик муҳлислари» эса инсофга келишмаётир.

ГўЗАЛЛИК ҚУРБОНЛАРИ

Бразилия ва Боливиянинг палмазор ўрмонлари ёқутсимон улкан тўтиқушларнинг ҳақиқий маконидир. Жониворлар

КЕНЖА МОМО

— Онам Кенжа момо бугдой ўрди, пахта терди, канал қазди, бола боқди, меҳнатдан боши чиқмади. У пешин чоғи ухлайман деб уйга кирдию оламдан ўтди-қўйди...

Момогул опа хатидан

Ерга сапчиб, кўкни қамраб,
Юрган кунлар ўтди-кетди,
Саксон бешни бир тутамлаб,
Байтуллохдан элчи етди.
Термултириб ётқизмади,
Сарғайтириб ўтқизмади,
Кенжа момо ёстиғига
Қатла озор етқизмади.

Бу на хобдир — беҳишт уйку,
Таъбирида бедод қайғу:
Ох, ноумид шайтон экан,
Нафасига тутиб кўзгу,

Неваралар мўлтирашар,
Чеваралар мўлтирашар,
Дуваралар мўлтирашар,
Ўйгонмайди Кенжа момо.
Ўйқулари инжа момо!

Момогулой «онамлайди»,
Бош урган остонам, дейди.
Меҳри каъбахонам, дейди
Ўйгонмаслар Кенжа момо!

Бог ҳовлидан жамбил кирар,
Қашқа чўлдан ковул кирар,
Қирлардан қирговул кирар:
Кун қайтдиё, шом бўлдиё,
Ўйгонмайди Кенжа момо!

Баҳор кирар-чўғдай гилам,
Ёз киради бугдой билан,
Синглингман деб оҳ-вой билан:
Қош қорайди, тун кирдиё,
Ўйгонмайди Кенжа момо!

Кенжа момо қандай эди?
Сўзлари райҳондай эди!
Дилларга дармондай эди!
Гўбалакка жондай эди!

Тил тагингда гавҳар тошинг
Йўқотдингми, қарри дунё?
Ўйғок келди, ўйғок кетди
Саройингдан Кенжа момо!

ИЖОБАТГА

Сен қирққа бўларсан, бир ушоқ
топсанг,
Офтобча англаларсан, шамчироқ
топсанг,
Бўстонга тенглаларсан, бир япроқ
топсанг,
Бунча феъли кенглик қайдан,
Ижобат!
Мен-ку на давлатга, на нонга
муҳтож,
На бир садақаю эҳсонга
муҳтож...
Мажруҳ дунё сендай Инсонга
муҳтож,
Сен малҳам таянчга айлан,
Ижобат!

Истарсан: мўрчага етмаса
озор,
Ўзингни санарсан барчадан
қарздор,
Бу ёруғ жаҳонда сендайларки
бор,
Демак, бу тупроқни кучмас
қиёмат!
Сен бор, Ижобат!

ТИРИКЛИКНИНГ

сабдолари

ҚЎШИҚ

Янгиараб¹ йўлларида турна
бордур,
Қизларининг кўзларида сурма
бордур,
Белларида беқасамдан сирма
бордур,
Рўймолида ишқ оятли йўрма
бордур,

Пахса девор соясинда ой
балқадур,
Келинлари қулоғида ой
ҳалқадур,
Ой балдоғи шилдираса, дил
қалқадур,
Сўзларида сеҳри оҳанрабо
бордур.

Кунга қучоқ очар гулдор
эшиклари,
Ҳар гўшада қўш-қўш тилло
бешиклари,
Дилини шаъмдай эритади
қўшиқлари,
Ҳар байтида меҳр деган дунё
бордур.
Кенг шаҳарлар саноғида унут
қишлоқ,
Бор бисоти гўзапоё, шотут
қишлоқ,
Остонаси пахтазорга худуд
қишлоқ,
Нигоҳингда сенинг мушкул савдо
бордур.

¹Олтиариқ туманидаги қишлоқча.

XX АСР
МАДОННАСИ

Чорраҳада турар Аёл,
Излаб жаннат эшигин
лол,
Кўзларида кўҳна савол:
Тирикликнинг савдолари.

Кўзларида савоб, гуноҳ,
Кўргулиги, хатолари,
Ўзган олманг заҳарли,
оҳ,

Ташла, Момо
Ҳаволарим!

Тоғларида равочи йўқ,
Гиёҳларга тилмочи йўқ,
Худо берган саночи йўқ,
Арзон бўлган
тиллоларим.

Охурида кишмиш
тўла
Дулдуллари хачир
бўлмиш.
Неча йиллар оғир
ғўла
Ҳурларига ажир
бўлмиш.

Тандирдаги қулчасини
Ҳар кун бир дев
ўғирлайди.
Овга чиқса, ўлжасини
Кўринмас ёв
ўғирлайди.

Кўмак сувин ичиб,
лак-лак
Болалари кийик
бўлмиш,
Умри мисли оқ
капалак
Насибаси куюк
бўлмиш,

Мовий кўкдан,
булутлардан,
Хаёл етмас
худудлардан,
Севги тоғли бир
юртлардан
Ерга тушган
Ҳумоларим!

Иигирманчи аср
битган
Сенинг фожеъ
рисолангдир:
Жаннатингни дўзах
этган
Момо Ҳаво, ўз
болангдир!

ТАСКИН

Бахши бўлсанг агарда
Дўмбирангни қўйиб тур,
Маталчи бўлсанг агар,
Ҳофизи хушхон эсанг,
Ҳазалингни қўйиб тур,
Шаҳар бергил Аёлга, —
Хаёллари ҳилолга!
Тўрғай ўйгонмай туриб,
Тандир ёққани учун,
Ноз уйқусин сидириб,
Сигир соққани учун;
Қалдирғочдай қунишиб,
Болавери айвонда
Қолаверар, ул шошиб
Кезгани-чун ёбонда
Шаҳар бергин Аёлга!
Сарвиғулдай нозигим,
Тиллогина узугим,
Алла учун яралган
Менинг кўзи сузугим,
Бир чигит деб эгилиб,
Қомати ёй бўлганим,
Оқ пахта деб тўкилиб,
Салту сувой бўлганим,
Пешонангда меҳнатим,
Е машаққат нури бор?
Ахир Аёл улуснинг
Ҳусни эрур устивор!..
Оғиринг енгил қилиб,
Кунигга ярадикми?
Ҳар сўзингни фара билиб,
Кўнглингга қарадикми?
Рўзгорингга қут кириб,
Пичоғинг мой бўлдим?
Евронингга тот кириб,
Энди умринг ўн беши
Еришиб, ой бўлдим?
Мен истарам: талха бўй,
Чангу тўзон кўрмасанг!
Олтин Аркинг бўлса уй,
Дашту ёбон кўрмасанг!
Елкангдиги юкларинг
Сатта норларинг олса.
Эр етган улуғларинг
Қоп-қанорларинг олса!
Қўш бешикнинг ўртаси
Ўрданг бўлса, келиной!
Хотиржам, бедард кунлар
Эртанг бўлса, келиной!
Ипакдай қўлларингнинг
Тошдай қадоғи учун,
Чала қолган тушларинг,
Буюк чарчоғинг учун,
Бир холинга бир шаҳар
Бермаганларни кечир!
Хаста жонингга ора
Кирмаганларни кечир!
Танти юртинг Онаси,
Бахшиларингни кечир,
Шоҳларингни афу эт,
Биздай ёмонни кечир,
Яхшиларингни кечир,
Танти юртинг Онаси...

Минораи калон

Бухоронинг бир гиштини қийшиқ деган одам гуноҳга ботур.

МАШРАБ

Минораи Калон.

Улкан Семург қушнинг тожли бошига ўқшар. Қанотлари— мух-ташам икки иморат: мадраса ва жомеъ. Минглаб мусулмонлар тонг-азон, жумъа наҳорида пок тариби, дилларида аллоҳ номи билан бу зиёратгоҳга ошиққанлар. Бунда номози бомдодни ўқишган. Руҳан енгил тортиб, ўткинчи дунёнинг эзиб ташловчи ташвишларидан бир дам халос бўлиб, қулбаларига қайтишган. Мадрасада эса муллаваҷчалар илми дин ва илми қимматдан таҳсил олишган.

Бунда жаҳон маърифатининг беназир намоёндалари камол топганлар.

Мунаққаш пештоқлар сирру салобат тўкиб, тош қўчаларга зиё таратиб тургандай.

Муаззинлар азон айтишган. «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар!»

Олақуроқ шаҳар аҳлини янги кундай оғоҳ этишган, умрининг янги тонги билан муборакбодлашган, яратганнинг букюклигига, ёлғизлигига ва боқийлигига имон келтиришга чорлашган. Айтишларча, бу Жомеъ қанотларига турфа расталар эниб ётган.

Теварак-атрофда афгонлар ҳам истиқомат қилишган. Бир қонли можаро чиқиб, афгонларга киргин очилган. Тижорат аҳли молу дўконини, тиллою тиллаворини ташлаб қочган. Уларнинг дангиллама хонадонларига ким-кимлар эга чиқаверган, тиллolarига соҳиблик қилган.

Уша расталарнинг бари даврлар ўтиб, бузиб ташланган, бир қанотда тиллавор магазин омон қолган экан.

Минораи Калонни ўлим минораси деб ҳам аташган. Ута хавфли жиноятчиларни, ўғрилари унинг шинакларидан ерга ташлашар экан.

Минора ичи айланма пиллапоёлар. Улар кўкка ўрлайди. Нимкоронг, ваҳимали... Иттифоқо, Намоз ўғри деганини ушбу минора тепасидан ташлашмоқчи бўлишибди. Минора мезанасида қолдирилган машхур ўғри, эрталда қарашса, йўқ эмиш, хайрон қолишибди. Учиб кетдимиз? Қайга гойиб бўлди?

Икки дон мих билан минора тепасидан маҳбус эсон-омон тушиб, жуфтакни ростлаб қолган экан...

Шарафли ва муборак саждаларга, қутлугъ зиёратларга, улугълар қадамига гувоҳ, қонли фожиалар шоҳиди бўлган бу минорани одамлар етти марта айланиб, ният қилишар экан. Тилак-лари бажо бўлармиш.

Мен ҳам зиёрат қилдим. Етти марта айлангунча ҳаяжон ва титроқ ичда қолдим. Минора барлари ёйилиб борар, ҳар гал бир ка-

дамга кўпаяр, менинг ҳайратим ошар, минора эса қурраи заминдан кўтарилиб бораётган Семургдай ҳаволарди. Бикинидаги бино эса очилган қанотлардай маҳобатли париллар, майда гишт ётқизилган саҳида менинг бошим айланар.

Аср бошида бу тилсим шаҳар тепасида бало қузуғилари ёғдирган оловли ўқлар вазиллар, минорлар елкасига чирсиллаб тегар, улар девдай титраб кетар. Томошага чиққан оломон ер тишлаб қўчаларга қўзилиб қолар. Ваҳм, йиги, чинқирик эшитилар. Баққоллар, ҳалвопазлар, базозлар моллари растасида сочилиб қолар.

Саждага бош қўйилган ерларда портлаган бомбалар аждаҳодай қирққа бўлиниб кетар. Шинакларининг «тишлари» тўкилар. Арқнинг қанотидаги оппоқ мармар иморатлар далва-далва бўлган аросат йиллар чарроси қулогимни том битираб.

Ўқларнинг темир ғилофлари писта пўчоқларидай қўчаларда сочилиб ётар. Эшиклар тамбаланган. Аввалги «тақ-тақи» дарвозалар йўқ. Милтиқларнинг қарсқарс даг-дағаси ариллар.

Шаҳар кўрқинч туш қўргандай босинқирар, обхонаю регхона, канохона даҳшатлари шаҳарга сизиб чиққан, ундан-да беш баттар эрди.

Чоллар хумларга, эски тандирларга яширинган. Сулув қизлар, келинчақларнинг юзларига қора суртиб, жулдур қийинтириб қўйишган, йигитлари сомонхоналарга, отхоналардаги беда гарамларига яширишган.

Дўконларнинг омонатгина бўйра эшиклари гув-гув ёнар, одамлар: «ё, Аллоҳ», деб мол-ҳолга қарамай, уларига ура қочшарди. Тимларнинг одам тўла йўлак-лари вабо йўлаган шаҳардай ҳувиллаб ётар. Саросимадан юрак олдирган одамлар ён-атроф қишлоқларга, қариндош-уруғлариникига бир кечада зимдан гойиб бўлишарди.

Тўзган ари уясидай қадим Бухоро ўт ва ёнгин, йиги-сиги ва гирдоб ичда эди.

Арқнинг этагида қайвони биби Зайнаб яшайди. Унинг келини, ўн олти ёшли келинчақ тетапоё гўдагини олиб бу оқшом киши билмас Тахтиёнга ўрнар. Биби Зайнабнинг ўғли Низомбекдан бошқа ҳеч кими йўқ эди. У йигирма йилдан бери амир эшигида қайвонлик қилади. Унга қизлар саралаб келади, Амир хотинларининг хизматига шай. Қўрилар ва жориалар устидан назорат қилади. Ўғли амирнинг сарбози эди. Йигирма беш йил иссиқ-совуқ кунларда, жангу жаддаларда юравериб, зотилжамга чилинди. Кеч уйланди. Бир ўғил кўрди. Ўғилча

тил чиқармай, сарбоз дунёдан ўтди. Келинчақ тул, бола сағир қолди. Неваранинг тақдири, келинчақнинг ҳуснидан хавотирланган биби Зайнаб уларни қудаси бобо Жаҳмат хонадонига юбормоқчи.

Товуқлар кўноққа чиққан кўр қоронғуда икки-уч яқини йиғилди. Ими-жимиди маслаҳат: сағирнинг ҳақини ажратиб бериш. Ҳовлини унинг маҳрига ўтказиш. Сағир қабир бўлса, ҳовлига эғалик қилади, ҳозирча бедахл турсин, дедилар.

Биби Зайнаб бисотидаги энг сархил матолардан, адрас ва кимхоблардан, қарға шойи ва алочадан бир тугунга тугди. Мўъжаз қутидаги зебу зийнатларни келиннинг туғунига қўшди. Файтун жиловини ишончли хизматқори-га тутди. Келин ва неварани жўнатиб қолди.

Дарча зулфинини илди. Мунақаш тоқчалардаги чинни пиёла ва лаълин товоқлар, равоқлардаги қуроқ «қошли» ёстиқлар, ойнахалта, нақшин офтобалар ҳаммаси ғарибликдан, ёлғизликдан, чорасизликдан сўзалар. Кафшандоздаги пўнакли қавушчалар, қозикдаги қизил паранжи, ҳувиллаб қолган бешик унинг хўрлигига хўрлик қўшар... Етмишдан ошган Зайнаб биби мунгайганча Аллоҳга тавалло қилар, унисиз йиглар. Неварасининг «гув-гуви»ни соғинар, келиннинг маънос ва шикаста овозини қўсар, безгакка йўлиққандай қақшар.

Дунё остин-устун бўлди. Умр савдоси поёнига етди. Замон алғов-далғов. Қариндош билан хеш ўртасидаги йўллар кўмилди. Қўрқув ва ҳарос ёқага илондай ўрмалар. Қўчаларда энди ҳўкиз терисидан тикилган тавлиннинг «там-там» овози эшитилмас, аҳён-аҳёнда ўқ қарсиллаб кетар.

Чинни товоқдаги шовла ҳам қўл урилмай қолди. Хум чойнакдаги чой совуб, пиёлалар аждар оғзидай бўш турар. Биби Зайнаб ҳайлаётдай меҳмонхонада узок илтижо қилиб, хуфтон намозини ўқиди. Қўкрагида бир чўғ туриб қолган, ичини ёндирар. Қўзаларига жимма-жимма ёш тўлар.

Юраги мумдай эриб борар, қулогига неварасининг қиқирлаган эрка товуши қирар, намоз руқларидан адашиб кетар, «астағфиллоҳ» деб яна вазига тушарди.

Сўнги сажда.

Субхона раббиа алъа.

Субхона раббиа алъа...

Сўзалар майин ирмоқдай шилдирар, пистикчи шойи қўйлаги этаклари ёғилиб турганида майин шитирлар, хон ибодат ва тоат хонишига ғарқ эди. Яна неварасининг мусичадай гув-гув овозини эшитди.

Бошини кўтармоқчи эди. Лекин боши чўндай оғир, кўза кўрин-

мас занжирлар билан у ерга боғлаб ташланган эди. Саждага бош қўйганча... Шохона ҳаётдан, амир саттанатидаги ҳашамдан, канизларнинг маҳзун ва полон ҳаётидан буткул чарчаб, мангу уйкуга кетди.

«Марги ширин» билан ўлган боқира қизларнинг талвасасидан ўртанмаган қалб неварасининг фаришта жилмайишлари соғинчида тўкилиб адо бўлди.

Хонзоданинг орқасочлар тақилган, кумуш ва ёқут қадалган садафакларини тилла патнисда кўтариб, орқасидан юрувчи ходималарни томоша қилиб ўрганган кўзаларга келиннинг мутеъ боқилари, меҳрибонлиги аъло кўриниб, бир тунда адоин тамом бўлди.

Сарбоз ўғлининг тобути бошида эриманган тош юраги икки дилпораси айрилигига тоб бермади...

Биби Зайнабни намози жумъа куни кўтардилар.

«Онам»лаб борувчиси йўқ эди. Келин мусибатни анча кеч эшитди. Бухорода ниқолиб бўлган. Амир қочган, шаҳар гирдибод ичра эди. У келолмади. Ҳовли хатм қилиниб, давлат ихтиёрига ўтди. Сағир қабир бўлгунча эса йиллар бор эди.

Тўпга тутилган Арқнинг икки қанотидаги мармар иморатлар нураб кетди.

Мадрасалар, тимлар, зарга ботган амр дорусалтанаси ўғри урган уйдаи шумшайиб қолди.

Унинг ганжу ҳашаматини мамлакатнинг турли нигорхоналарига ташиб кетдилар.

Араб алифбосини билган орифи замонлар таъқибга учрадилар. Бошини сақлаб қолиш учун улар турли шаҳарларга қочиб кета бошладилар.

Жангга кирган одамлардай яраланган осори атиқаларнинг гўмбазлари, қуббалари, устунлари, топталган қошона, отхонага айланган масжидлар йигирманчи йилларнинг тилсиз гувоҳлари бўлиб қолдилар.

Минораи Калон кўксини ўқларга нишон қилиб тура берди. Уни ҳамон зиёрат қилишар, атрофидан етти қарра айланиб, тилак тилашар, ҳар қандай одам бир лаҳза сукутга чўмиб, абадиёт олдидаги умри капалак ҳаётидай бир нафасгина эканини англаб, зехни ёришиб қайтар.

Катта Минора ерга қўнган Ҳумо қушидай бўйини чўзиб турар. Масжид ва Мадраса — унинг икки қаноти. Чунки у самовий ҳаёллар, ёрқин тафаккур ва ўлмас Ақл фарзандидир.

Оҳиста қадам босаман. Тошлар садо беради. Унга гурур, армонлар қўшилиб янграр.

Юракларда ухлаб қолган

Уйғониш кўнгиригининг тиллари ечилар.

У тавл овозига ўқшайди. Ўзимни, ўзалигимни, ўз элимни, тилимни таний бошларман. Юрагимда бир қуш бола очади. У ёнган, қулга айланган

умидлардан тирилган Қақнуснинг полапони.

Ана шу Қуш тилида мен энди сўйлай бошларман...

угунги кунда ёзувчи Уткир Хошимов номига билмайдиган, асарларини ўқимаган ўзбек китобхони йўқ десак, лоф қилган бўлмаймиз. У ёзган китоблар тез тарқалиб кетади, қўлма-қўл бўлиб, меҳр билан ўқилади. Бунинг сабаби жуда оддий:

ёзувчи ҳар бир асарини қалб қўри билан ёзади, кўпчиликини ўйлантириб юрган муаммоларини, дардларни, орзу-армонларни содда, таъсирли, самимий тарзда юракка етиб борадиган қилиб айтади. Ана шу фазилати туфайли унинг дастлабки йирик асари — «Чўл ҳавоси» устоз Абдулла Қаҳҳор нигоҳига тушиб, талабчан адиб олқишига сазовор бўлган эди. Бу эса камдан-кам ижодкорга насиб этадиган бахт. Биз ана шу йилларда дорилфунун талабаси эдик. Адабиётга, бадий асарга баҳо берадиган мезонлар бошқа эди у пайтларда. Мактаб партасидан бошлаб «адабиёт — синфий кураш курали» эканлиги, «ёзувчи воқеликни революцион тарзда акс эттириши» лозимлиги, ҳар бир асарда «янгилик билан эскилик кучларининг шафқатсиз тўқнашуви» зарурлиги, бу тўқнашувда «соғлом, янги кучларнинг ғалаба қозониши» шартлиги ва ҳоказолар қўлоғимизга роса қуйилганди. Асарнинг «замонавийлиги», «мавзунининг актуаллиги», «турли миллият вакиллариининг образи яратилганлиги», аниққас, «чўлқувларлар» ёки «оловкорлар» фаолиятига бағишланганлиги катта аҳамият касб этар, китобнинг босилиши ва минг-минглаб нусхада тарқатилишига йўл очиб берарди. Олий даргоҳда олаётган билимларимиз ҳам деярли шу йўналишда эди. Ёш ёзувчининг боғи асари эса негадир бундай қолипларга мос келмасди. Сабаби, унда бирон-бир бошқача фазилат билан ажралаиб турадиган фаёуллода қаҳрамонлар эмас, аксинча, биз ҳар кун кўравериб кўнишиб кетган, шундоққина ёнимизда яшайдиган оддий одамлар ҳаёти, тўғирроғи, тақиси ҳайдайдиган йигит билан толиба қизининг ҳеч бир жиҳати билан ажралаиб турмайдиган севги саргузаштлари тасвирланган, оддий инсоний муносабатлар улугланганди. Асар услуби ҳам қандайдир бошқача — илк оҳангларда битилган, севилганларнинг мактуби шаклида ёзилганди. Хуллас, на «мавзу», на «ғоявий юксаклиги» билан «кўзга ташланиб» турмайдиган бу кичкинагина қисса улкан адибга манзур бўлганига биз талабалар ҳайрон қолган эдик.

Бу йилларда энди-эндигина бошланган илиқлик ҳаётга кенг кириб келаётган, бутун совет адабиётини ўзгариш шабадаси эсэётганди. Расул Ҳамзатовнинг оташин лирик шеърлари, Чингиз Айтматовнинг романтик эҳтиросга йўғирилган жўшқин қиссалари, Қайсин Қўлиев, Е. Евтушенко, Р. Рождественский, Б. Ахмадулина ва бошқа ўнлаб ижодкорларнинг инсоний меҳр, эзулиқ, олижаноблик билан сўғирилган самимий асарлари миллионлаб одамларнинг юрагига маънавий ўзгаришлар яратётган эди. Мана шу соғлом руҳ ўзбек адабиётининг катта оқсоқолларини ўрта авлоддан тортиб, навқирон ижодкорлари қалбига забт этган, энди бошқача ёзиш, босма қолипларни парчалаш зарурлигини дегарли кўпчилик дил-дилдан англай бошлаган эди. Биров иккиланиб, биров чўчиб турадиган бундай пайтларда ёшлар ташаббускор, жанговар бўлади шекилли, Улмас Умарбеков, Учқун Назаров, Шукру Холмизаевларнинг кундалик оддий турмуш, тирикчилик ташвишлари билан банд бўлган одамларнинг маънавий дунёсини бир қадар ҳаётий, жонли акс эттирувчи асарлари олдинма-кейин майдонга келди. Эркин Вохидов, Абдулла Орипов, Рауф Парфи каби ҳассос шоирлар эса, инсон қалбидеги фақат севинч оҳанглари эмас, балк биз билан бир умрга бирга юрадиган мунгли изтироблар, нола-ғамларни ҳам шеърини сатрларда жонлантиришга журъат этдилар. Бу ҳаётбаш йўналиш, чинакам инсоний мазмун адабиётимизда мустақкам ўрин олиб, чўқур илдиришти учун кўплаб бахслар, мунозаралар, жиддий тўқнашувларни енгиб ўтишга тўғри келди.

Уткир Хошимовнинг «Чўл ҳавоси» қиссаси адабиётимизга қайтадан кириб келаётган мусаффо иқлимдан баҳраманд бўлган илк қалдирғоч асарлардан бири эди. Дастлабки му-

НОТАНИШ ОРОЛГА САЁҲАТ

ваффақиятдан руҳланган ва устоз Абдулла Қаҳҳорнинг ҳайрихоҳлик билан ёзган илиқ мактубини ўқиб: «Мендан ёзувчи чиқиши мумкин экан», деган ишончга келган адиб кўтаринки руҳда ижод қилди. Турмуш ташвишлари, оила, бола-чақа ғами билан банд бўлган оддий меҳнаткаш одамларнинг қалбга яқин қиёфаларини суратлангича борди. Ижодий изланишлар маҳсули сифатида бир қатор ҳаётий ҳикоялар ва «Шамол эсаверади», «Одамлар нима деркин?» номли қиссалари дунёга келди. Буларнинг савияси бир хил эмас, уларда маҳорат ва психологик таҳлил жиҳатидан баланд-пастликлар борки, бу ҳақда бир пайтлар адабий танқидчиликда ҳам анча-мунча гаплар айтилган эди. Энг муҳими, ёзувчининг ўзи бу нуқсонларни вақтида англаб, зарур хулосалар чиқара олди ва ёзаётган ҳар бир янги асарига катта масъулият, талабчанлик билан қарай бошлади. Натижада, Уткир Хошимов ижодида куртак тарзида юз кўрсатган майин лирик оҳанглар кучайиб, нозик руҳий таҳлил ва характерлараро тўқнашувлар, зиддиятлар тасвири ҳаётийлик, теранлик касб этди борди. Ёзувчи қаҳрамонларининг хатти-ҳаракатлари, ўй-кечинмалари, драматик ҳолатларини пухта далиллаш, асардаги энг майда тафсилотлару кир-чикирларгача аниқ ва ёрқин тасвирлаш зарурлигини англаб етди. Энг муҳими, у ҳаётнинг шафқатсиз ҳақиқатларини, эзулиқ ва ёвузлик ўртасидаги азалий курашни дадил акс эттиришга киришди. Кўтаринки руҳдаги самарали меҳнат натижада бирин-кетин «Муҳаббат», «Урушнинг сўнги қурбони», «Деҳқоннинг бир кунини», «Узун кечалар», «Нурли халқчалар», «Одам овози» сингари ҳикоялар, «Баҳор қайтмайди», «Қалбинга қулоқ сол» қиссалари, «Нур борки, соя бор» романи ҳамда долзарб ҳаёт муаммолари куюнчақлик билан таҳлил этилган «Қалбининг оппоқ дафтари», «Муқаддас қасамни бузганлар» сингари ўнлаб жўшқин мақолалари ёзилди. Бу асарлар ёзувчига катта шўҳрат келтирди, ўқувчилар ўртасидаги обрў-эътиборини юқори кўтарди.

«Урушнинг сўнги қурбони» ҳикоясида 1945 йилининг оғир кўклами тасвирланади. Уруш эндигина тамом бўлган пайтлар. Муҳтожлик, қатъчилик ҳаммани еб, адоий тамом қилган. Ёзувчи типик манзаралар яратиб, ана шу йиллар руҳини қайта жонлантиришга муваффақ бўлди. Бола-чақали, ўй-рўзгорли ака-ука ёнма-ён яшайди. Катта ака туну-кун меҳнат қилиб, оиласини зўр-базўр боқади, укаси оғир касал, анчадан бери ётиб қолган. Унга дори-дармон ёки озиқ-овқатдан қарашай деса, қўли калтали қилади. Топгани болаларидан ортмайди. Бутун илқини томоғига экилган қўлунпайдан. Тезроқ пишиб етилса, бозорга чиқариб сотиб, бола-чақага кийим-бош, егулик олиш мумкин. Онанзор эса бемор ўғлига мадад тополмай қуйиб адоий-тамом бўлган. У каллаини саҳарда

туриб, катта ўғли ва келинига билинтиймай «ўғирлик» қилишга мажбур бўлади, бир-икки ҳовуч қўлунпай териб, сил билан оғриган хаста ўғлига сут сотиб олишни ўйлайди.

Ёзувчи буларнинг ҳаммасини босиқлик, вазминлик билан холис тасвирлайди. Маиший деталлар, қаҳрамонларнинг ички кечинмалари, шароит — ҳаммаси аниқ ва пухта, ўз меъёрида берилади. Замона зайли одамларни не куйга солгани ҳикояда таъсирли лавҳаларда чизила боради. Кимдир яширинча полиз оралаётганлигини сезиб қолган катта ўғил ўғрини жазолаш учун электр токига уланган яланғоч симни тунда эгат ичига ташлаб қўяди. Бундан беҳабар она бечора навбатдаги «ўғирлик»ка чиққан пайтда, ток уриб ҳалок бўлади. Бу муъжазгина ҳикоянинг хотимаси ўқувчини қаттиқ ларзага келтиради. Йўқчилик туфайли аниқ фожиага йўлиққан кичик бир оиланинг нохуш қисмати қалбимизни изтиробга солади. Уруш тамом бўлди. Бутун ўлкада байрам, чекка бир ўзбек хонадониде эса аза... Нега? Нега шундай? Бу шўрманглай халқ бошига тушаётган мусибатларнинг нега чеки кўринмай демайди? Бу забун аҳвол қачонгача давом этади?

Ҳикояни ҳар ким ҳар хил талқин қилиши, ўзича тушуниш мумкин. Мен уни ҳозир қайта ўқир эканман, кўнглимдан беихтиёр юқоридаги фикрлар ўтди.

«Баҳор қайтмайди» қиссаси ёзувчига чинакама катта адабий шўҳрат келтирганини алоҳида таъкидлаш лозим. Унда туғма истеъдодини камолга етказиш ўрнига эгри йўللарга кириб кетган санъаткорнинг фожиа қисмати моҳирлик билан тасвирланади. Катта ижодкор бўлиш учун ёлғиз қобилиятнинг ўзи кифоя эмас, энг аввало одам бўлиш, кўпчиликининг қорига яраш, бошқаларнинг юкини енгил қилиш лозим. Қисса қаҳрамони Алимардон эса бунинг тескарис. Унда худбинглик кучли. У шахсий манфатини ҳамма нарсадан устун қўяди, ўз мақсади, иззат-нафси йўлида бировларнинг бахтига чанг солишдан ҳам тап тортмайди. Анвар болаликдан қадрдон дўсти бўлишига қарамай, у кўнгил қўйган қиз — Муқаддамни йўлдан уради. Унга уйланиб олгандан кейин эса бошига кўпдан-кўп мусибатларни солади, ҳўрлайди.

Алимардон табиатидаги худбинлик шўҳрат-парастлик билан эгизак. Санъат оламида ҳам у ниҳоятда кибрланиб кетади, бошқаларни назар-писанд қилмай қўяди. Бу — истеъдод фожиясининг бошланиши. Қаҳрамон табиатидаги иллатлар улғая боради, шон-шўҳрат, осонлик билан қўлга киритилган катта бойлик, узлуксиз машаққотлик уни буткул йўлдан чиқаради. Ёзувчи жуда ўринли, шоирона қисс топади: ой қанча тўлишиби балиндламасин, қанчалик яраклаб кўрнимасин, уни само гумбазидан пасаядиган, яримта бўладиган нуқтаси ҳам бор. Ҳаёт Алимардоннинг қилмишлари

учун шафқатсиз жазо беради. У айна камолат пайтида эришган барча нарсаларидан жудо бўлади: хотини ташлаб кетади, ёлғиз фарзанди танимайди, ошналар ундан юз ўгирадилар, истеъдоди ҳам сўна боради. Унинг кўзи кеч очилади, энди ҳаётини ўзгартириш, бошқача изга солиш имкони йўқ. Умр баҳори беҳуда ўтди. Елга совуриди. Уни ҳеч ким, ҳеч қачон қайтара олмайди. «Баҳор қайтмайди!» Асар номи ҳам Алимардон фожиасини бўрттириб, кучайтириб, таъкидлаб туради. Асар хотимасида жуда таъсирли бир детал ишлатилган: Алимардоннинг қабри устида бир вақтлар ҳиёнат зарбасига учраган Анвар ўтирибди. Баҳор палласи қабр ёнида ёлғиз қизғалдоқ очилади. Эрта-индин тўкилиб кетишидан беҳабар ял-ял енади. Гўзал ва аламли ташбеҳ!

Алимардон тақдирининг тез ҳазон бўлиб кетадиган қизғалдоққа қиёс қилинишида теран маъно, катта ҳаётини мазмун бор. У ўқувчини умр ўткиничи эканлигидан огоҳ қилади, уни қандай ўтказиш лозимлиги ҳақида жиддий ўйлашга, мулоҳаза юритишга даъват этади.

Қалб туғёнларини, турмушдаги чигал тақдирларни, муносабатларни тасвирлаш ва улардан катта ҳаётини умумлашмалар чиқариш, воқеаларни эҳтирос билан самимий баён этиш майли ёзувчининг кейинги йирик асарлари — «Қалбнинг қулоқ сол» қиссаси ва «Нур борки, соя бор» романида ҳам етакчилик қилади. Булар ҳақида ўз вақтида кўп ёзилган. Ҳатто ўз даврида таниқли «мафкурашунос»лардан бўлган марҳум олимларимиздан бири «Қалбнинг қулоқ сол» қиссаси ҳақида жуда галати бир фикрни айтган эди. Вулгар социологизм турғунлик йилларида қандай тусда «ривожланишни» яққол кўрсатувчи бу «таҳлил»ни тўла келтириш фойдали деб ҳисобладилар: «Урта Осиё ва Қозғоғистон халқлари адабиётининг буржуа текширувчилари ўтмиш ҳаддан ташқари завқланиб тасвирланган асарлардан парча кўчиришни яхши кўрадилар. Масалан, Урта Осиё халқлари адабиёти ва тили бўйича америкалик мутахассис (АҚШ, Колумбия университети) Роберт Ж. Баррет ўз мақоласида Уткир Хошимовнинг «Қалбнинг қулоқ сол» қиссасининг мазмунини сўзлаб беришга катта ўрин ажратган. Бу асарда студент қиз ва йигит ўтмиш фани ва меъморчилиги ёдгорликларидан фахрланидилар ва уларнинг муваффақиятларидан фойдаланиш ҳақида ўйлайдилар. Буржуа тадқиқотчиси, бундай асарлар, «янада синчилаб текшириб чиқишга арзийди» деб ҳисоблайди.

Уткир Хошимовнинг қиссасидаги бу студентларнинг ўтмишдаги улуғ олимлар, қадимги меъморларнинг маънафати ва уларнинг анъаналаридан фойдаланишга эътиборини қўришида фойдаланиш ҳақидаги мулоҳазаларида тирноқ орасидан кир излайдиган нарса йўқдек кўринади. Қисса ёмон ёзилмаган. Бироқ студент қиз Чарос билан студент Ёдгорнинг Урта Осиёнинг ўрта аср маданияти фарб маданиятидан юқори бўлган, Беруний Америка китъасининг мавжудлигини Колумбдан аввалроқ айтиб берган, теурийлар давридаги расомлар ўша давр фарб расомларига қараганда реалист-роқ эдилар, деб умуман тўғри гапни ҳаддан ортиқ даражада бўрттиришлари буржуа идеологларининг советларга қарши хуружлари учун қандайдир асос бўлиши ҳам мумкин. Ўтмишга ҳаддан ташқари махлиб бўлиш буржуа тадқиқотчиси учун бебаҳо топилмадир». (Марат Нурмухамедов. Адабиёт ва мафкура, Тошкент 1977, 47—48-бет).

Қаранг-а! «Тирноқ орасидан кир излаш» бундан ортиқ бўладими? Ҳатто ўтмиш ҳақида завқланиб, гурурланиб гапириш ҳам қатагон қилинади-я! Яхшиямки, замон бошқача. Бўлмасе...

Лекин бу мулоҳазалардан, юқоридаги асарларда мутлақо нуқсон йўқ, деган хулоса чиқмаслиги керак. Уларда муайян камчиликлар ҳам мавжуд. Масалан, «Нур борки, соя бор» да журналист Шерзод ҳаётининг турли қатламларидаги гайриқонуний ишлар, жиноятчилар тўдасига қарши курашиш жараёнида кўп қийинчиликлар, оғир синовларни бошдан кечирса-да, баъзи пайтларда осон ғалаба қозонаёт-

гандек таассурот қолади. Бу ўринда ёзувчи ҳаёт ҳақиқатига қарши борган деб бўлмайди. Курашлар сўнггида адолат қарор топишига шубҳа йўқ. Бунга кўплаб мисоллар келтириш мумкин. Аммо ҳаёт жуда мураккаб, уюшган жиноятчилик эса ниҳоятда катта куч эканини айниқса бугун яққол кўриб турибмиз. Роман яратилган вақтда ўғирлар, қаллоблар, фирибгарларни билардигу, аммо уюшган жиноятчилик, тўғрироғи, мафия ҳақида аниқ тасаввуримиз йўқ эди. Мен аминманки, ёзувчи шу асарини ҳозирги кунларда ёзганда, тўқнашувлар қўлами янада кенгроқ ва шиддатлироқ акс этган бўларди.

Ёзувчининг кейинги икки асари — «Дунёнинг ишлари» қиссаси ва «Икки эшик ораси» романи адабиётимизда жиддий воқеа бўлди. Биринчи асар ҳақида мактос гаплар ҳам, танқидий мулоҳазалар ҳам кўп айтилди. Уларни бирма-бир санаб, муносабат билдиришга ҳозир имконимиз йўқ. Аммо шунини очик айтиш керакки, бу қисса Она муҳаббати ҳақида адабиётимизда яратилган сара асарлар қаторида туради. Уни ўқувчилар яхши қутиб олдилар. Қисса асосида яратилган телефилм ҳам муҳлисларга манзур бўлди. Асар қисқа фурсат ичида кўпгина қардош халқлар тилларига таржима қилинди, хорижий мамлакатларда чоп этилди.

«Икки эшик ораси» романида ҳам уруш жароҳатлари кенг тасвирланган. Маълумки, ўзбек адабиётида бу мавзуда бир қанча йирик асарлар яратилган. Мирмуҳсиннинг «Дегрез ўлими», Ҳамид Ғуломнинг «Тошкентликлар», Иброҳим Раҳимнинг «Чин муҳаббат», Раҳмат Фахрийнинг «Ҳазрати инсон», Асқад Мухторнинг «Давр менинг тақдиримда», Саид Аҳмадининг «Уфқ», Одил Ёқубовнинг «Эр бошига иш тушса» романлари бу давр фожияларини акс эттиришга бағишланган. Мазкур адиблар билан ижодий мубоцақа қилиб, ўз сўзини айта олиш қийин, албатта. Уткир Хошимов бу оғир ишни ундадилаб, уруш йиллари ҳамда ундан кейинги ҳаётнинг қўламли манзараларини гавдалантиришга муваффақ бўлди. Ёзувчи шакл жиҳатидан ўзинга ҳос йўл тута олди. Асар бошдан-оёқ қаҳрамонларнинг ҳикоялари асосига қурилган. Бу эса турли қиёфа ва феъл-атворга эга бўлган, маънавий жиҳатидан бир-биридан кескин ажралиб турадиган одамлар қалбини, руҳий кечинмаларини таҳлил қилиш учун катта имконият туғдирган. Китобхон кўз ўнгига Робиня, Қора амма, Ориф оқсоқол, Хусан Дума, Шумурод, Раъно, Музафқар, Умар зақунчи, Абзий ва бошқа образлар аниқ чизилган шакл-шамоилли, бетакрор хусусиятлари билан намён бўлади.

Ёзувчи, айниқса уруш йилларидаги оғир ҳаёт манзаралари, йўқчилик, муҳтожлик туфайли одамлар бошига тушган савдоларни тасвирлашда маҳоратини намён қила олган. Аввалги асарларида ҳам шу давр фожиялари яхши чизилганини эсласак, адиб бу мавзуга доир зиддиятларни, мураккаб турмуш ҳодисаларини яхши ўрганган, қалбдан ҳис қилиб ёзганини яққол сезамиз. Мазкур роман кейинги йиллар ўзбек адабиётининг ютуғи сифатида Ҳамза номидagi Узебекистон Давлат мукофоти билан тақдирланди.

Адибнинг бундан икки-уч йил илгари ёзилган «Икки қарра икки беш» асари ҳам кўпдан-кўп бахслар, мунозараларга сабаб бўлди. Ҳажвий усулда битилган ва шартлилик унсурлари кучли бўлган бу асарда турмушимизда кенг авж олган қўшиб ёзиш иллатлари фож қилинади. Яхшиси, қиссани баҳолаш учун ўқувчиларнинг ўзинга сўз берайлик. Мана, китобхон хатларидан айрим сатрлар: «Айнан Шодивой ва Қўшоқвойга ўхшаган ўқувчилар ҳам бизнинг қишлоғимизда учраб туради. Икки олса, уч қўядиган ўқитувчиларимиз ҳам бор... Мен доктор бўлишни орзу қиламан, лекин оила шариоитим оғир. Дадамга раҳим қелади. Эрталабдан кечгача далада иш қилади...» Гулчехра Жўраева, Андижон области, Москва райони.

«...раҳбар доираларда соф виждон билан ишлайдиган одамлар борми, сиз шунга ишонасизми? Наҳотки, уларга бу қандай ўғирлик, қайтинг бу йўлдан деб айтгучи бир мард инсон топилмайди?..

Нима учун ҳамма бирдек яшамайди. Масалан, агар амалдор касалланса, энг яхши палата, дори-дармон, врачлар ҳам шунга мулозимат қилишди, албатта унинг пули кўп, улар ҳам шундан манфаатдор. Бундай ноҳақликлар бутунлай йўқоладими? Мени ана шундай саволлар жуда қийнайди». Р. Қурбонова. Хоразм, Хазорасп.

«Аммо мен $2 \times 2 = 5$ » сатирик қиссасининг айрим жойларига тушуномаяман. Нима учун энди замонавий даврда ёзилган қиссада Қўшоқвой Салимов «Универсал» тракторидада култивация қилиб юрибди-ю, Раис бува «Нива» машинасида бригада далаларини айланиб юрибди? Ахир «Универсал» тракторининг охириги маркаси 1964 йилда пахта далаларидан чиқарилди-ку! «Нива» эса 1974—1977 йилларда чиқди...» А. Муродов. Учқудук.

Хуллас, мазкур қисса муносабати билан битилган хатларда ўқувчилар асарни макташ, маъқуллаш билангина қиёфаланиб қолмайдилар, балки ҳаёт муаммолари ҳақида дардлашадилар, аъморларини очикчасига ўртага ташлайдилар. Ёзувчи китобхон юрагига чўғ солиб, уни ўз қадр-қиммати, турмуши ҳақида ўйлашга, атрофидаги воқеа-ҳодисаларга танқидий қарашга, ҳушёрликка қорай олган экан, асар айрим камчиликларига қарамай, ўз олдиға қўйилган эзгу вазифани бажарган, деб дадил айта оламиз. Зеро, асарнинг умри узоқлиги, яшовчанлиги ўқувчи қалбидан жой олгани, ундаги лоқайдлик ҳисларини парчалаб, фаолиятга, курашга қорлагани билан белгиланади.

Уткир Хошимов ижодидаги яна бир фазилат ҳаётдаги долзарб муаммолар, ечимини кутаётган қайноқ масалаларга ўз вақтида фаол муносабат билдиришида кўринади. Турғунлик, рост сўздан қочиш авж олган йилларда миллионлаб «Зангори экран» мухлисларини ҳаяжонга солган «Баҳс» кўрсатувини эсланг. Кейинги икки-уч йил ичида у публицистик сифатида жумҳуриятимиздаги мавжуд ноҳуш аҳвол, иқтисодий танглик сирлари ҳақида куюнчақлик ва чуқур таҳлил руҳи билан суғорилган жиддий мақолалар эълон қилди. «Ўзбек иши», «Нега, нега?» каби дардчил ҳикоялар ёзди. «Авлодларга нима деймиз?» мақоласида ёзувчи ўзбек деҳқони манглайига битган асосий фожияни тўғри белгилайди.

Уткир Хошимовнинг публицистикасида жанговар рух, курашчанлик мавжуд. Бу хусусият «Дўстлик ҳурматдан бошланади», «Мантқиқ қани?» сингари чиқишларида аниқ кўзга ташланади. Айниқса, унинг яқинда эълон қилинган «Давлат сир» мақоласи бу жиҳатдан ажралиб туради. Унда жумҳуриятимизнинг тақдирини ҳақида шахсга сизиниш ва турғунлик йилларида ҳар хил баҳоналар билан одамларимизнинг қадри ерга уриб келингани, ўзбек тили ва маданиятини камситиш ҳамон давом этаётгани сингари муҳим ҳаётини муаммолар дадил ўртага қўйилади. Ёзувчи ўз мулоҳазалари ва умумлашмаларини мантқиқан пухта исботлаган мисоллар, қиёслар, далиллар асосида ўртага қўяди, фикрларини очикчасига рўйи-рост айтади. Адибнинг бутун ижодида хос бўлган ана шу куюнчақлик ва самимият мазкур мақолага катта ҳаётини қувват, таъсирчанлик бағишлаган.

Адиб «Машаққатли сафар» деб номланган мақоласида шундай ёзади: «Ҳамиша бир орзу билан ашайман. Шунанга бир китоб ёзсангиз, уни ўқиган китобхон ҳамма нарсани унутса, асар қаҳрамонлари ҳаётини билан яшаса. Китобни ўқиб бўлган қуни кечаси билан ухлолмай тўлғаниб қисса, яна ақали билан неча кун гарангсиз юрса... Орадан йиллар ўтиб асарни қайтадан қўлига олганида тагин ҳаяжондас... Энг катта орзум шунки. Яхши ният, Адибнинг талай китоблари ўқувчилар томонидан худди шундай қутиб олинаётгани бор гап! Ўзининг эллик ёшини қўлма-қўл ўқилаётган ажойиб ҳикоялар, қиссалар, қўш роман ва ўткир публицистик мақолалар, кулгили ва аламли драматик асарлари билан нишонлаётган истеъдодли ёзувчимиз бу эзгу орзуларига бундан кейин ҳам етишига, халқимизни ҳали кўплаб бақувват асарлари билан хушнуд этиштига интилгаб муҳлислари номидан тилакдошлик билдирамиз.

Ортиқбой АБДУЛЛАЕВ,
филология фанлари номзоиди

Гулом МИРЗО

Тутнинг тепасида инми — хотира,
Торс икки бўлиниб яшайди юрак.
Онажон, ҳаттоки тушимга кирар
Қўнғирот йўлида иккита лайлак.

Арқон судраб ўтар илонлар йўлдан,
Тошбақа осмонни кўчириб ҳалак.
Очилар иккита оқ атиргулдай —
Қўнғирот йўлида иккита лайлак.

Қўнғирот йўллари тупроқдир билқ-билқ,
Бошимда каллапўш, бошингда желак.
Бизни кузатарди, кутарди интик,
Қўнғирот йўлида иккита лайлак.

— Ассалом, буважон, салом, моможон!
Чангли калишларни ўпарди пойгак.
Улар-ку ўтдилар. Бормикан омон —
Қўнғирот йўлида иккита лайлак.

Хиноли кафтини бошимга босар,
Тонгни даканадай ўраган фалак.
Онажон, мен сени соғиндим роса,
Онажон, мен сени кўришим керак!

Наҳот шунча соғинч, наҳот шунча русса —
Қўнғирот йўлида иккита лайлак...

Кўклам ковушининг патаги ҳам гул,
Табассуми чаман, йиғиси чаман.
Шунча гул ичинда, негадир, нуқул —
Мен гулни соғиниб яшайвераман.

Чорбоғларда ниҳол, йўлларда ниҳол,
Қучоғларда ниҳол, қўлларда ниҳол,
Тўлиб кетар ўнгу сўлларда ниҳол,
Мен нозикниҳолни қўмсайвераман.

Баҳор — соғинчларнинг сайёр ватани.
Баҳор, соғинчларим оқ қилмиш сани!..
Юрган йўлларимда қоқигул ёниб,
Мен ҳануз баҳорни излайвераман...

Қашқадарё

Ёшлар илҳоми

Урмон ОМОН

Умр

Умр ўтган сари мунчалар ширин,
Очилмаган орау-ғунчалар ширин.
Кошкийди кўп бўлса бахтиёр дамлар,
Севинчки сония қанчалар ширин!

Қанча қониб ичсанг ҳаёт шаробин,
Тирикликнинг таъми шунчалар ширин.
Сайёд қувган оху остида кечган,
Қўз очиб юмгудек ончалар ширин.

Иссиқ жон омонат, ишонмагин у,
Киприкда кулган юлдузчалар ширин.
Чекиб эл дардини сочим оқарди,
Оҳ умрим, бўлмасанг бунчалар ширин!

Юз йил умр кўрсанг, бир дамча бўлмас,
Бу дунёда яшаш қанчалар ширин!

Фарғона

Мухтор РАЗЗОҚОВ

Ёмғир

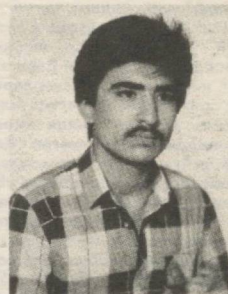
Булут кўкда солди гулдурас,
Ер бир лаҳза титради беун.
Сўнг... Шивирлаб ёға бошлади,
Сирларини тўкканча бутун.

Замин билан тиллашди ёлғиз,
Шивирлашди нима десалар...
Бир наҳорда ошкора қилди
Сирларини куртак — майсалар.

Фалак бир китобдир, ҳар юлдуз — ғазал,
Юлдузлар оҳанги таралар бесас.
Ва лекин кўплари тонггача етмай,
Бир-бир ўчиб, ғойиб бўлади абас.

Дурахшон бир осмон сайёрий жисм,
Тонгнинг жиғасига бўлолмас наққош.
Хайрият, кундузни ёд этган ёлғиз
Чўлпонни ҳар тонгда олқишлар Қуёш.

Бухоро.

Улуғбек ҚОЗОҚОВ

Жазирама саҳрода

Қўлларимга шароб тутди
Кимдир аъло баҳода.
Симирдим-у, ўзни кўрдим
Жазирама саҳрода.

Олов саҳро, қум ёнади,
Ёнар бардош номли тош.
Бардош кукун бўлган чоғда
Юрак нечук берсин дош?!

Не кўргулик тушди бошга,
Биров этган аламми?!
Буни чизмиш ёки илҳақ
Ҳақ тақдири қаламми?!

Шайтонми ё иблисмисан
Бу не ўйин, бу не сир?!
Банданики хароб этиб
Қаён кетдинг? Жавоб бер!

Асалмиди берганинг ё,
Тахирмиди билганим?!
Ёки ҳаёт йўлимикин
Менинг бу ён келганим:

Лабки ташна, юрак ёнар,
Борми бундан ортиқ сўз.
Эй, номаълум, ким бўлсанг ҳам
Шаробингдан бир қулт суз!

Навий

Абдулла ВАХШИОРИЙ

Аксинг қолиб кетсин қароғларимда

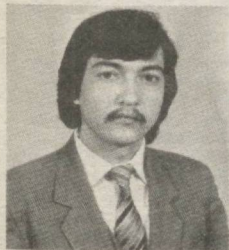
Севгилим,
Аксинг қолиб кетди менинг қароғларимда,
Кўзимни юмаман.
Энг нафис,
баҳорий гул япроғларига
ишқингни кафанлаб, кўзимда кўмаман —
Кўзимни юмаман!

Кўзларим меҳрини ховучлаб ичиб,
Қорачўғлигинга кўма бошлайсан,
Алдоқчи елларнинг баҳридан кечиб —
Кўзларимда гуллаб,
ўна бошлайсан!
Кўзимни очмайман!
Офтоб тиглари
хусни-жамолингни қилмасин пайкон!
Ножинс кимсаларнинг
келиб суқлари —
Тиламчи бўлмасин биргина мужгон!

Куёшсиз оғирдир, биламан, сенга,
Қалбим ҳарорати заррин нур эрур!
Ҳар бир риштасида ишқим намоён,
Ҳар бир риштасида
товланар осмон!...

Севгилим,
Фақат сен, аксингни кўзимда кўммакка,
Бир умр яшашга кўнмакка,
Бахтиёр,
шод гуллаб унмакка —
Аксинг қучоқлатиб,
бир умр
кўзимни юмакка —
Рози бўл!
Аксинг қолиб кетсин қароғларимда...

Денов.

Мухиддин БОБОЕР

Қишлоқ тун

Алла айтар қишлоқ узра тун,
Тан олади ҳориб товонлар.
Кўкда ойнинг юзига мафтун
Хиёл сураар маъсума онлар.

Теракзорда чарх йигиради,
Субҳишомда адашган сабо.
Билмам қайси уйдан таралар,
Дилга яқин ул «Қари наво».

Қушчаларнинг қароргоҳлари,
Хойнахой ҳув қизғалдоқзор том.
Қўшиқларин тутар хумори,
Вироқ, ҳали отавермас тонг.

Туш кўради қишлоқ осуда,
Бунча узун тунги аллалар.
Ҳамон кўздан қочиб уйқуси,
Уйғоқ ётар бўм-бўш далалар...

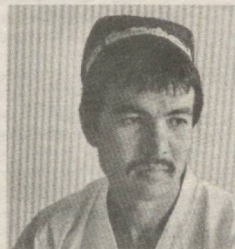
Навоийни ўқиб...

Эҳтирос чулғаган кўп қадим қўшиқ,
Ҳассос қаламкашнинг бокира байти.
Юракда тонг бўлиб уйғонада ишқ,
Шоҳона байтларни тинглаган пайти.

Асрлар кўйида яшринган маъно,
Хилқатда туйғулар келарми оқиб.
Кўзлар тўймайди-йй, тўймайди асло,
Турон сулувининг ҳуснига боқиб.

Поёни йўқ ўйлар, армонли дунё,
Кўксига дард сигмай тўлғонар қоғоз.
Сатрлар тилида сўз эмас гўё,
Шоир муҳаббатин куйлагани рост.

Суманбар сочидек узун кечалар,
Ҳали шам ўчмаган маҳзун сиёҳдон.
Бизни ўз «бўстон»и сари етаклар,
Ҳазал мамлакатин кашф этган султон.
Самарқанд.

Юсуф ХУДОНКУЛ

Озора жонни найлайин

(ТУРКУМДАН)

Ер йўлидан тонмади дил,
туғамди бу эртақ —
Ора йўлга игна ташлар,
Ў, жодугар, ў, тентак!

Чакалакзор тикони мўл,
Кўксим мани дардманам.
Тиконидан қонади-я,
Қонамаган товоним.

Дилда оташ, ўтдим, эй воҳ,
туғамди бу эртақ —
Ўртамизга ойна ташлар,
Ў, жодугар, ў, тентак!

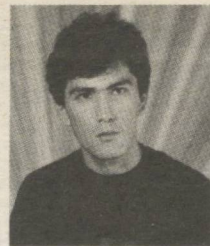
Ўт юрагим — улкан кемам,
Сув узра қулоқ отдим.
Ой, асрлаб ухлаб ётган
Балиқларни уйғотдим.

Ўтдим, бағрим тилка-тилка,
туғамди бу эртақ —
Энди йўлга тароқ ташлар,
Ў, жодугар, ў, тентак!

Қора ўрмон балчиғида
Оёққинам ботди-я.
Мендан йироқ
манзилларда
Эрким тонги отди-я.

Ишқ йўлидан тонмади дил,
туғамди бу эртақ —
Ҳамон йўлда қутиб турар,
Ў, жодугар, ў, тентак!

Яккабот.

Бақром МИРЗО

Афсона

Сени излаб келдим, ётоққа,
Топмоқ истаб жилванг изини.
Юрак бўзар, бироқ нетайин
Мен севганман Чорвоқ қизини

Аламларим юрар йўлакда,
Сенинг хонанг бегона энди...
Оёқларим чалишар бот-бот,
Хаёлларинг кечирсин мени.

Ётоқхона — даҳшат макони,
Даричадан боқар хотира,
Ғижирлаган эшиклар дейди:
«Сен севган қиз эмас бокира».

Дўстим йиғлар мендан яшириб —
Кўзларида қайнаган ёшни
Қандай қилиб кулиб турсин у
Мен йўқотиб қўйдим... Қуёшни

Қўй, мен учун қуюнма, жўра
Мени ўйлаб сақлама сукут
Алда мени, яна бир бор айт:
«У келади, сен у қизни кут».

Алам билан тугилади мушт,
Алам билан тишлайман лабни,
Алам билан ўртанар бағрим
Қува олмай дилгир азобни

Яшашимдан бормикин маъно,
Рухим ётса остоналарда.
Мен севишга арзийдиган қиз,
Яшар энди афсоналарда,

* * *

Бургутнинг парвози — орзудир холос,
Арслон қуввати ҳам керакмас менга.
Худойим, биргина ўтинчим сендан
Қумоли юрагин берсанг бас, менга.

Сирларё.

Дилорам МАЪМУРОВА

* * *

Асли шу қорларга ёзсам бўларкан,
Исмингни нега ҳам юракка ёздим.
Изн бер, йиғлайин юракдан тўлиб,
Сен эса кулиб ол, кулиб ол тўйиб...

Остонамга қордай эланиб борсам,
Бир садо отилса, кўксимдан портлаб,
Изн бер, йиғлайин юракдан тўлиб,
Сен эса кулиб ол, кулиб ол тўйиб...

Мен учун ёлғонлар ёпинчиқ бўлди,
Сен учун муҳаббат овуноқ бўлди.
Ёздан ҳам, куздан ҳам тўйдим,
Ҳатто баҳорни ҳам соғинмай қўйдим.

Асли шу қорларга ёзсам бўларкан,
Исмингни нега ҳам юракка ёздим.
Мен сендан ишқ сўраб, муҳаббат сўраб,
Ожизга айландим, ақлдан оздим.

Сендан қолган ёлғиз умиднинг,
Чироқлари ўчди бу кеча.
Изн бер, йиғлайин юракдан тўйиб,
Сен эса кулиб ол, кулиб ол тўйиб.
Фаргона.

Меҳр-шарқат ҲАМШИРАЛАРИ

Болалигимда тез-тез дардга чалиниб қолардим. Қишлоғимизда «Баҳром дўхтир» деган шифокор мени кўп марта укол қилган. Кейинчалик ҳам Самарқанд шаҳридаги шифохоналарда узоқ даволанишимга тўғри келган. Бир-биридан гўзал, бир-биридан ширин сўз ҳамшира опаларим, беозоргина игна санчишган, бошқа малҳамлар билан хаста вужудимга шифо бахш этишган. Минглаб беморлар юзлаб Баҳром акалар, меҳрибон, ширинсўз ҳамшира опа-сингиллардан ҳамиша бир умр миннатдор бўлиб юришганини кўп кўрганман, кўп эшитганман.

Яқинда ана шундай дилдош, меҳрибон, кўли енгил шифокорлар илм оладиган, касб ўрганадиган

масканлардан бири — Самарқанд тиббиёт билим юртига бордим. Кенг ва ёруғ ўқув ҳамда тажриба хоналари, спорт заллари эътиборимизни тортди. Яхши таассуротларни сураткашимиз Машрабжон Нурунбоев тасвирларга олди.

Билим юрти ўз фаолиятини 1920—1921 ўқув йилларида бошлаган экан. Салкам 70 йиллик тарих. Ҳар йили юзлаб ҳамширалар ўқиб битиришади. Беморларнинг оғриқ жонларига шифо бахш этишади улар.

...Билим юрти бағридан оппоқ либосли дуркун-дуркун қизлар чиқиб келишаётир. Бир гуруҳи синф хоналарига кириб кетишди. Яна бир гуруҳи эса шаҳар болалар шифохонасига амалий машғулота йўл олмоқдалар.

Тиббиёт билим юрти В. И. Иванов номида экан.

— Ивановнинг тиббиётга қандай алоқаси бор? — деб сўраймиз билим юрти директори Яхшинор Аллаёровдан.

— Ҳеч қандай алоқаси йўқ. Жамоамиз аъзолари билан бир қарорга келдик. Юртимизда бутун жаҳонга тиббиёт илмини ёйган алломалар яшаб ўтган. Бундайлардан бири 865—925 йилларда яшаб, ижод этган Абу Макр Муҳаммад ибн Закарийе ар-Розийдир. У табиб Разес номи билан Оврупода танилиб, табобат соҳасида ўз даврининг Жолинуси (Галени) деб саналган. Демак, билим юртимизга бобокалонимиз Ар-Розий номи берилади деган умиддамиз.

— Ҳа, ҳар бир нарсанинг ўз ярашиғи бўлади. Биз ҳам яхши ниятларингиз тезроқ амалга ошишининг тилакдошимиз.

Билим юртининг айни кунлардаги фаолияти билан қизиқдик.

Ўқув масканида ҳамширалик, даволаш, доялик, доришунослик бўлимлари мавжуд бўлиб, 2158 нафар талаба кундузи, 450 нафари эса кечкурунлари ўқир экан. Анатомия-физиология, фармакология, озодалик, дори тайёрлаш жараёни, ички касалликлар, болалар касалликлари, доялик, жарроҳлик, ҳамширалик сингари ўттиздан ортиқ фан ва тажриба хоналари талабалар ихтиёрида.

Бироқ шунинг ҳам айтиб ўтиш кераки, ўқувчи ёшларнинг 1100 нафари ётоқхоналарга муҳтож. Шунингдек билим юрти, спорт хоналарини ҳисобга олмаганда, катта мусобақаларни ўтказадиган майдонга эга эмас. Бу эса ғайратли ёшларнинг жисмоний чиниқишлариға монелик қилади албатта.

Талабаларға 150 нафар фан номзодлари ва тажрибали ўқитувчилар сабоқ беришади. 150 нафар малакали шифокорлар бевосита шифохоналарнинг ўзида амалиётдан дарс ўтадилар. ССЖИ соғлиқни сақлаш аълочилари Кимё Ҳамроқулова, Дилбар Омонова, Абдухалиқ Исроилов, Раъно Деҳқонова сингари устозларининг сабогини олган ёшлар уларни бир умр амалиётда қўллашади.

— Ютуқлар билан бирга, муаммоларимиз ҳам кўп дейди, — Яхшинор ака. — Билим юртида ўқув хоналари етишмайди. Ўзбек тилида ўқув қўлланмалари жуда кам. Кўпинча амалий машғулотлар шаҳардаги турли хил шифохоналарда ўтади. Талабаларимизға у жойларда бегона кўз билан қарашга, совуқ муомала қилишга одатланиб қолишган. Тажрибахоналаримизда кўргазмали ўқув қўроллари етишмайди.

Ҳар тўққизда бир айб деганларидек, қарийб етмиш йилдан буён фаолият кўрсатаётган бу илм масканиге ҳам бирозгина эътибор берилса яхши бўларди. Ҳамма-ҳаммаси юртимиз одамларининг саломатлиги, келажагимиз фаровонлиги учун қилинажак хайрли ишлар-ку.

Абусаид НУР,
«Гулистон» ойнамасининг
махсус муҳбири

Самарқанддаги тиббиёт билим юртида ўрта малакали ҳамширалар тайёрлашга эътибор қаратилган. Суратда Раъно Деҳқонова талабаларға бола парваришидан сабоқ бераётган пайт.

Сураткаш Р. Нурибоев

Муштарийлар мактубидан...

Хурматли «ГУЛИСТОН» ойномаси ходимлари!

Куларнинг бирида ҳаммасим Аҳмад ака шундай деб қолди: «Негадир бузун кайфиятим йўқ. Хайронман, шу кўкда булут пайдо бўлса томон, ўзимни ланж сезаман-да...»

Хақиқатдан шу кунни менинг ҳам руҳим тушган эди. Ўзимни оғир сезиб, юрагим сиқиларди.

Бу ёз бўйи осмондан булут аримади.

Куёш юзасида энг нотинч давр бўлди. Шу даврда олинган суратлар ва кузатишлар Куёш фаолиятининг охишини кўрсатмоқда. Муттасил текширишларимиз натижасида фақат июл ойининг ўзида Куёшда қиркка яқин портлашнинг қайд қилдик ва суратга олишга улгурдик. Ана шундан тўрттаси ўта кучли портлашдир. Суратга олинган бу йилги Куёш доғи ҳам бизни хайрон қолдирди. Чунки унинг катталиги ер шари масштабидан қирқ маротаба каттадир. Бу ўзгаришлар ўн бир йиллик даврий ҳусусиятга эга бўлган Куёш фаоллиги билан боғлиқ. Куёшнинг ички қатламларида бораётган бу жараёнлар унинг магнит фаолиятини кескин ўзгартирмоқда. Куёш қувватининг ўзгариши 0,2 фоиздан ошмаса ҳам сайёрамиз иқлимига кескин таъсир кўрсатди. Оддийгина мисол: даракларнинг ўсиши (йиллик ўсиш ҳалқаларининг кенлиги) ўн бир йиллик давр билан кучайиб-еусайиб туришлари ҳам Куёш фаоллиги билан ўлчанади. Ёгингарчилик миқдори ҳам Куёшдаги жараёнлар билан боғлиқ — фаоллик кучайган йилларда қўпаяди ва аксинча ҳолат юз беради. Жорий йилда ёгингарчиликнинг кўп бўлганлигига ҳам Куёш сабабчидир. Аммо Куёш фаоллиги кучайишининг салбий таъсирлари ҳам мавжуд. Юқорида биз фаоллик Куёшнинг магнит фаолияти билан боғлиқ деб айтдик. Куёш юзида кузатиладиган магнит майдонлар унинг атмосфера қатламларини ва сайёраларро муҳитни қамраб олган. Улар бир томондан тез ўзгарувчан жараёнлар (чақнаш, портлаш)га сабабчи бўлсалар, иккинчидан бу жараёнларда ҳосил бўлган юқори қувватли зарралар ва тўлқинларни йўналишувчи вазиасини ҳам бажардилар. Бу зарралар ҳам Ер атмосферасининг юқори қатламларига кучли таъсир кўрсатадилар. Агар сайёрабиз зич атмосфера билан ўралмаганда, бу зарарли таъсир ер юзига тўппа-тўғри етиб келган бўлар эди. Зарралар оқими иносфера қатламларини бузади. Натижада қисқа тўлқинда радио алоқа узилади, Кутб ёғдулари кузатилади, Ернинг магнит майдони ҳолдан тоғди ва «магнит бўрон»лари рўй беради. Бу кескин ўзгаришлар кишилар руҳиятига, айниқса юрак касалига чалинган беморлар ҳиссиётига кучли таъсир қилиши аниқланган. Шунинг учун ҳам бу жараёнларни қайд қилиш ва текширишга катта эътибор берилмоқда. У ҳалқаро ҳамкорлик асосида олиб борилади.

МУХБИР: Июл ойида Куёшда рўй бераётган портлашларни дунёда биринчи бўлиб сизларнинг олийгоҳларингиз олимлари томонидан суратга олинди. Бунга қандай эришдиларингиз?

И. С.: Ўзбекистонимизни серкуёш деймиз. Бир йилда 300 кунгача Куёшни текшириш имкониятига эгамиз. Шунинг учун Халқаро Астрономик Ўюшманинг қарорига ва таклифига асосан ЎзФА Астрономия олийгоҳи олимлари ҳар кун соат 8 дан 11 гача Куёш чақнашларини кузатадилар, қайд қиладилар, турли физик кўрсаткичларни ўлчаيدилар. Олинган натижалар тўғрисида тегишли

Ҳаво исиб, бирпасда дим бўлади-да, ёмғир ёғиб юборади. Ушандай кезлари атрофдагиларни ҳам кузатардим. Ҳамманинг авзойи ўзгарган, асабий ҳолатда. Гўё оламга сизмай кетаётгандек сезади одам ўзини.

Ҳўш, инсон руҳиятидаги бу салбий ўзгаришлар нега содир бўлади? Бу саволга жавоб излаб, айрим манбааларни титиб чиқдим. Хуллас, табиатда, кишиларда бундай ўзгаришларнинг сабабчиси Куёш ва унинг фаолиятида бўлаётган ўзгаришлар эканлиги ҳақида озроқ маълумотга ҳам эга бўлдим. Аммо бу мен учун ҳали етарли эмас. Шунинг учун Куёш фаолияти ҳақида мутахассисларнинг фикри ойнама саҳифаларида берилса, муштарийлар учун гоят қизиқарли бўлар эди. Иброҳимова Муаззам, ўқитувчи, Андижон тумани. Оқёр маҳалласи.

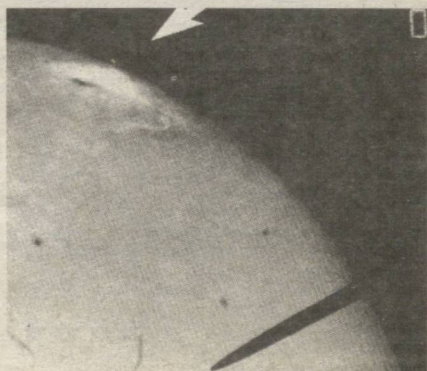
муассасаларга ахборот берадилар. Бу йил баҳор, ёз ойларида Куёшнинг маълум бир нукталарида кучли портлашлар рўй берди. Тўғри, бизнинг олийгоҳ олимлари ушбу портлашларни дунёда биринчи бўлиб суратга олишди. Шундай қилмасак ҳам уят-да. Чунки биздаги шароит ҳеч қерда йўқ. Портлашлар натижасида ҳар хил газ зарралари миллионлаб чақирим бўйлаб кинотга отилаётганини ҳам аниқ суратларга олишга эришдик.

МУХБИР: Куёшнинг маълум бир қисмида кучли портлашлар рўй бераётган ҳар хил газ зарралари миллионлаб чақирим масофа бўйлаб кинотга «отилаётган» экан, она сайёрабиз учун, қолаверса, инсоният учун бу ҳодисалар хавф-хатар туғдирмайдими?

И. С.: Фаннинг барча соҳалари қизиқарли, чуқур изланишларни талаб қиладди. Менинг фикримча, Куёшни текшириш жараёнида унинг ички қатламларида ва атмосферада рўй бераётган ҳодисаларнинг табиатини аниқлаш ва олдиндан башорат қила билиш инсоният олдида турган муҳим масалалардан биридир. Чунки у фазога атмосферадан ташқарига қадам ташламоқда, иккинчидан у экологик вайронликка қарши тайёр турмоғи керак. Кучли портлашлар натижасида кинотга «отилаётган» ҳар хил газ зарралари ер шари сайёрасига бир неча ўн дақиқаларда етиб келади. Агар ер шари шу газ йўналишига тўғри келса, ерда магнит тўлқинлар ҳосил бўлади. Бу йилги кучли жараёнлар, сув босишлар каби табиий офатлар қишлоқ хўжалигига катта таъсир кўрсатади. Хуллас, олимларимиз олинган маълумотларни таҳлил қилиш натижасида оламнинг яна янги бир сирини очишга муваффақ бўлдилар.

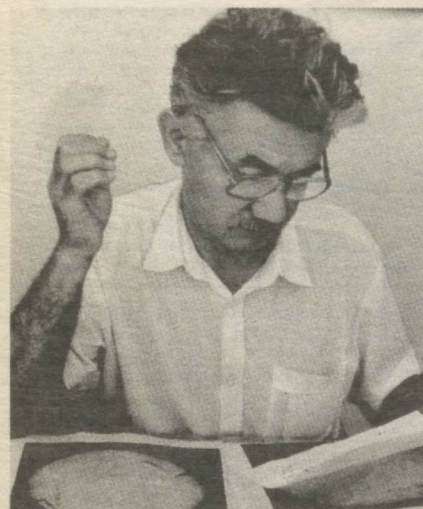
МУХБИР: Қизиқарли суҳбатингиз учун раҳмат.

Суҳбатдош
Маъмуржон ҚИЕМОВ

Шу йилнинг баҳор ва ёз фаслларида куёшда юз берган кучли портлашлар акс этган суратлар.

Сураткаш С. Величкин

Куёшшунос олим Исроил Сатторов АФР-3 хромосфор телескопи орқали олинган суратларни кўздан кечирмоқда.

* * *

Яқинда муштарийлар илтимосини инобатга олиб муҳбиримиз Астрономия олийгоҳида бўлиб, минбаргоҳ мудири таниқли куёшшунос олим Исроил САТТОРОВ билан айни кунларда Куёш ва унинг атрофида бўлаётган ҳодисалар тўғрисида музоҳаба қилиб, у кишига муштарийларимизни қизиқтирган бир неча саволлар билан ҳам муурожаат этди.

МУХБИР: Исроил Сатторович, маълумки бу йил табиатда кескин иқлим ўзгаришлари бўлиб турибди. Буни бир қур одамлар косманавтика фаолиятига боғласалар, бошқалар, Орол денгизи инкирозининг оқибати ёки Форс кўрфазидидаги нефть қудуқларининг ёнгини таъсири, деб таҳлил қилмоқдалар. Айрим матбуотларда ёзилишича эса, бунга Куёшда номаълум портлашлар содир бўлаётганлиги сабаб ёмиш. Фан бу саволга қандай жавоб беради?

И. С.: Олимларимиз 1932 йилдан буён Куёшни мунтазам кузатиб келаяптилар. Куёш сайёрабизда ҳаётни барқарор этиб турувчи ағона нур ва иссиқлик манбаидир. Бир қарашда бу манба кишига абадий ва ўзгармасга ўхшаб кўринади. Лекин аслида... Олимларимиз томонидан космик аппаратлар ёрдамида бажарилган кўплаб текширишлар, Куёш таратаётган энергия миқдори даврий равишда қўпайиб ва камайиб тураётганлигини кўрсатди. Масалан, 1980 йилдан 1986 йилгача «Куёш доимийси» (бир метр квадрат юзгага бир секундда тушадиган қувват оқими) 1,6 Вт/м² га камайган бўлса, 1991 йилда у 1980 йилги қийматидадан ошиб кетди. Айниқса шу йилнинг баҳор ва ёз ойлари

Кўна тарих не-не сир-синоатларни ўз қатрида сақлаб келади. Ўтмиш аждодларимизга тегишли осори-атиқалар мўжизавий-илоҳий қудратини йўқотгани йўқ. Улардан бизнинг давримизгача етиб келган баъзи ёдгорликларнинг сирини эса ҳамон маъхум бўлиб, турли тахмин ва мулоҳазалар билангина чекланиб қолаётир.

Чунки азим Самарқанд шаҳридаги Шердор мадрасасининг ўнг гумбазини остидаги мақбара — хонадаги қабр ҳам узоқ вақт кимга тегишли эканлиги кўпчиликни қизиқтириб келади. Баъзиларнинг айтишларича, бу «Еттинчи Имом»нинг, бошқаларнинг фикрича эса, «Имом Жаъфари Содик»нинг қабри эмиш.

Бу ҳақдаги ривоятларга таяниб, ҳатто таниқли рус тарихчиларидан Вяткин, Массон қабилар ўз асарларида Шердордаги қабрни «Еттинчи Имом Мухаммад ибни Жаъфари Содик»қа тегишли деб гумон қилдилар. Лекин уларнинг тахминлари ҳақиқатдан анча йироқдир. Чунки ислом динидаги шиа оқимининг олтинчи Имоми ва Жаъфария мазҳабининг асосчиси Жаъфари Содик ҳам, Жаъфари Содикнинг иккинчи ўғли — Еттинчи Имом ҳисобланган Мусо Козим ҳам, Жаъфари Содикнинг бешинчи ўғли Имом Мухаммаднинг ҳам Мовароуннахрга келганлиги ҳақида бирон бир тарихий манбада сўз юритилмаган.

Агар биз ҳақиқатни ойдинлаштироқчи бўлсак, аввало Шердор мадрасаси қурилган мавзе олдин қанақа жой бўлганлигини билаллик. «Вобурнома»да шундай битиклар бор: «... Улугбек мирзонинг иморатларидин Самарқанд қалъаси ичида мадраса ва хонақоҳдир. Хонақоҳнинг гумбази биёр улуг гумбаздур. Оламда онча гумбаз йўқ деб нишон берилур».

Археолог С. Н. Юренев бошчилигида 1966 йилда ўтказилган текширув жараёнида Шердор мадрасасининг пойдевори тагида Улугбек хонақосининг тагпахсаси топилган. Бу иккала манба ҳақиқатдан ҳам Шердор мадрасасининг ўрнида олдин Улугбекнинг хонақоси бўлганлигидан дарак бераётир. Қадимда кўпича хонақолар қабр устига ёки ёнига қурилган. Тарихий манбаларда ёзилишича эса, Улугбек мирзо қурдирган хонақоҳ ўрнида олдин Амир Темурнинг хотини Туманоқа қурдирган «Тими кулоҳ фурушон» деган савдо растанси бўлган ва Улугбек мирзо бу растанни шимолий-шарқ томонга, ҳозирги Чорсу жойлашган ерга кўчириб, ўрнига хонақоҳ қурдирган экан. Лекин Улугбек давридаги манбаларда ҳам, «Вобурнома» ва кейинги манбаларда ҳам қабр ҳақида ҳеч қандай маълумот йўқ. Ҳўш, шундай экан унда қабр қаердан пайдо бўлди?

Шердор ва Тиллакорий мадрасаларини қурдирган Самарқанд хукмдори Ялангтўш Баҳодир ўзининг пири Хожа Ҳошимни Даҳбедий ёрдамида Самарқанд тахтини эгаллайтиди ва чет мамлакатларга мустақил юришлар уюштириб, шимолда Тошкент ва Туркистон ерларини, жанубда эса Афғонистон пойтахти Қобулни ва Эроннинг Хуросон ҳудудигача бўлган ерларни босиб олиб, жуда кўп хазинаю асирлар билан қайтиб келади. Маблағ ва қўллар кучига эга бўлган Ялангтўш Баҳодир ҳам энг аввало пири Хожа Ҳошимнинг бобоси Маҳдуми Аъзам шарафига Даҳбедда 14 гумбазли хонақоҳ ва хужралар сонига нисбатан Шердор мадрасасидан сал кичикроқ бўлган мадраса қурдирган. Даҳбеддаги хонақоҳнинг пештоқига ёзилган қуйидаги қасида хонақоҳ ва Самарқанддаги Шердор мадрасасининг қурилиши орқама-кетин, бир йилда бошланганидан далолат беради:

Даҳбед мағўйки, жойи нур аст
Хар гумбази хонақоҳ Тур аст.
Хар наҳли чинори он чи тўбист,
Ба ошқон «жойи ҳузур» аст.

(Тур-Фаластиндаги тоғ, наҳл — ёш дарахт, тўбий — жаннат дарахти маъносиди). Бу қасидадаги «жойи ҳузур» тарих банди бўлиб, абжод ҳисобида — 1028 (1618) йилга тенгдир. Ялангтўш Баҳодир айни бир вақтда Самарқандда 48 хужрали Шердор мадрасаси қурилишини бошлаб юборгани ҳақида мадраса пештоқидаги абжод ҳисобида ёзилган қасида далолат беради.

Демак мадраса Улугбек мирзонинг вайронага айланган хонақоси ўрнида 1618—1636 йиллар давомида қурилган. Самарқанддаги бошқа мадрасаларга қараганда Шердор мадрасаси ўзининг салобати ва гўзаллиги билан ажралиб туради. Мадрасадаги 48 хужра ва икки гумбаз ости хоналарининг бири дархонага, иккинчиси эса Хожа Ҳошим учун жойишнингликка, гўша-нишинликка ажратилган. Кўпгина тарихий маълумотларда Хожа Ҳошими Даҳбедийнинг қабри Шердор мадрасасида, деб гумон қилинади. Тарихчи С. А. Лапин ўзининг «Перевод надписей на исторических памят-

мадраса ичкарасидаги жанубий арк деворидаги мрамор тошга) ўйиб ёзилган форсча қасида ханузгача турибди.

Қасиданинг охири — «Сангро дар равоқи тоқ бином», деган охири мисраси абжод ҳисобида 1045 (1635) йилга тенг бўлиб, тошнинг равоққа қўйилган йилини, яъни Хожа Ҳошимнинг вафот этган йилини билдиради...

Ушбу қосида ёзилган мрамор тош ёзувларини бундан 100 йил олдин рус тарихчиси С. А. Лапин маҳаллий илм соҳибига Мирзо Абу Саид ёрдамида рус тилига таржима қилиб: «Справочная книжка Сам. обл. IV-вып. 1896 г.» китобида эълон эттирган ва бу китоб Акмал Икромов музей-қўриқхонаси кутубхонасида мавжуд. Ушба йили мармартўшдаги қасиданинг Понкратов томонидан олинган фотонусхаси ҳам музей-қўриқхонанинг қўлёзмалар фондида сақланмоқда. Қасида муаллифи Ҳасани Мискини Самарқандий ҳақидаги маълумотларни эса «Санглоҳ» тўпламидан топиш мумкин. (Ҳасани

ника г. Самарқанда» (1896 год) китобида, проф. Ю. Ф. Буряков ўзининг «Исторические сведения» (Проект реставрации ансамбля Махдуми Аъзама в посёлке Дагбист Сам. обл. 1982 г.) деган ахборотномасида Хожа Ҳошимни Шердор мадрасасида дафн этилган, деб ёзганларида ушбу гумбаз остидаги қабрни назарда тутишган бўлсалар керак.

Бир томондан бундай дейишга улар ҳақлидирлар. Чунки Самарқанд хукмдори Ялангтўш Баҳодир ҳақиқатдан ҳам пири Хожа Ҳошимнинг вафотларидан кейин ул кишининг жасадаларини Регистоннинг Шердор мадрасаси сатҳига кўмиш ҳақида фармон берганлиги маълум. Лекин Хожанинг фарзандлари Хожа Абдулмўъмин Мухаммад Қосим ва Хожа Маъжнулар бунга кўнишмаганликлари тўғрйли, гумбаз остидаги тайёрланган қабрга ул кишининг жасадаларини қўймасдан, Даҳбедга — бобоси Махдуми Аъзам хонақосига, отаси Хожа Калон қабри ёнига дафн этишган. Ялангтўш Баҳодир эса пири Хожа Ҳошимнинг жойишларини қадамжо мақбарага айлантирган.

Тарихдан бундай мисолларни кўп келтириш мумкин. Масалан, Махдуми Аъзамнинг қабрлари Даҳбедда эканлигига шакшубха бўлмасда-да, Тожикистон Энциклопедиясида ул кишининг қабрлари Хисордаги Махдуми Аъзам мақбарасида деб, Фарғона водийсидагилар Косонда деб, ҳатто Қашқардагилар ҳам, бизда деб даъво қилишди. Хожа Ҳошимга келсак, ул кишининг қабри ҳам баъзи тарихчилар ёзганларидек, Шердор мадрасасида бўлмай, балки Даҳбеддаги хонақоҳ даҳмасидадир. Хожа Ҳошимнинг нуфузлари ўз замонасида шул қадар катта бўлганки, кейинчалик Самарқанд хукмдори Ялангтўш Баҳодир унинг қизи — малика Иқлимабону, Афғонистон хукмдорлари — Шоҳ Ҳидоят ибн Шоҳ Қосим ва Шоҳ Саодат каби 14 нафар подшо ва асилзодалар ўз васиятларига кўра пираларининг оёқ томонларига қўмилгандирлар.

Шердор мадрасаси ҳамда гумбаз остидаги қадамжо мақбарасининг Хожа Ҳошими Даҳбедийнинг ҳаёти билан чамбарчас боғланганлигининг исботи тарихида мадрасанинг икки жойида (кираверишда икки эшик оралиғидаги марказий пештоқда ва

Самарқандийнинг асарлари «Шарқ қўлёзмалар тўплами»дек кўп томли тўпламга киритилмаганлиги унинг ҳаёти ўрганилмаганидан дарак беради. Ваҳоланки, Шердордек мадрасада ҳар қанақа шоирларнинг шеърларини ёза бермасдан, фақатгина замонасида танилган, машҳур шоирларнинггина қасидаларини ёзишгандир).

Мавлоно Носриддин Ҳусайний Бухорийнинг «Маноқиб» (Фазилатлар) китобида келтирилишича, Хожа Ҳошим 1045 (1635) йили рабиул аввал ойининг бешинчисида душанба куни вафот этганлар. Самарқанддаги Шердор, Даҳбеддаги хонақоҳ ва мадраса ушбу Ҳазрати Хожа Ҳошим Даҳбедий шарофатлари тўғрйли ва ул кишининг замоналарида қурилганлиги ҳам китобда келтирилган. Ўз замонасида Имом-уз-замон ҳисобланган Ҳазрати Хожа Ҳошимни айрим китобларда Ғавс-ул-Аъзам билан тенглаштиришиб «Имом Мухаммад Вали» деб атаганлар. «Вобурнома»да ва «Қандия»да бу кишининг бобокалони-Сайид Бурҳониддини Қилич ҳақида «бу табақа муқтадо (яъни, халқ бўйсунилган, эргашилган кимса) ва шайху-лислом ва қози бўлиб келгандурлар», деб ёзилган.

Кўриб турганимиздек, Хожа Ҳошимнинг наслу насаб жиҳатидан олтинчи Имом Жаъфари Содикқа бориб етиши ва унга нисбатан (Урта Осиё микёсида) еттинчи «Имом Мухаммад Вали» деб тан олинганлиги учун ҳам охири вақтларда халқ орасида «Олтинчи» ёки «Еттинчи» Имомлар қабри деган чалкашликларга сабаб бўлаётир. Маълумки, тасаввуф бобида имомзодалардан Жаъфари Содик, Ғавс-ул-Аъзами (Ҳасайни-Ҳусайни), Мир Сайид Кулол, Мир Сайид Барака, Хожа Ҳошими Даҳбедий қабилар тариқатининг йирик намояндалари бўлишган.

Тарихий манбалардан маълум бўлаётирки, Шердор мадрасасидаги қабр Имом Жаъфари Содикқа эмас, балки Хожа Ҳошими Даҳбедийга тегишли. Лекин унинг жасади унга аталган жойга эмас, Даҳбедга қўйилган. Биз ҳам ушбу кичик мақоламизда баъзи бошқа бир фикрларни ҳам инкор этмаган ҳолда ўз тадқиқотларимизнинг хулосаларинигина баён этдик.

Комилхон КАТТАЕВ,
тарихчи-тадқиқотчи

«ГУЛИСТОН» ОЙНОМАСИ РЕДАКЦИЯСИГА

(Мақтуб тахрирсиз босилмоқда)

Ойноманинг 1991 йил май ойида босилган «Қонун Чирчиққа тегишли эмасми?» сарлавҳаси остида муаллиф Х. Исоқовнинг мақоласи Ўзбекистон Комфиркаси Чирчиқ шаҳар кўмитасининг мафкура бўлимида ҳамда халқ депутатлари шаҳар Шўросининг «Давлат тили» тўғрисидаги қонунини амалга ошириш бўйича комиссия аъзолари билан ҳамкорликда батафсил муҳокама қилинди.

Мақолада келтирилган фактларнинг баъзилари комиссия аъзолари томонидан ўринли, деб топилди, лекин бу Чирчиқ шаҳрида қонун мутоқоа амалга оширилмапти, деган сўз эмас.

Шаҳарда ижроия комитет қарори билан 30.05.90 й. «Давлат тили» тўғрисидаги қонунни амалга ошириш бўйича ишчи гуруҳ тузилган. Бу гуруҳ ўзининг иш режаларини тузиб чиққан бўлиб, шу асосда иш олиб бормоқда. Жумладан шаҳримиз 8 та кичик ноҳияларга бўлинди ва уларга бундай номлар берилди:

1. Усмон Юсупов кичик ноҳияси.
2. В. И. Ленин кичик ноҳияси.
3. Йўлдош Охонбобоев кичик ноҳияси.
4. Оққовоқ кичик ноҳияси.
5. Файзулла Хўжаев кичик ноҳияси.
6. Комсомол кичик ноҳияси.
7. Алишер Навоий кичик ноҳияси.
8. Чирчиқ қурувчилари кичик ноҳияси.

Комиссия ўз йиғилишларида шаҳар аҳолисининг илгари европача номланган кўча ва маҳаллаларга, мактабларга тарихий номлар бериш ҳақида таклиф ва мулоҳазаларини кўриб чиқиб, ўринли ҳал қилмоқда. Бундан ташқари бу масалада маҳалла кўмиталари, шаҳар ўлка музейи ходимлари билан ҳам иш олиб боришмоқда... Масалан, 25 дан ортиқ кўчалар ўзбекча номланди: «Индивидуальная маҳалласи» — «Абулқосим Бобур», «Кольцевая» — «Наврўз», Алишер На-

войнинг 550 йиллиги муносабати билан «Алишер Навоий шох-қўчаси», «Вайналмилатчилар» каби бир қатор янги атамалар киритилди. Шаҳар кўчаларининг айримлари эса Афғонистонда ҳалок бўлган йигитларимиз Худойберганов, Сариев ва бошқаларнинг номлари билан аталди.

Қолган кўча, мактаб ва маданият муассасаларининг номларинини ўзбекчалаштириш бўйича ҳам бир қатор тадбирлар амалга оширилмоқда. Шаҳримизда ўзбек тилида рўзнамо чоп этилиши масаласига келганда мақола ҳали чоп этилмасдан аввал 16 март куни «Чирчиқ тонги» рўзномасининг биринчи соҳи чоп этилди. Ҳозирча рўзнома 2000 нусхада нашр этилмоқда. Савдо ва жамоат овқатланиш шаҳобчаларида молларнинг нархи кўрсатилган тўлиқ маълумотномалар, нарх кўрсаткичлари, таклиф ва мулоҳазалар дафтери, шаҳар транспорт-тидаги манзил ва йўналиш кўрсаткичлари, жадваллар 2 тилда — аввал ўзбекча, сўнгра рус тилида ёзилган.

Фирқа кўмитаси қошида ижтимоий-сиёсий марказ тузилган бўлиб, у шаҳардаги жиҳозларни замонавий тусда беша, янгилаш масалалари иш режаларига киритилган. Корхона, муассаса ва ташкилотларда Давлат тилини ўқитиш давом этмоқда.

«Давлат тили» тўғрисидаги қонуннинг 16-моддасига биноан шаҳардаги 4 та ўзбек тилида таълим бериладиган мактабларда 1990—91 ўқув йилида араб алифбоси факультатив тарихида ўқитилди.

1991—92 ўқув йилида араб графикаси дарс сифатида 2, 12, 6, 21, 18, 5, 7, 11-мактабларда ўқитилади. Кадрлар масаласи ҳам ҳал қилинди. 25 та бошланғич синфлар, она тили ва адабиёт ўқитувчилари шаҳримизнинг ўзида 3 ойлик курсда ўқидилар ва араб графикасини ўқитишга ҳақли деган гувоҳнома олдилар.

4, 5, 9-болалар боғчаларида алоҳида ўзбек тилида таълим-тарбия берувчи гуруҳлар ташкил қилинган.

24 та болалар боғчаларида ўзбек тилини ўргатиш машғулотлари олиб боришмоқда.

Рус тилида таълим бериладиган мактабларда ҳам давлат тилини ўқитишга катта эътибор берилапти. 17 та шундай мактабларда замон талабига жавоб берадиган, жиҳозланган ўзбек

тили дарсхоналари ташкил қилиниб, уларда шаҳримиз ўқувчилари таҳсил олмоқдалар. Жумҳуриятимизнинг бошқа ҳудудларидаги каби биз ҳам кадрлар танқислигини ҳис қилмоқдамиз. Бу муаммони ҳал қилиш бора-бора бошқа фан ўқитувчилари қайта тайёрлов курсларида ўқитилиб, сўнгра улар рус тилида таълим бериладиган мактабларда ўзбек тили фанидан дарс беришга йўлланмоқдалар.

Ўзбек тили дарсларининг сифатини ошириш, ўқувчиларга чуқур билим бериш мақсадида шаҳар методистлари томонидан ҳар ойда бир марта семинарлар ўтказилмоқда ва тажрибали ўқитувчилар томонидан ёшларга кўрсатмалар берилмоқда.

Қонун моддалари асосида «Электромик санаоти» ишлаб чиқариш бирлашмаси, Ўзбекистон ўтга чидамли ва қийин эрийдиган металллар комбинати каби йирик ва кичик корхона, муассаса ҳамда ташкилотларда кўрсатма ва техник ҳужжатларни ўзбек тилига таржима қилиш бўйича ташаббускор гуруҳлар томонларидан бир қатор ишлар амалга оширилмоқда.

Айрим атамалар борки, улар европача аталсалар-да, лекин халқимизнинг тарихи, тараққиёти билан узвий борлиқдир. Шунинг учун, зўрма-зўраки ўзбекчалаштириш халқимизни айрим

тарихий ҳақиқатлардан узилиб қолишларига олиб келиши мумкин. Юқоридаги сабабларга кўра, шаҳар фирқа кўмитаси «Давлат тили» тўғрисидаги қонунни амалга оширишда шомма-шом шарлиққа йўл қўйилишини маъқул кўрмайди. Шаҳар фирқа кўмитаси ва халқ депутатлари шаҳар Шўроси «Давлат тили» тўғрисидаги қонунни амалга ошириш бўйича режалаштирилган ҳолда фаол иш олиб бормоқда ва бундан кейин ҳам олиб боради.

Мақола муаллифи Х. Исоқов «Давлат тили» тўғрисидаги қонунни амалга ошириш ҳақидаги ўз фикр ва мулоҳазаларини на шаҳар фирқа кўмитасига, на халқ депутатлари шаҳар Шўросига билдирганлари йўқ. Ўрток Х. Исоқов Чирчиқ шаҳрида атиги 16 фойз маҳаллий аҳоли яшашини эътиборга олсалар яхши бўларди.

Бизнинг, яъни шаҳар раҳбарларининг истагимиз Х. Исоқовга ўхшаган ўртоқлар шаҳримизда қонун моддалари асосида қилинаётган ишларга ўз ҳиссаларини қўшсалар, шаҳримиздаги муаммоларни ҳаммамиз ҳамжihatликда ҳал қилсак, мақсадга мувофиқ бўларди.

Д. АЗИЗХҲҲАЕВ,
Ўзбекистон Комфиркаси Чирчиқ шаҳар кўмитасининг котиби

ТАХРИРИЯТДАН:

Ойномамизнинг шу йил 5-сониди босилган «Қонун Чирчиққа тегишли эмасми?» номи танқидий мақола Чирчиқ шаҳар шўросида атрофлича муҳокама қилинганлиги албатта қувонарли ҳолдир.

Лекин бизга шаҳар фирқа кўмитасининг котиби Д. Азизхўжаевнинг имзоси билан келган жавоб хатдаги ушбу: «Ўрток Х. Исоқов Чирчиқ шаҳридаги атиги 16 фойз маҳаллий аҳоли яшашини эътиборга олсалар яхши бўларди...» каби киноямуз жумлалар имони ва эътиқоди бут, ўзини ўзбек халқининг жонкуяри санаган ҳар бир инсонга оғир ботади. Негакки халқимизда: «Бир кун таом еган ерга, қирқ кун салом бер!» деган нақл бор. Буни ҳаётга таъбиқ этадиган бўлсак, Ўзбекистон тупроғида яшаётган барча инсонлар — миллати ва динидан қатъий назар туб аҳолининг ҳамма урф-одатларини, маросимларини, қолаверса, тилини ҳурмат қилишлари ва ўрганишлари зарурдир. Чунки «Давлат тили»ни менсимаслик бу — туб аҳолини менсимаслиқдир.

Энди шаҳардаги 16 фойз маҳаллий миллат масаласига келсак, нима, улар ўзбек халқига мансуб эмасмилар?! Ахир уларда ҳам миллий гуруҳ, ор-номус, қолаверса, ўзларининг бой маданияти билан фахрланиш туйғулари мавжуд. Қолаверса, Чирчиқ шаҳрида яшаётган туб аҳоли бир фойзини ташкил қилган тақдирда ҳам бошқа миллат вакиллари уларнинг ҳақ-хуқуқлари билан ҳисоблашишлари зарур. Негакки Чирчиқ шаҳри Ўзбекистон ҳудудида жойлашган. Демак, «Давлат тили» тўғрисидаги қонун, шаҳарда давлат тилида сўзлашувчи аҳолининг неча фойз бўлишидан қатъий назар, тааллуқлидир.

«БЕРМУД УЧБУРЧАГИ» ЖУМБОҒИ

Океаншунос олим Верлаг Мейер сув локатори ёрдамида океан тубини текшираётган 2000 фут чуқурликда иккита улкан гумбаз (пирамида) борлигини аниқлади. Топилмалар замонавий аппаратлар билан текширилганда улар қалин ойнасимон материаллардан қурилганлиги маълум бўлди. Гумбазларнинг қурилганига эллик йил бўлган деб тахмин қи-

линмоқда. Верлаг Мейернинг таъкидлашича, гумбазларнинг баландлиги дунёга машҳур Миср эҳромларидан ҳам улкан. Бундай қурилмани ер юзидидаги энг ривожланган техника билан ҳам бунёд этиб бўлмаслигини айтишмоқда.

«Бермуд учбурчаги» ҳамон океан тубида жумбазлигича турибди. Гумбазларнинг топилиши ва уларни синчиклаб ўрганиш бу ҳақдаги баъзи саволларга жавоб беради, — дейди доктор Мейер.

Олим сув локатори ёр-

дамида олинган маълумотларни бир ой муддат ичида яна бир қарра текшириб чиқди. Шундан сўнг Багема оролларидаги Фрипорт шаҳрида матбуот конференцияси ўтказди. Мейер журналистларни ўзининг ноёб топилмаси ва ўтказилган тажрибаларининг натижаси билан таништирди.

Ҳужжатлар орасида гумбазларнинг тасвири туширилган диаграмма, уларнинг қаерда жойлашганлиги аниқ кўрсатилган харита ҳам бор эди. Ажабланарли жойи

шундаки, бу улкан қурилма «Бермуд учбурчаги»нинг қоқ ўртасида жойлашган. Океаншунос гумбаз (пирамида)ларнинг қурилиш технологияси фанга ҳали номалум эканлигини ҳам таъкидлади. Журналистларнинг «Бу НУЖларнинг иши эмасмикин?» деб берган саволларига Мейер эъ ойининг охиридаги сув ости экспедицияси уюштириш мақсади борлигини, гумбаз — жумбазлар билан боғлиқ барча саволларга ўшандан кейин аниқ жавоб беражагини айтди.

Ҳаёт ташвишлари жуда ғаройиб: унда таҳликаю шошилиш ҳам, кечагидан кўра яхшироқ, тўқисроқ яшаб-турмуш кечиришга интилиш ҳам ўзалигини, шу ёруғ оламда борлигини билдириб қўйишга уриниш ҳам, қанақадир завқ-шавқ ҳам мавжуд. Баъзан ана шу ташвишлар сабаб бўлиб нималаргадир эришасан, нималарнидир унутасан. Ҳатто энг яқин одамнингнинг ёки ўзининг туғилган кунинг ҳам эсдан чиқиб қолиши мумкин.

Бу оламда ҳамма нарса — ўсимликлар ва жониворлар ҳам, заводлару фабрикалар ҳам, турли жамоа ҳўжаликлари ҳам, ҳатто рўзномаю ойномалар ҳам нимаси биландир одамларга ўхшаб кетади. Зеро, инсонлар сингари туғилиш, ўсиш, яшаш, кексариш каби ҳаётий жараёнлар табиатдаги ҳамма нарсага тааллуқлидир. Шу нуқтаи назардан «Гулистон» ойномаси ҳам «яшаш жараёнини» ўз бошидан кечирмоқда. Мана, ҳозир унинг 500-сонини муштарийлар қўлига тегаётган экан, демек ойнома учун айни йиллар куч-қувватга тўлган палласи деб айтсак, хато бўлмас.

Халқимизда шундай бир ғимматли нақл бор: «Қўй бир терининг ичида неча марта семириб, неча марта ориқлайди». Бу ғимматни кўп нарсага, жумладан «Гулистон» ойномасига ҳам тадбиқ этиш мумкин. Ойнома дастлаб чиқа бошлаган кунлардан бошлаб анча-мунча даврларни ўз бошидан кечирди. Чунончи, Иттифоқимиз, ҳудудиди юз берган граждандар уруши, миллий чегараланиш жараёни, коллективлаштириш, мудҳиш қатагон йиллари, Улуг Батан уруши... одатий иборага айланиб қолган турғунлик йиллари — буларнинг барчасини ойнома ҳам камида бир инсончалик ўз бошидан кечирди.

Сўнгги беш-олти йил давомида бутун мамлакатимиз бўйлаб давом этаётган, ҳатто чет элларда ҳам катта ўзгаришларга туртки берган ошкоралик, демократия шабадаси вақтлик матбуот деб аталмиш барча воситалар кўккарига ёқимли баҳор шамолдек тегиб, соғломликка йўналтирди. Бироқ ана шу ошкоралик, демократия, эркинлик билан кечаётган даврда ҳам қандайдир хатолик ва қусурларга йўл қўйдиқ шекилли, мамлакатимиз, жумҳуриятимиз халқлари иқтисодий қийинчиликларга рўбарў келиб қолдилар.

Шундай қилиб, «Гулистон» ойномаси ҳам бозор иқтисодиёти деб аталмиш кунларни ўз бошидан кечирмоқда. Яқиндагина ойноманинг ҳар бир сони атиги 35 тийин турар эди. 1991 йилдан бошлаб муштарийлар «Гулистон»нинг ҳар бир сони учун 90 тийиндан тўлашга мажбур бўлдилар. Мамлакатимизда қоғоз нархининг ниҳоятда қимматлашиб кетганиги, техника ва ишчи кучларига бериладиган маблағларнинг ҳам юкориллашгани сабаб бўлди бунга. 1992 йилдан бошлаб муштарийлар ойноманинг ҳар бир сони учун 1 сўм 20 тийиндан тўлайдилар. Олдий сотувда эса, «Гулистон»нинг ҳар бир сони 1 сўм 50 тийин бўлади.

Юқоридаги гапларни, бозор иқтисодиёти туфайли «Гулистон»

«Гулистон»нинг 500-soni

И. ШОҒУЛОМОВ

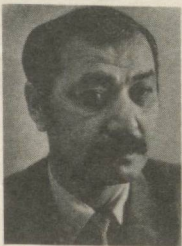
МИРМУХСИН

О. ҲУСАНОВ

Ҳ. МИРЗАЕВ

Э. МУҲАММАД

Б. АМИНОВ

А. КАРИМ

А. НУР

А. САИДУМАРОВ

Ш. СИДДИҚОВ

Е. ГОРШЕНИН

Н. ИҲЛДОШЕВА

М. АБДУЛЛАЕВ

М. НАБИЕВА

З. ЗИЕ

Ҳ. АБДИЕВ

Н. ТОЖИЕВА

Б. ТЎХТАБОВЕВ

Р. НУРИНБОВЕВ

С. ЦХАЙ

М. КИЕМОВ

М. БАЦЕВ

ойномаси ҳам ҳассага суянадиган даражада қийналиб, дармонсизланиб қолган экан-да, деб тушунмаслик керак. Ойномамиз ошкораликнинг ойналаридан бири сифатида жумҳуриятимиз аҳлининг қорига ярайпти: унинг саҳифаларида долзарб мавзулар кўтарилаяпти, у ерда-бу ерда юз берган адолатсизликлар очиб ташланаёпти, ва, умумлаштириб айтиладиган бўлсак, «Гулистон» халқимизнинг ўзалигини танитишга муносиб ҳисса қўшаяпти. Бу — маънавий жиҳат. Иқтисодий жиҳатдан эса, ойномамиз ҳали ҳеч

кимга қарам ёки юк бўлиб қолгани йўқ. У қанча адад — тираж билан чиқаётган бўлса ҳам ўзини ўзи оқлаб келаяпти.

Бундан бир неча йил муқаддам «Гулистон» ойномасининг 60 йиллик тўйи тантана билан нишонланган эди. Ушанда ойноманинг айрим ҳодимлари жумҳурият ҳукумати томонидан унвон ва фахрий ёрликлар билан мукофотланган эдилар. Бошқа рўзнома ва ойномаларда бу ҳақда мақолалар ҳам ёзилган эди, ойноманинг тарихи, унда бир вақтлар хизмат қилганларнинг ном-

лари ҳам алоҳида ҳурмат билан тилга олинган эди.

Бугун, «Гулистон» ойномасининг 500-сонини чоп этилаётгани муносибати билан уни чиқаришга ўз ҳиссасини қўшган ва қўшаётган каттадан кичик барча ҳодимларнинг сураатларини ёритишни лозим топдик.

Фурсатдан фойдаланиб «Гулистон» ойномасини севиб, жонидан ўқиб келаётган кадрли муштарийларимизни ҳам мўътабар 500-сон билан қизгин табриклаймиз. Сихат-саломатлик, тинчлик-омонлик ҳаммамизга ёр бўлсин.

Тўртликлар

Оталар фарзандга багрин кенг очадир,
Йўкса ундан, билки, имон қоцадир.
Кўкка бок: ой тунда, офтоб кундузи —
Барчага бир хилда нурин соцадир.

* * *

Хар юмуш қилсанг агар бўлсин савоб,
Сен савоб-чун, майли жисминг қил кабоб.
Ўзгалар кўнглини шод этмак учун,
Бир қара, дил пардасин этмиш рубоб.

* * *

Қадринг билмас жойда қолма, бўлмайди,
Бундай жойда кўнглинг сира тўлмайди.
Зар қадрини заргар билур, билиб қўй,
Қадр топган мато нархи ўлмайди.

Мурод КАЛОНХОНОВ

Қайдлар

Қайси жойда инсон хўрланаётган экан, у ерда ҳақиқатдан ному нишон йўқ, демаки, ҳақиқат жарчиси бўлмиш исёнкор инсоннинг ўзи ҳам йўқ.

* * *

Тил кеманинг елканига ўхшайди. У хушёрлик билан оқилона бошқарилмаса, издан чикиб талофатга гирифтор қилиши мумкин.

* * *

Мансабдорнинг атрофида икки-та яламақошиқ, тўртта лаган-бардор пайдо бўлдими, тамом, амалдорнинг товоғига совун суртилаяпти, деяверинг.

* * *

Пулга, молу дунёга ҳирс қўйган одам инсонга меҳр қўяолмайди.

* * *

Бойлик авж олган жойда муҳаббат чайқов бозорига айланади.

Аргамчи пишмаган жойидан узилади.

* * *

Манфаат ҳар қандай аллоمانинг ҳам кўз олдини бир лаҳза хиралаштириб қўйиши мумкин.

* * *

Муғомбир одам яхшиликни ҳам, ёмонликни ҳам қўлқоп қийиб бажаради.

* * *

Шухратнинг юки зил-замбил. Уни ҳам кўтара билмоқ керак.

* * *

Душманинг билан тил топишган дўстингга шубҳа билан қарашга ҳаққинг бор.

Жўрахон АВЛИЕХОН ўғли,
биология фанлари номзоди

Пахтабод шахри

Чумоли ва Қўнғиз

(МАСАЛ)

Чумоли бир дон тортби,
Борарди терга ботиб,
Йўлиқиб сассиқ Қўнғиз
Олдин тўсиб бошлар сўз:
— Йўл бўлсин, ҳой биродар?
Чумоли тушунтирар:
— Бир дўстим бемор — очор,
Бировдан эди қарздор.
Бу донни этсам совга,
Воз кечса қарздан зора!
Қўнғиз деди гингиллаб:
— Е, тавба! Бу қандай гап?
Аҳмоқмисан, нимасан,
Дўст деб, шунча қуясан?
Ундай дўстдан юм кўзни,
Ўзгани қўй, бил ўзни!
Чумоли кўп бетоқат —
Айта олди у фақат:
— Дўстсиз яшаш не керак?
Дўстга талпинар юрак!.. —
Йўлга тушди Чумоли.

* * *

Дўстла ҳаёт чиройли!

Саид МАТЕҚУБ

Хоразм

Чўпон Афандидан сўради:
— Сиздек машхур бўлиш учун
нима қилиш керак?
— Мана бу таёқни қирқ йил
қўтариб юришинг керак, бўтам! —
деди Афанди.

* * *

— Насриддин, сизнинг отарингизга бўрилар ҳеч яқинлашмас эмиш-а? — деди чўпонлардан бири қизиқиш.

— Ҳа, яқинлашмайди, — деди Афанди гурурланиб. — Негаки, ферма мудиримизнинг ўзи бўридан қолишмайди!

* * *

Афандининг отаридаги қўйлар ориқ эди, чўпонлардан бири қизиқиш сўради:

— Насриддин ака, қўй эгасига ўхшайдими?

— Ҳа, ўхшайди, — деди Афанди мийғида қулиб.

— Дейлик, сизнинг шахсий қўйларингиз ўзингизга ўхшар, лекин отарингиздаги қўйлар давлатники-ку?! Хўш, бу қўйлар кимга ўхшайди?

— Давлатга-да, — деб жавоб берди Афанди.

Музаффар РАҲМАТАЛИЕВ,
чўпон

Деҳқонобод

ХАЁЛПАРАСТЛАР

Эрталаб эр билан хотин шошиб ишга отланишарди.

— Хотин, ёқа бандимни кўр-мадингми, — сўради эр остонада ниманидир қидираётган хотинидан.

— Қизиқмисиз дадаси, мен ёқабанд тақмасам, ўзим туфлимни тополмай хунобим ошиб турганда сўраган нарсангизни қаранг, хаёлпарастлигингиз жонимга тегди, ундан кўра сумкангизни қаранг, кечкурун тайёрлаган маърузам ҳам йўқ, сиздан бошқа ким ҳам оларди.

— Менга жаҳл қилгунча яхши-лаб эслаб кўр, тунов кунгидай туфлингни ишхонага ечиб келгандирсан!

УЧРАТМАСА ЎХШАТМАС

Бекатда автобус кутиб турган қизга шилқим йигит гап отди:

— Яхши қиз, сизни кўрдиму, ақлу ҳушимдан айрилдим, қаерда турасиз, исмингизни айтинг, эрта-гаёқ уйингизга совчи юбораман.

— Аввал даволаниб келинг, ақлу ҳушидан айрилган йигитга эрга тегиб, эсимни ебманми? — жавоб қилди шаддод қиз.

С. СИРОЖИДДИНОВ

Ҳойнаҳой, мана шу йўл остида ҳам газ қувурлари ўтган бўлса керак-ов...

Сураткаш М. Болтабоев

«Бозор иктисоди деганлари ҳам жонга тегди. Ўзим очликка чидайман, очликдан силлам қуриб, ўлсам ҳам ачинмайман, аммо кучимга раҳмим келади — уч кундан бери ғўшт егани йўқ, шўрлик».

(Итпараст бир одамнинг гапи)

«Олаверинг, чучук эмас, турган-битгани захар, таомга солиб хурсанд бўласиз, бунақа за-

харни ҳеч қаердан тополмайсиз».

(Қалампир сотаётган деҳқоннинг маҳтови)

«Ҳай, Умриниса, қўшнингиз Моҳинурнинг келини қиз туғипти, а? Ўзим ҳам айтувдим, ё ўғил тугса керак, ё қиз тугса керак, деб».

(Автобусда эшитилган гап).

О. ШУКУРОВ

СОТУВЧИ МЎЙЛАБЛИ ЙИГИТЧАНИНГ ДИЛ ИЗҲОРИ

Ҳазил

Сени кўрсам «сурп»дек оқариб,
Сўз тополмай қоламан анча.
Ола янглиг дудонинг кўзни
Ендиреди мисоли «парча».
«Номозшомгул» толаларидан
Гоҳо эркам, кулиб боқсан.
Баъзан эса қовонинг уйсанг,
Дийданг кўринади «беқасам».
«Кремплин» сингари яшнаб,
Юракларга ўт қалайсан, бас!
Шундай ўйлаб қолгум: рангларин—
Сендан олганмикин «хонатлас».
Оппоқ билакларинг «Японча»
шоҳи»ларни эсга солади.
Сен боқмасанг кулиб, кўнглим ҳам
«Қора лас»дек бўлиб қолади.
Сенга бўлган муҳаббатимни
Ўлчамоққа керак юз газчўп.
Ишқингда зор харидорингга
«Товар»ингман дея қол, маҳбуб!

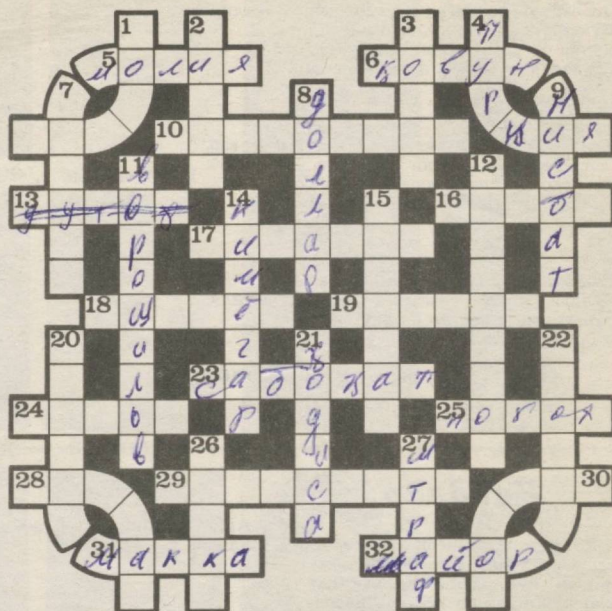
БИР ХОНАНДА ҲАҚИДА

Бир тўйда у қуйлар эди улуг
шoirнинг сўзин:
«Эй, Навоий, ҳеч киши давлатга
мағрур ўлмасун»...
Давра кезиб одамлардан сира
олмасди кўзин.
Дерди ичда: «Берган якан минг
сўмдан кам бўлмасин».

Ўткир САИДОВ

Машинада сайр қилиш маззаю лекин, пойлоқчилик қилиш жонга тегди-да.

ЭНИГА: 5. Пул маблаглари муносабатларини олиб борувчи муассаса. 6. Ер бағирлаб ўсадиган, меваси чўзиқ жануб гиёҳи. 10. Қадимий хунармандчилик соҳаси. 13. Камёб жониворлардан бири. 16. Миллий мусиқа асбоби. 17. Нақлиёт — транспорт воситаси тури билан шугулланадиган одам. 18. Ўзбек миллий нақши тури. 19. Вокеликни оҳанг билан ифода этувчи санъат. 23. Қизлар исми. 24. Рўёбга чиқмайдиган орау. 25. Ов милтиқ ўқининг бир бўлаги, сочма ўқ. 29. Тошкентнинг қадимий дарвозаси. 31. Мусулмон оламининг муқаддас шаҳри. 32. Ҳарбий унвон.

БЎИИГА: 2. Кимёвий унсур, кумуш суви. 3. Улуғбек расадхонасида ишлаган риёзиёт ва фалакиёт олими, ўнли каср кашфиётчиси. 7. Йўл иншооти. 8. Хорижий пул бирлиги. 9. Ҳисоб амалларидан бири. 11. Жиззах вилоятидаги ноҳия. 12. Тошкентдан оқиб ўтувчи сув йўли. 14. Моддалар таркиби ва хоссаларини ўрганувчи мутахассис. 15. Тинчлик рамзи. 20. Ииртқич балиқлардан бири. 21. Табиат ва жамиятда юз берадиган ўзгариш. 22. Чизмачилик асбоби. 26. Майизбоп узум нави. 27. Келтирилган зарарни қоплаш учун тўланадиган ҳақ.

ЕИЛАР БЎИИЧА: 1. «Қизил китоб»га киритилган Ўрта Осиё жанубида тарқалган бурама шохли эчки. 4. Арабистон ярим оролидаги мамлакат. 28. Лутфийнинг «Гул ва Наврўз» достони қаҳрамони. 30. Каспий денгизининг жануби-шарқида милoddан аввалги биринчи аср ўрталарига келиб раvнақ топган қадимий давлат.

Тузувчи: Фозилжон ОРИПОВ

9-СОНДАГИ ТИЛСИМНИНГ ЖАВОБИ

ЭНИГА: 7. Ҳақиқат. 8. Хуросон. 11. Бибиҳоним. 12. Ёкутистон. 14. Хат-тот. 15. Манзил. 16. Сиёҳдон. 17. Ўрда. 19. Одоб. 20. Шайхонтоҳур. 23. Бола. 26. Асад. 28. Муаллиф. 30. Малака. 32. Баққол. 33. Шожалилов (Шоқосим). 34. Дастаргул. 35. Харидор. 36. Форобий.

БЎИИГА: 1. Тарикат. 2. Минияюра. 3. Қаноат. 4. «Муштур». 5. Бойсунтоғ. 6. Торобий (Маҳмуд). 9. Мискин. 10. Оқизок. 13. Деҳқончилик. 18. Алача. 19. Обуна. 21. Қорабайир. 22. Жарқурғон. 24. Қумғон. 25. Ҳикмат. 27. Башорат. 29. Лоҳутий. 31. Алимов (Комил). 32. Ботмон.

МУҚОВАДА:

Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти нишондори, шoirа Ойдин ҲОЖИЕВА.

Сураткаш Р. Нуринобев

Мухарририятга келган бир босма тобоқчача бўлган қўлёзмалар муаллифга қайтарилмайди.

Ойномадан олинган материалга «Гулистон»дан олинди, деб кўрсатилиши шарт.

Босмахонага туширилди 16.08.91 й. Босишга рухсат этилди 18.09.91 й. Қоғоз бичими 70×108¹/₂. Оффсет усулида босилди. Фотонабор. Шартли босма

тобоқ 5,6. Нашр ҳисоб тобоғи 7,80. Жами 58341 нусха. Буюртма № 5783. А-121. Баҳоси 90 тийин.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. 700000, Тошкент — П, «Правда» рўзномаси кўчаси, 41.

Қашқадарёлик миришкор деҳқонлар мамлакат миқёсидаги иқтисодий тақчиллиқни қалолдан ҳис этаётгилар. Улар инсон ризқ-рузини ўз қўллари билан яратиб лозимлигини ҳам яхши биладилар. Меҳнат кишисига фақат шарт-шароит имконият берилса бас.

Эллик олти йилдан буён эл хирмонига барака ато этаётган отақаси Бобокул Мўминов (Ўзур).

Сўбик таҳматидли Минтибор (Чирчиқ).

Баҳоси 90 тийин.
Индекс 75233

104

Шаркираган сой.

Суратлаш Р. Нуридбоев